ŠIAURĖS ATĖNAI

ISSN 1392-7760 2025 m. rugpjūčio 8 d. Nr. 15 (1463) Kaina 1,80 Eur

Nešti laidoti rankraščius pirmiausia turi metų metus besiskelbiantys ir niekaip neparašantys savo romanų ..... p. 2
Rašymas turbūt suvokiamas kaip teršimas, triukšmas; juk tą daro kone visi ..... p. 10
Nusprendžiau nebebūti rašytoja. Ir bandyti pamiršti, kad kadaise buvau ..... p. 14

Mirties raktai

JULIEN GREEN

Amerikiečių kilmės prancūzų rašytojo Julieno Greeno (1900–1998) apysaka *Les clefs de la mort* – vienas iš keturių apysakų ir apsakymų rinkinio „Keleivis žemėje“ (*Le Voyageur sur la terre*, 1927) kūrinių. „Į šį rinkinį įžengi kaip į rūką, – rašoma vienoje iš knygos anotacijų. – Greenas – atmosferos, veiksmo vietų, namų, laivų ir peizažų, kuriuos traktuoji kone kaip personažus, autorius.“ Greeno kūrybą prancūzų kritikai laiko tiek realistinių, balzakinių tradicijų tęsėja, tiek fantastine ir netgi aukščiausiąją tiesą liudijančia literatūra.

Lietuviškai yra išleistas šio rašytojo romanas „Adriena Meziura“ (1927; liet. 2006, vert. B. Gedgaudaitė), publikuotas apsakymas „Kristina“ (1927; „Hieronymus“, 2017, Nr. 3) ir apysaka „Keleivis žemėje“ („Š. A.“, 2019, Nr. 1–3, vert. J. Ramunytė).

Aš laikau Mirties Raktus.

Apokalipsė, I, 18

Kas metai kelioms valandoms nuvykstu į Ferjerą. Tai gana didelė valda, paveldėjau ją po motinos mirties, tačiau jos nemėgstu. Todėl Ferjeras parduodamas, ir štai jau dveji metai, kai senojo namo nuotrauka gelsta visose gretimų miestų agentūrose.

Retsykiais man pranešama, kad koks nors lankytojas ketina nuvykti į vietą; tada rašau prižiūrėtojui, agentūrai, bet vienintelis lankytojas, kada nors pasistengęs užklysti į Ferjerą, esu aš, nes juk dera patikrinti, ar namui nereikia remonto.

Vieno iš tokių apsilankymų metu antro aukšto sekretere aptikau pirmą iš dviejų rankraščių, kurį netrukus perskaitysime. Nereikia aiškinti, kokius jis man sukėlė jausmus, tačiau bemat pajutau norą jį papildyti, tarytum jis turėtų vieną dieną būti perduotas skaitytojo žvilgsniui.

Tokia antrojo rankraščio kilmė.

1910

Anądien gulėjau žolėje priešais namą ir klausiausi pjovėjo dainos – jis judėjo iš vieno pievos galo į kitą, sėdėdamas pačiame viršuje mechanizmo girgždančiais ratais, kurį traukė mūsų sena kumelė. Bet pjovėjo aš nemačiau. Tenai, kur tįsojau, žolė buvo dar vešli, pilna tų bejėgių ir bekvapių gėlių, prastumiančių keletą dienų vėjyje ir saulėje. Jos lenkėsi virš mano veido, tarsi būtų norėjusios mane pridengti nuo pjovėjo žvilgsnių, bet sulig menkiausiu vėjelio dvelktelėjimu susijaudinusios imdavo siūruoti į visas puses. Ir tarp tų susikryžiavusių stiebelių ir šakelių dangus buvo toks šviesus ir tyras, kad jį regėdamos mano akys pavargdavo ir aš alsiai nuleisdavau vokus.

Tada mane geriausiai pasiekdavo pjovėjo daina, vėjo genama žolės paviršiumi. Nežinau, ką jis dainavo. Buvo labai toli, mūsų pievos ribą žyminčių beržų šešėlyje, ir kartais jo beveik negirdėdavau, nes jisai, matyt, nusileisdavo į didelę lomą prie girdyklos ir ten apsisukdavo priešais akmeninį lovį.

Kelias sekundes girdėjau tik vėjo kuždesį, paskui pjovėjo balsas po truputį grįžo atgal, ir erdviame plote, besidriekiančiame iki beržų, aš jutau liūdnoką tos kaimiškos dainos skambesį, taip sekdamas darbininko įveiktą kelią.

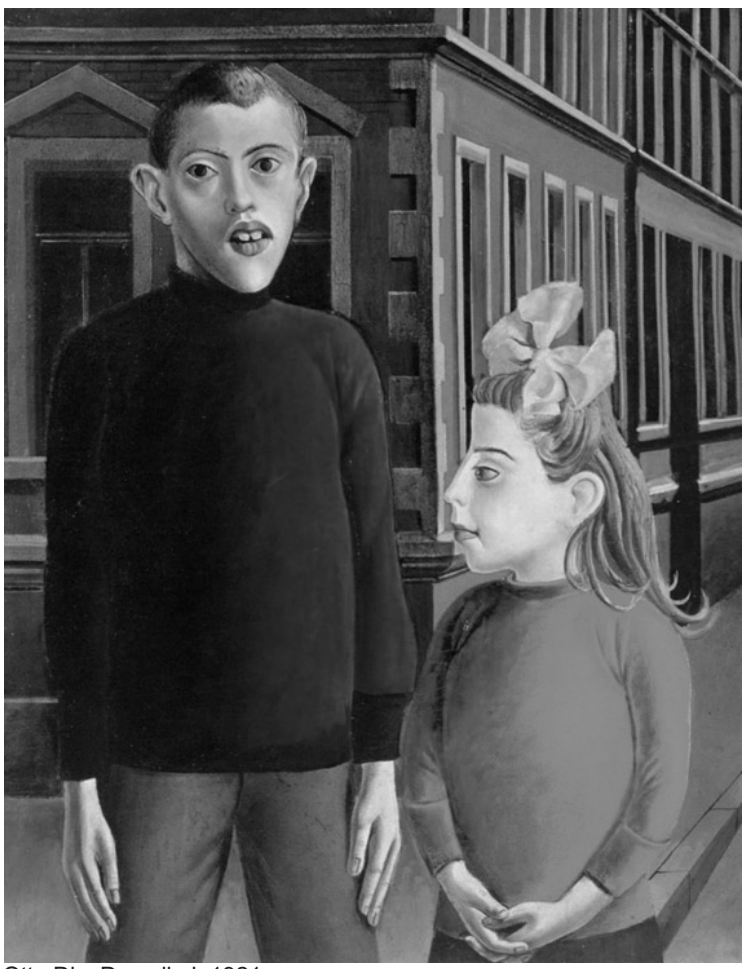

Otto Dix. Du vaikai. 1921

Mąsčiau: „Sulauksiu, kol jis dar kartą nutols nuo girdyklos iki beržų, paskui atsikelsiu ir grįšiu namo.“ Tačiau iš tikrųjų nenorėjau eiti ir likau čia tįsoti aukštielninkas, sunėręs rankas po pakaušiu. Be to, ką būčiau veikęs namie? Tikrai nieko. Joks darbas netrukdė man būti čia ar ten; gyvenau, kaip patinka, nepavaldus jokiai drausmei, ir jei man patiko kiaurą dieną gulėti žolėje, kas galėjo sukliudyti? Tik ne mano motina, kurios netvirti žingsneliai niekada nesiekia toliau pirmųjų alėjos medžių, tik ne dėdė, kuriam terūpi išvykos po gretimus miestus. Bet kažkas man trukdė į valias mėgautis poilsiu, tuo stinguliu po dangumi; keistas nerimas, – nežinau, kaip jį apibūdinti, – nuodijo mano džiaugsmą.

Kai pjovėjas leisdavosi girdyklos link ir jo balsas nebepasiekdavo tos vietos, kur gulėjau, man atrodydavo, kad pasigirsta kitas balsas, nors puikiai žinojau, kad šitoje pievoje nieko kito nėra – tik pjovėjas ir aš. Nesu svajotojas, nesu kvailys. Bent jau man žemė nedainuoja ir nekalba. Bet kas kartą, kai pjovėjas dingdavo lomoje ir jo balsas manęs nebepasiekdavo, jį iš tiesų pakeisdavo kažkoks kitas balsas. Sakytum, perimdavo tą nutraukta dainą, tačiau aukštesniu, darnesniu tonu. Tai nebuvo vėjas. Kaip tik priešingai, jei sukildavo vėjas, paslaptingasis balsas išsyk nutildavo, ir tada aš girdėdavau tik neryžtingą oro šnabždesį. Jis judėjo, nežinodamas, kur link krypsta. Bet sulig tyla tas balsas vėl sugrįždavo. Sklido jis iš visų pusių, iš arti ir iš toli, ir nebūčiau galėjęs pasakyti, ar jis tūno žolėje šalia manęs, ar ties erdvios lygumos, besidriekiančios už mūsų pievos iki kalvų papėdės, ribomis. Jis nebuvo panašus į žmogišką balsą nei į jokį mano kada nors girdėtą garsą. Bet štai kas keisčiausia ir ko aš niekam nedrįsčiau išpažinti – nes kas gi manimi patikėtų, jei jam pasakyčiau, kad to balso, jau ir taip itin keisto savaime, nebegirdėdavau, vos tik ištempdavau ausis? Iš tiesų reikėjo, kad, nugrimzdęs tarsi į kokį stingulį, pasistengčiau apie nieką negalvoti. Užsimerkdavau. Tada tas keistas garsas užplūsdavo mane iš visų pusių ir dainuodavo mano mintyse. Nejudėdavau, net užgniaužda vau kvapą iš baimės, kad šis keistas reiškinys ūmai nesiliautų. Tarytum man nesuprantama kalba būtų ištarta daugybė žodžių; paskui stodavo akimirka, kai balsas suskambėdavo šaižiau, su man gerai pažįstamu virpesiu ir kildavo, augdavo siaubingu greičiu, kol pasibaigdavo many skausmingai ataidėjusiu riktelėjimu. Aš pasakiau: riktelėjimu, o kaip kitaip tai pavadinsi? Tai nebuvo toks riksmas, koks išsprūsta iš mūsų krūtinės, jis nereiškė jokios žmogiškos emocijos, tačiau tai nutikdavo kas kartą, kai pjovėjo balsas vėl imdavo kilti į dangų, ir aš neįstengdavau susilaikyti negalvojęs, kad jei slaptingasis balsas ima virpėti ir taip sparčiai kilti, tai tam, kad paspruktų nuo žmogiško balso, kurį artėjant nujautė ir į kurį, taip sakant, atsidauždavo kaip į sieną.

– Apie ką galvoji, Žanai?

Ar ji tikisi, kad jai pasakysiu? Ne, tačiau mato mane, neramų ir tylų, ir teiraujasi, apie ką aš galvoju, nes jai atrodo, kad to reikalauja sąžinė. Taip ji bus suteikusi man progą išsipasakoti, jeigu jausčiau tam poreikį, o ji bus įvykdžiusi savo pareigą. Ir aš atsakau:

– Apie nieką. Apie orą, koks bus.

Matote, kokia ji dabar rami! Pasiremia delnu į mano kėdės atkaltę ir palinksta prie manęs. Pajuntu jos lūpas ant savo kaktos, ant plaukų, kuriuos sutaršė vėjas, o ji jau atsitiesia ir dingsta gretimame kambaryje, kur jos laukia daug smulkių darbelių: išskalbti baltiniai, kuriuos reikia patikrinti su kambarine, paskui tai, ką ji pasižymėjo mintyse, ir tai, ką prisimins netrukus. Ji paliko duris praviras, kad namuose bent kiek cirkuliuotų oras, nes juk karšta, ir matau, kaip ji trepena pirmyn atgal savo smulkiais, stropiais, trapiais žingsneliais.

Štai prieš porą trejetą valandų ji krimtosi dėl Odilės, kuri susirgo ir kurios paimti dėdė išvažiavo į Suasoną, bet dabar ji apie tai net nebegalvoja. Pirmajam jauduliui praėjus, ją visą vėl užvaldo namų ūkio rūpesčiai, ir ji mąsto tik apie savo paklodes, nosines, marškinius, dreba, kad aptiks ten kokią skylę, įplėšą. Ji tokia mažutė su savo balta palaidinuke ir drobiniu sijonu ir tokia sena! Jau daug metų ji tokia sena. Man atrodo, jos plaukai pražilo ūmai, o veidas veikiausiai susiraukšlėjo per dieną, per valandą, pečiai taip pat sukumpo po vyro mirties. Bet, sakytum, taip daužęs ir laužęs gyvenimas nusprendė palikt ją ramybėje, nes štai jau penkiolika metų dienos mano motinai slenka beveik visos panašios, tolygios, pilnos tų mažų rūpestėlių, neduodančių jai atsikvėpti nuo vieno metų laiko iki kito.

Matau, kaip tame kambaryje privertomis langinėmis, kur ant geltonos skrynios sukrauti baltiniai, ji palinksta virš marškinių ir rankšluosčių, išlanksto juos, apžiūri, kažką murma, paskui paduoda šalia stovinčiai kambarinei – ši sudėlios juos į spintą. Tada jos ima paklodę, kiekviena abiem rankom, plačiai jas išskečia ir per keletą žingsnių atsitraukia viena nuo kitos. Tyla. Jos stovi prie lango, ir jų akys slysta nuo vieno drobės krašto prie kito, baimindamosi aptikti ten skylę. Bet skylės nėra. Motina tarė: „Gerai“, ir jos grįžo viena prie kitos, vėl sulankstė paklodę.

Matau visa tai iš ten, kur sėdžiu, kaip matydavau tai nuo vaikystės kiekvieną ketvirtadienį, ir ši scena man tokia pažįstama, kad nežinau, kaip apsakyti, kokį ji man šiandien daro įspūdį. Taip būna su kai kuriais dalykais, kuriuos esi įdėmiai stebėjęs daug kartų. Anksčiau daugybę metų atrodę paprasti ir natūralūs, vieną dieną akimirksniu tie patys dalykai įgauna stebėtiną pobūdį, gal dėl to, kad taip dažnai vykdavo. Jie jau nebe natūralūs, staiga tampa svetimi, kone fantastiški.

Nukelta į p. 12 ►

Nepalaidota šiaurės vasara

Nuo tokios vasaros jaučiuosi truputį išprotėjusi, – rašau G., sėdėdama ant trobos prieangio. Šalimais, pajutusios mano būseną, kaip sargai priglunda katės. Matyt, galvoja, kad jei man kas nutiks, negaus kasdienio maisto davinio ir bus priverstos peliauti. Žinia, jų manymu, egzistuoju tam, kad maitinčiau, atidarinėčiau duris ir glostyčiau. Kai pajunta virš mano galvos besispiečiantį įkyrių minčių guotą, nemačiom susėlina iš visų kampų ir apgula mano kūno linkius. Jei tuo metu gulėčiau, kuri viena, neabejoju, įsitaisytų ant galvos – kad tiesiogine šio žodžio prasme protas neišeitų iš manęs.

Gerai, kad dar prisimenu tavo vardą, – savo ruožtu atrašo G., tuo metu įsivaizduoju, kaip mėsinėja vyšnių uogas: raugs vyną. Aplink pilna kraujo raudonumo syvų, kruvinos jos rankos ir nutaškyta palaidinė, kaip kokio Džeko Skerdiko.

Žiniasklaidoje pasirodo Gyčio Norvilo tekstas-vizija apie literatūrines kapines, į kurias visi plūs laidoti savo nevykėliškų knygų. Man tai atrodo gera idėja. Manau, kad nešti laidoti rankraščius pirmiausia turi metų metus besiskelbiantys ir niekaip neparašantys savo romanų.

Skaičiau, kad bet kuriam rašytojui naudinga iš savo teksto ištrinti stipriausią vietą – neva dažniausiai būtent ji tampa kūrinio balastu. Nežinia, ar į literatūrines kapines bus priimami niekuo nevirtę rankraščiai ir ištraukos, ar tik nesėkmingos, neskaitomos, kritikų nepastebėtos ar neįvertintos knygos. Tik kas yra nesėkminga knyga Lietuvoje, kurioje lietuvių autorius yra tas terbelninkas, leidyklai nepelningas dėmuo – jį leidėjas dažnai palieka likimo valiai, vos knygai pasirodžius, o literatūros agentais gali pasigirti tik viena kita „įžymybė“. Nors tikrų rašytojų pasaulyje visokio plauko agentų ir bet kokiam verslui įprasto rinkodarinio plano baidomasi kaip kažko trivialaus, prilygstančio žiniasklaidos patiktukus renkančioms antraštėms arba pozavimui prie fotosienelių renginiuose, deja, rinkodara ir knygos yra susisiekiantys indai. Todėl palikti išleistą knygą be reklamos tas pats,

kas Dievui atkišus išnešti į laukymę, tikintis, kad ją ten, užuodusios gerą skaitalą, apspis uodų, tpfu, skaitytojų minios.

Kasausi blauzdas, erzinami drėgno, beveik tropinio oro, mane gelia akliai, sparvos, uodai ir dar velniai žino kokia bjaurastis (tik neseniai sužinojau, kad vien Lietuvoje uodų priskaičiuojama 36 rūšys). Tuo metu G. išspriegia iš uogos kauliuką. Jos vynas pukšės graikiškos amforos formas atkartojančiame butelyje, o iš jo, tarsi vena, vinguriuos permatoma, vyšnių kraujo pilna žarna. Vynu įprasta vilioti į knygos pristatymus – publikos tada suplūsta gerokai daugiau. Na ir kas, kad daugelis ateina tik dėl šio dievų skysčio.

Bijau, kad literatūrinių kapinių idėja gali likti tik idėja – Gyčio tekstas apie kapines surenka katastrofiškai mažai patiktukų. Gal visi persisotinę mirtimi, juolab retas rašytojas norės užkasti savo kūrinį ar dar blogiau – pripažinti jį niekam tikusiu. Juk dažnai knyga lyginama su vaiku, dar priduriama apie lengvą arba sunkų gimdymą, pagraudenama apie vaiko išleidimą į pasaulį.

Bala nematė tų knygų kapinių, iš tiesų daug labiau gaila dalykų, kurie, vykę visas dvidešimt vasarų, šiemet nebevyks. „Šiaurės vasaros“ laidoti dar nesinori – renginio, kuriame nori nenori pasimatydavo ir apsikabindavo iš savo introvertinių vasaros rezidencijų išvilkta literatūrinio burbulo dalis. G. vynas, tiesa, subręsti nespėtų – bet kaip tiktų G. vyšnių uogienė uogienių aukcione! Vyno, reikia pripažinti, ir šiaip būdavo daug mažiau nei Kęstučio Navako laikais, bet vis viena būdavo. Ir šokiai po arkadomis, ir šnekos „besėdke“ užvadintoje pavėsinėje iki pat paryčių. Dažnas bevardydamas ir susigraudintų. Sako, gal grįš? Lai grįžta.

Vienoje iš paskutinių „Šiaurės vasarų“, pačią pirmą forumo dieną, Birutei Grašytei beskaitant apie visokius raganiškus monus (2023 metų tema buvo „Pakalbėkime apie siaubą“), pilies arkadoje kilo trumpas škvalas – smagiai išprausė ir pranešėjus, ir klausytojus ir išsisiautėjęs nurimo. Kaip ir ši vasara – nuolat prausianti lietumi ir grasanti audromis.

Nuo sienos atšoka per toli nuspriegtas vyšnios kauliukas – tarsi taškas. Po jo, tebūnie, – ne pabaiga, o kito sakinio pradžia.

– EGLĖ FRANK –

Autorės nuotrauka

Ką apie žmones pasako augintinių klonavimas

Šiame pasaulyje žmonės dominuoja visur: nesvarbu, ar tai būtų žemė, vanduo, oras, augalai ar gyvūnai. Tūkstančius metų žmonės veisė gyvūnus – tad gyvūnai išsiugdė tam tikras psichologines ir fizines savybes, dėl kurių tapo naudingi žmonėms, bet kartu pažeidžiami ir priklausomi nuo jų. Per visą žmonių santykių su naminiais gyvūnais istoriją šie buvo laikomi nuosavybe: jie buvo perkami, parduodami ir visiškai kontroliuojami savininko. Tačiau dabar visa tai įgauna naują pagreitį – žmonija jau klonuoja gyvūnus.

Pirmąkart gyvūnas – avis Dolė – klonuotas 1996 m. 2025 m. jau turime išvystytą gyvūnų klonavimo industriją, kuri patenkina vartotojų poreikius. Tai naujausia „mada“ Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Kinijoje, kur dažniausiai klonuojami šunys, nes juos lengviau klonuoti nei kitus gyvūnus. Klonuojant siekiama sukurti genetinę mirusio augintinio repliką, kad ši primintų mirusį gyvūną tiek išvaizda, tiek elgsena. Gyvūnas klonuojamas iš mėginio, paimto gyvūnui dar esant gyvam arba mirus, tačiau ląsteles reikia gauti per parą nuo gyvūno mirties. Tada iš donoro imami neapvaisinti kiaušinėliai – pirmiausia pašalinama donoro genetinė medžiaga ir pakeičiama augintinio ląstelės genetine medžiaga. Tada kiaušinėliai auga, kol yra suleidžiami surogatinei motinai, o galiausiai ši atsiveda klonuotą gyvūną. Verta paminėti, kad kiaušinėlių apvaisinimas ir klono atsivedimas būna sėkmingas tik 15–30 % visų atvejų.

Tokios augintinių klonavimo praktikos vis dar laikomos kontroversiškomis, nes jos yra brangios, o norint apvaisinti surogatinę motiną reikia daugybės bandymų. Augintinių klonavimas kelia etinius klausimus: ar verta klonuoti savo mirusį augintinį, kai pasaulyje daugybė gyvūnų laikomi prieglaudose? Dar viena svarbi problema ta, kad augintinių klonavimo industrija keičia gyvūnų egzistenciją ir koegzistenciją su žmonėmis, taip pat supratimą, kas yra gyvūnas. Tai atskleidžia, kaip pasikeitė žmonių požiūris į savo mirusius augintinius ir kaip jie susidoroja su mylimų augintinių netektimi.

Augintinio tapatybė ir gyvūnų deanimalizacija: kai augintinis tampa produktu

Augintinių klonavimas yra instrumentalizacija ir selekcija pagal jų kuriamą emocinę vertę žmogui. Nežinome, ką reiškia gyvūnui turėti tapatybę, bet žinome, kad gyvūnai turi sąmonę ir kad tapatybė gali būti traktuojama kaip sąmonė, turinti tam tikrą pasaulio patyrimą. Tačiau žmonės sukuria augintinio tapatybę iš savo perspektyvos – pačiam gyvūnui žmogaus primesta tapatybė neturi reikšmės. Vis dėlto ši įsivaizduojama augintinio tapatybė padeda užtikrinti simbiotinį augintinio ir žmogaus santykį, kuris yra asimetriškas, nes augintiniai yra priklausomi nuo žmogaus ir teikia malonumą bei emocinį ryšį.

Tad įsivaizduodami tam tikrą augintinio tapatybę žmonės siekia ne tiek sukurti augintinio sąmonę, kiek pratęsti augintinio *idėją*, kuri egzistuoja tik jų protuose. Tapatybės konstravimas vyksta ne per genus ar elgseną, bet per gyvūno sąmonę. Augintinio klonavimas gali vesti žmogų link manymo, kad jis gali kontroliuoti gyvūno tapatybę atkurdamas jo fizinę formą. Tada susikuria deformuotas mąstymas, kai idėja užvaldo materialumą (kas pasireiškia kaip klonuotas gyvūno kūnas) ir pritaiko deformuotu, iškreiptu ir iliuziniu būdu.

Gyvūnai neturi teisinio subjektyvumo, tai leidžia savininkų interesams nusverti gyvūno likimą ir ateitį. Augintinių šeimininkai iš esmės perkelia senąją mirusio augintinio tapatybę naujai susiformavusiam individui, ir šis praranda unikalumo galimybę, nes yra priverstas išsitekti tam tikruose struktūros ir prasmės rėmuose, kurie aiškiai apibrėžia, kas jis ar ji yra.

Žmonės klaidingai mano, kad klonuotas augintinis bus fizinė mirusio augintinio kopija, – klonai savo išvaizda ir elgsena nėra identiški mirusiems augintiniams. Klonai, kurie neatitinka augintinio šeimininko „reikalavimų“ ir nėra pakankamai geri parduoti, tampa nesėkmingais produktais. Taip gyvūnas yra redukuojamas iki kūno, visiškai ignoruojant gyvūno sąmonės ir unikalios egzistencijos aspektus.

Augintinių klonavimas paverčia juos deanimalizacijos proceso aukomis: su gyvūnais elgiamasi taip, tarsi jie būtų negyvi objektai, kuriais galima disponuoti, kuriuos galima kurti, perkurti ir naikinti. Deanimalizacija yra gyvūno redukcija iki mašinos, turinčios tik elgsenos ypatumus. Taip grįžtama prie Descartes'o idėjos, kad gyvūnai tėra mašinos, kad juos galima pagaminti kaip objektus ar daiktus, taip neleidžiant gyvūnui įgyti autentiškumo. Gyvūnų deanimalizaciją iliustruoja maisto industrija, kai gyvūnai yra auginami siaubingomis sąlygomis. Taip deanimalizacija atima iš gyvūnų gyvybę, nes jie tampa gyvybe be teisės gyventi – paverčiant gyvūną negyvu jam dar esant gyvam. Anksčiau žmonės patys augino gyvūnus ir juos skerdė, o dabar gyvūnai ir maisto industrija yra nematomi, ir tai sukuria katastrofišką „postgyvūno“ erą, kai vieninteliai likę matomi gyvūnai žmonių pasaulyje yra antropomorfizuoti augintiniai.

Grįžtant prie augintinių klonavimo ir deanimalizacijos klausimo, augintinių klonavimo industrijoje sudaiktintas gyvūnas yra pašalinamas iš moralinės plotmės, sutelkiant dėmesį į asmeninius savininkų norus, atrenkant augintinius pagal jų estetines savybes. Klonas tampa žmogaus tuštybės produktu – dažnai augintiniai klonuojami siekiant parodyti savo statusą visuomenėje. Klonavimas leidžia žmonėms kurti gyvūnų kūnus pagal savo norus, o tai veda link dar didesnio gyvūnų išnaudojimo.

Augintinio mirtis ir atsakomybė gyvūnams

Pagrindinė priežastis, kodėl žmonės klonuoja augintinius, yra ta, kad jie negali emociškai susidoroti su augintinio mirtimi. Šiuolaikiniame pasaulyje mirties bijoma ir nenorima apie ją mąstyti: postmoderni visuomenė kuria priešpriešą tarp gyvenimo ir mirties – mirtis išstumiama iš viešojo diskurso. Dėl to žmonėms vis sunkiau susidoroti tiek su savo artėjančia mirtimi, tiek su kitų mirtimi – postmodernus žmogus bijo jausti tai, kas yra negatyvu. Be to, augintiniai suteikia meilę ir teigiamas emocijas, žmonės užmezga ryšį su augintiniais taip iš dalies juos sužmogindami. Žmonės nenori priimti augintinio baigtinumo, ir tai verčia juos griebtis iliuzinės augintinių klonavimo praktikos. Augintinių klonavimą taip pat galima laikyti būdu kontroliuoti mirtį – žmogus negali kontroliuoti savo mirties, tačiau gali nugalėti mirtį klonuodamas savo augintinį ir taip biotechnologijomis sukurdamas augintinio meilės tęstinumą.

Nenorėdami ir bijodami gedėti mirusio augintinio, šeimininkai siekia atkurti bent fizinę jo išvaizdą, tai tampa psichologine paguoda. Tačiau jie pamiršta, kad klonuotas augintinis neturės mirusio augintinio prisiminimų, pojūčių ir patirties. Buvusio augintinio neįmanoma sugrąžinti, tačiau augintinio replika leidžia šeimininkams „pabėgti“ nuo gedėjimo proceso ir taip susitaikyti su augintinio nesatimi.

Nukelta į p. 6 ►

Iš žaizdos trykštanti versmė: Jėzaus Kristaus mažoji įvykio ontologija

Daugiau nei prieš penkiolika metų šio teksto autorius perskaitė Alaino Badiou – tuo metu jis buvo pagrindinis Europos filosofų protų valdovas – knygą apie apaštalą Paulių „Šventasis Paulius: universalizmo pagrindimas“ ir buvo sugautas Pauliaus. Šis apaštalas jam tapo įstabiausiu religijos genijumi, Jėzaus Kristaus įvykio poetu, sukūrusiu krikščioniškos teologijos pagrindus. Paulius krikščioniškai teologijai yra tas pats, kas Immanuelis Kantas šiandieninei filosofijai, t. y. jos pagrindėjas. Galima panagrinėti daugybę Pauliaus teiginių ir įsitikinti, kad jie absoliučiai veikia šiandieninės krikščioniškos teologijos kontekstuose. Štai keletas pavyzdžių: „Jei kas iš jūsų tariasi esąs išmintingas šiame pasaulyje, tepasidaro kvailas, kad būtų išmintingas. Šio pasaulio išmintis Dievo akyse yra kvailystė“ (1 Kor 3, 18–19). „Dabar mes regime lyg veidrodyje, mįslingu pavidalu, o tuomet regėsime akis į akį. Dabar pažįstu iš dalies, o tuomet pažinsiu, kaip pats esu pažintas. Taigi dabar pasilieka tikėjimas, viltis ir meilė – šis trejetas, bet didžiausia jame yra meilė“ (1 Kor 13, 12–13). (Šiame tekste cituojamas Česlovo Kavaliausko Naujojo Testamento vertimas.) Meilė Pauliui, žavėjimasis juo, jo laiškų subtilybių nagrinėjimas ir privačiai, ir paskaitose autoriui kėlė klausimą: o kaipgi Jėzus Kristus?

Šį tekstą parašė praktikuojantis katalikas, o katalikiškų mišių simbolika, kurios centre – Išganytojo auka, yra nuostabi. Per mišias autorius meldė Dievą, kad jam atvertų akis pažinti Jėzų Kristų, Visatos Logą, kuris, būdamas pats didžiausias objektyvumas, yra kiekvieno iš mūsų pats didžiausias subjektyvumas. Tolesnis tekstas yra mėginimas pamilti Jėzų Kristų, filosofiškai pasiaiškinti, ką reiškia Jo slėpinys, kelias, Logas. Jėzus Kristus yra tobulas Dievas ir tobulas žmogus viename, o Paulius yra tobulas teologas bei religijos genijus, bet vis dėlto tik žmogus. Gilindamasis į Atpirkėjo žmogiškumą, įsivaizduodamas Jį įvairiose situacijose, tarkime, pokalbyje su samariete, ir aiškindamasis Jo elgesio motyvus, paprastas žmogus gali bendrauti su Dievu. Jėzus Kristus, kuris yra kelias, tiesa ir gyvenimas, turi tai, ko neturi Paulius. Skaitant evangelijas, bendraujama ne tik su žmogumi, bet ir su tokiu asmeniu, kuris yra ir žmogus, ir Dievas, ir tai be galo slėpininga, didinga ir sunkiai pakeliama tiesa. Jėzus Kristus yra Dievo kabliukas, ant kurio užvertas žmogiškumo masalas. Bendraudami su Jėzumi Kristumi žmogumi, netyčia patenkame ant Dievo kabliuko.

Paulius yra žmogus, gavęs puikų išsilavinimą judaizmo teologijos mokykloje, Romos piliečio, kuris nusipirko pilietybę, sūnus, romėnas ir kartu genialus krikščionių teologas. Su Pauliumi viskas atrodo paprasta, o su Jėzumi Kristumi yra visiškai kitaip: Jo žmogiškume švyti dieviškumas, ir tai gal kiek trikdo filosofą, kuris, sekdamas graikais, siekia likti tame, kas protinga, trokšta individualiomis proto pastangomis pažinti tai, kas yra žmogus, pasaulis, tikrovė, visuomenė, Dievas. Tačiau susilietęs su absoliučia transcendencija protas kapituliuoja, jaučiasi kaip žuvis, iš vandens ištraukta ant kranto. Žmogui grynas dieviškumas sunkiai pakeliamas, kaip ir žuviai grynas deguonis, nors ji kvėpuoja deguonimi, bet ištirpusiu vandenyje. Taip ir žmogus gali pakelti tik žmogiškume ištirpdytą dieviškumą, o tai yra Jėzaus Kristaus slėpinys. Tame pačiame Dievažmogio slėpinyje Jėzus simbolizuoja žmogišką iš moters gimusio žmogaus pusę, o Kristus – Dievo siųsto sūnaus, žmones išganyti atėjusio Mesijo, t. y. pateptojo, pusę.

Lietuvių kalbos žodis „krikščionybė“ kilęs iš žodžio „krikštas“ ir reiškia krikštytų žmonių bendriją. Savaime suprantama, kad Lietuvos krikštas ilgą laiką buvo Vokiečių ordino ir kitų šalių politinis klausimas, krikšto vardu buvo siaubiama Lietuvos žemė. Tad Lietuvoje krikščionybė traktuota su švelniu skepsiu – kaip Vokiečių ordino atneštas tikėjimas arba kaip politinė būtinybė, kai pakrikštyta Lietuva tapo Europos kultūros ir politikos dalimi. Tačiau kitose Europos kalbose žodis „krikščionybė“ yra kilęs iš žodžio „Kristus“, kaip Jo sekėjų bendrija, kaip Kristaus tauta. Šiuo požiūriu lietuvių kalboje „krikščionybė“ siejama su krikštu, daugiau su Jono Krikštytojo veikla, ne tiek su Jėzumi Kristumi. Svarbus metų įvykis Lietuvoje yra Jono Krikštytojo gimimo šventė – Joninės, šalia Jėzaus Kristaus gimimo šventės – Kalėdų.

Krikščionybė turi graikišką ontologijos aspektą ir dar judaizmo paveldą – Jėzus yra naujasis Mozė. Mozės 10 įsakymų Jis sutraukia į vieną įsakymą: mylėk savo Dievą ir savo artimą kaip save patį. Tačiau Kristus yra dar ir grynai ontologinė inovacija, kuri skiriasi ir nuo Senojo Testamento, ir nuo graikų filosofų mąstymo. Šiame tekste norėtume apmąstyti Jėzaus Kristaus ontologinę inovaciją, ką Jis ontologiniu požiūriu padarė nauja, kad iš mažos judaizmo sektos vedlio tapo vienos pasaulinių religijų figūra. Kur Jėzaus Kristaus esmė? Turime Viduramžių filosofiją ir teologiją, skaitome Tomo Akviniečio *Summas* kaip didžiąsias viduramžiškas konceptualias katedras. Tačiau Tomas Akvinietis, kuris pakrikštijo Aristotelį, galbūt net labiau nutolo nuo Jėzaus Kristaus esmės, nei ją išreiškė. Mąstydami Jėzaus Kristaus įvykį, turime palikti toli už nugaros graikų filosofijos didžiąją ontologiją kaip pasakojimą apie esinių hierarchiją ir plaukti tais vandenimis, kurie galbūt net jai yra priešingi ir ją apverčia.

Todėl ankstyvųjų Bažnyčios tėvų apsisprendimas vartoti graikų filosofijos sąvokas ir konstruktus mąstant apie krikščionišką Dievą, kuris yra meilė, kartu ir išganingas, ir pražūtingas sumanymas. Išganingas todėl, kad mąstome Vakarų kultūros vienovę, šiuo požiūriu atliekame graikų pagonių filosofų mąstymo krikštą, o kartu sugraikiname ir padarome vakariečiams intersubjektyvius evangelijų judėjus. Tačiau taip nutolstame nuo Jėzaus Kristaus išskirtinumo, Jo nelygstamumo, kurio faktiškai negalime rasti nei Krišnos ar Budos Indijoje, nei Laozi Kinijoje, nei graikų filosofų mokymuose. Būtent šį Jėzaus Kristaus išskirtinumą, Jo ontologinę inovaciją ir vadinsime Jėzaus Kristaus įvykiu kaip mažąja ontologija, o štai Tomas Akvinietis, krikštydamas Aristotelį, faktiškai rašė didžiąją ontologiją, nurodydamas į didžiuosius ontologinius graikų hierarchinius pasakojimus. O Jėzus yra trumpasis jungimasis būties hierarchijoje, kuris graikų filosofams prilygo pajuokai, o žydams – papiktinimui, nes kaipgi žmogus gali būti Dievu? Kaip būties hierarchijos viršūnė gali būti lygi vienai iš būties hierarchijos pakopų? Tačiau šiame Dievo virtime bejėgiu mažu kūdikėliu, kuriam reikia globos, yra didžioji krikščionybės dvasinė bedugnė, kurios neįmanoma išsemti. Tad mėginsime apmąstyti šią bedugnę.

Didžiausias subjektyvumas, virstantis didžiausiu objektyvumu

Krikščionybės atsiradimą lėmė tas faktas, kad stoikų filosofija, vyravusi to meto Viduržemio jūros pakrantėse, helenizuotame pasaulyje valdant Romai, pasaulyje, kuris kalbėjo graikiškai, tačiau socialiai buvo romėniškas, neatliepė svarbiausių žmogaus rūpesčių. Apskritai stoicizmas – tokia filosofinė praktika, kuri nepripažino jausmų, reikalavo ramybės ir asketinių idealų. Stoikas buvo asketas, susivaldantis, nepasiduodantis jausmų impulsams ir kuriantis proto ramybę. Todėl šiam filosofiniam mokymui trūko labai svarbių dalykų, nes jis, pasitelkus Naujųjų amžių terminą, ignoravo žmogaus subjektyvumą. Visi žmonės turi vidujybę, joje kyla emocijos, gimsta mintys, prasmės, ir žmogus nori, kad ta vidujybė būtų palaiminta: individualūs jausmai ir veiksmai vestų į Dievą, o ne į pražūtį. Graikams, kalbėjusiems apie metafizinį tikrovės dėsnį, logą, kuris valdo pasaulį, tas tikrovės dėsnis, vartojant Naujųjų amžių terminą, buvo objektyvus, todėl graikas, kaip sako Skirmantas Jankauskas, galų gale buvo anonimas. Jis neturėjo vidujybės, savo slapčiausio vidinio intymumo, kurį galima atrasti užsiimant introspekcija ir gilinantis į savo vidų. Graikai neturėjo šio subjektyvumo, vartojant tą patį Naujųjų amžių terminą, buvo objektyvūs. Tą objektyvumą pastebime Homero poemose. Graikai turėjo emocijų, patirdavo meilę ir pyktį, bet tie jausmai nutikdavo objektyviai – kaip kosmo balsas ir „Iliados“ socialinė varomoji jėga, o ne kaip didžiausias intymumas, didžiausia subjektyvybė, kad žmogus net nenorėtų, jog Dievas žinotų jo mąstomas mintis.

Stoicizmas kilo iš Zenono Kitijiečio, Sokrato įkvėpto buvusio verslininko, kuris filosofu tapo po katastrofos. Jo laivas, gabenęs purpurą, sudužo tarp uolų, o pats jis išsigelbėjo išplaukęs į krantą, bet prarado verslą, pinigus, gyvenimo pagrindą. Vaikščiodamas po Atėnus, užsuko į knygyną, pavartė Ksenofonto atsiminimus apie Sokratą ir tarė: „Noriu būti kaip šis žmogus.“ Pro šalį ėjo vienas iš vietinių Atėnų filosofų ir knygyno pardavėjas tarė: „Sek jį, jis filosofas.“ Ir Zenonas nusekė, mokėsi pas šį filosofą kelerius metus, tada tapo savarankišku filosofu: savo paties originalioje filosofijoje ieškojo, kaip priimti ir įprasminti gyvenime patirtą katastrofą. Filosofinė programa, kuri kyla iš Zenono Kitijiečio, niekina jausmus, nesiekia į juos susitelkti, mėgina nepasiduoti jiems, vartojant Naujųjų amžių terminą, nori būti objektyvi.

Ir štai šeštaisiais metais prieš mūsų erą Izraelyje, kuris išsiteko dviejų karalysčių – Judėjos ir Galilėjos – teritorijoje, gimė Jėzus. Būtent Jis savo mokiniams pasakė: jeigu jūs vidujybėje mąstote ar įsivaizduojate ką nors negera, nors neatliekate jokio išorinio veiksmo, jau darote nuodėmę. Nuo Jėzaus prasideda subjektyvumo, psichologijos epocha Vakaruose. Žinome, kad Jėzus buvo žydas, o žydų genijus Vakaruose pasireiškė būtent religijoje ir psichologijoje. Žydai yra gabūs religijai ir psichologijai, o graikai – filosofijai ir politikai. Austrijos imperijos, kuri buvo tautų katilas, sostinės Vienos *fin de siècle* modernizmas visų pirma yra Sigmundo Freudo psichoanalizės modernizmas. Žydų religijos genijus savaip pasireiškė kuriantis judaizmui ir krikščionybei Senajame Pasaulyje, o psichologijos genijus – kuriantis psichoanalizei XIX amžiaus pabaigoje – XX amžiaus pradžioje. Tad Jėzus atranda subjektyvumą ir slapčiausias mintis, kurias galbūt patirdavo tik Edipas. Nužudęs tėvą ir vedęs motiną, išsiduria akis ir išeina klajoti po pasaulį. Mitas apie išsidūrusį akis Edipą, anot Friedricho Nietzschės, yra pats semitiškiausias graikų mitas. O šio teksto autorius pasakytų, jog tai yra pats psichologiškiausias graikų mitas: Edipas po visų nusižengimų kosminiam įstatymui tampa vidujybės riteriu, nes pasidaro aklas pasauliui.

Aklumo tema atsikartoja ir XIII–XII amžiuje prieš Kristų vykstant Trojos karui ir po jo Odisėjui klajojant po Viduržemio jūros salynus ieškant kelio į gimtąją Itakę. Tada atsirado graikų rapsodai, kurie giedodavo homeriškas „Iliados“ ir „Odisėjos“ giesmes, o Homeras, pasak padavimo, buvo aklas. Čia vėlgi matome, kad sakmę organizuoja pagal vidujybės principą išoriniam pasauliui aklas žmogus. Visi tie, kurie verčiasi rašto amatu, žino, kad tekstas nėra šneka, jį reikia struktūruoti, formuoti pagal visai kitus principus, negu formuojama šneka, kuri yra eklektiška ir chaotiška. Rašomam tekstui primetama vidujybės tvarka ir logika, kuri jį struktūruoja, tekstas turi savo vidinę organizaciją, iš vidinio branduolio plėtojami teksto skyriai, giesmės. Manoma, kad Homero vardas siejo grupę rapsodų, kurie giedojo homeriškas giesmes, o vėliau VIII amžiuje prieš Kristų šios giesmės buvo sutvarkytos kaip du išbaigti epai: „Odisėja“ ir „Iliada“. Homeras egzistuoja kaip ir kinų Laozi, nes gyveno visa grupė panašiai mąstančiųjų ir giedančiųjų, vėliau jų mintys sudėtos į vientisą tekstų korpusą. Kadangi mitologinis Homeras buvo aklas, graikų absoliutų objektyvumą, vartojant modernybės terminą, aprašė per vidujybę, nes joje randama rašto logika. Ar ne keista, kad tas savo aprašymais bei epitetais itin daiktiškas giesmes, pasak padavimo, sudėjo aklas žmogus? Rašyba be vidujybės neįmanoma, rašyti, užsiimti rašto amatu – vadinasi, struktūruoti aptariamus duomenis pagal vidujybės logiką, o šneka daugiau ekstravertiškai orientuota į išorybę, į pašnekovą, galų gale šneka tai pokalbis, *pingpongas* tarp pokalbio dalyvių, tai yra abipusės besišnekančiųjų reakcijos.

Vienas iš didžiausių XX amžiaus moderniosios prozos meistrų Jorgė Luisas Borgesas irgi maždaug nuo 55 metų apako, kai jau buvo parašęs ir išspausdinęs trumposios prozos šedevrus – rinkinius „Fikcijos“ ir „Alefas“. Apakęs pradėjo prasčiau rašyti apsakymus, nes juos diktavo ir negalėjo tobulinti, tiesiogiai dirbdamas su rankraščiais ir matydamas jų rašmenis, bet ėmė rašyti genialią poeziją. Pasitelkęs metrą ir rimą vidujybėje, būdamas aklas sudėliodavo žodžius, vadovaudamasis ankstyvųjų homerinių ir kitų poetų principu, nes ritmuota ir rimuota poetinė sakmė įsimena lengviau negu laisvosios eilės. Vėliau savo padėjėjams iš atminties diktuodavo eiles, kurių ritmuota ir rimuota forma leido jas geriau išlaikyti atmintyje aklumo sąlygomis.

Sakėme, kad subjektyvumo nebuvo Graikijoje, nes graikai buvo saulėtą vidurdienį regimų skulptūriškų apoloniškų formų tauta, tačiau Homeras, pasak padavimo, buvo aklas, vadinasi, jis kūrė savo subjektyvume, kaip ir Edipas, pažeidęs kosmo įstatymą ir užsitraukęs tragišką prakeiksmą. Graikas subjektyvus tapdavo tik apakęs, regėdamas skulptūriškus daiktus Apolono vidurdienį graikui subjektyvumas yra išstumtas. Subjektyvumas visada egzistuoja žmoguje, bet jis graikų nėra deramai pripažįstamas. Zenono Kitijiečio sekėjai niekino subjektyvumą, kuris gaminosi graikuose neįsisąmonintu pavidalu, ir šiuo požiūriu stoicizmas neatliepia didžiausių antikinio žmogaus rūpesčių, nes jis nepriima subjektyvumo. Kaip pripažinta instancija Vakaruose, jis atsiranda jau su Jėzumi ir ateina iš visai kitos tradicijos – iš judaizmo. Antai Abraomą Sørenas Kierkegaard'as pavadino tikėjimo riteriu. Abraomas kalbasi su Dievu, bet išorinis pasaulis nepatvirtina to jo sandorio su Dievu. Abraomas gali tik tikėti savo vidiniu balsu, rasti savyje, savo tikėjime vidinį tikrumą, kuris jį ir daro tikėjimo riteriu. Krikščionybės tradicijoje apaštalas Tomas, kurio vardas aramėjiškai reiškia „dvynys“, įkišo pirštą į Jėzaus žaizdą, kai Kristus mokiniams apsireiškė prisikėlęs, nes jis netikėjo Jo prisikėlimu ir reikalavo faktų, norėdamas įsitikinti, kad tai tas pats žmogus, kuris buvo nukryžiuotas, tad jo rankose turi būti vinių žymės. O tikėjimas būtent ir grindžiamas faktų nebuvimu, tai faktams aklų žmonių reikalas, arba greičiau tikėjimas remiasi vidujybės faktais, kurie gimsta pasauliui aklo žmogaus vidujybėje kaip vidinis tikrumas. Žmogus turi tapti aklas pasauliui, kad laimėtų savo vidujybės tikrumą, įsiklausytų, atsigręžtų į save, o šį atsigręžimą ir teikia krikščionybė.

Su krikščionybe Vakarų žmogaus sampratoje įvyko didelių struktūrinių pokyčių. Juos mėginame atskleisti nagrinėdami Jėzaus ir Jo pirmtako Abraomo, kaip tikėjimo riterio,

Nukelta į p. 7 ►

Iš „Hifų“

Magas

Nesapnavau.
Tiesiog vaizdas iškilo akyse.
Magas, apsivyniojęs kelią aplink kaklą ir krūtinę – lyg senųjų tikėjimų žynys žaltį / gyvatę, eina tuo pačiu keliu.
Kažkas tokio, kaip piešia / tapo Stasys Eidrigevičius...
Ir tas magas – ne aš, nors galbūt norėčiau juo būti.

Gernika. Asmeniška

Garsusis Pablo Picasso paveikslas Madrido *Reina Sofia museum* – Karalienės Sofijos muziejuje – buvo atitvertas juosta ir prie jo stovėjo budėtojas.
Didelio formato legendinės drobės originalas kažkodėl nepaliko šviežesnio įspūdžio. Pernelyg daug matyta įvairių reprodukcijų, pernelyg daug skaityta, girdėta...
O kitoje šalia „Gernikos“ atskirojo kambarėlio esančioje salėje gal tris kartus ilgiau stovėjau prie sąlygiškai pilko Picasso natiurmorto ir kaifavau nuo jo subtilumo – gaila, dabar nepamenu pavadinimo ir metų, kada sukurtas.
Visa tai labai asmeniška: kažkodėl labiausiai tame muziejuje nustebino Antoni Tàpieso originalų faktūros...
Seniai esu pastebėjęs sau – retsykiais dailininkų originalai nuvilia, nes pasivaidena, kad prastesni už reprodukcijas; nors dažniau būna atvirkščiai – originalai sužėri it brangakmeniai netikėtomis briaunomis.
Pavyzdžiui, tame pat Madride Prado muziejuje – Rafaelio šviesa...

Kartojas

Žodžiai, mintys, jausmai kartais apleidžia mus.
Veriasi tuštuma – lyg šulinys, lyg vamzdis į pasaulių begalybę – kiek bešauktum, iš tos tolybės niekas tau neatsilieps, nepasiųs žinios...
Kai kompiuteriai stringa, kvailioja – juos perkraunam.
Mus perkrauna laikas, laiko tekėjimas – kiek kartų jis užpildė mano tuštumą, kartais tuščią neviltį.
Dabar jau žinau – anksčiau ar vėliau viskas sugrįžta, kartojas, bet šiek tiek kitaip – mintys, žodžiai, veiksmai.
Sudėtingiau su jausmais.

Triušių kolonija

Politikų gyvenimas primena triušių koloniją.
Laukiniai triušiai išrausia daug urvų ir visaip toje kolonijoje jais naudojasi, landžioja iš vieno į kitą su reikalu ar be reikalo.
Politikai panašūs – kai kurie sugeba pakeisti ne vieną urvą toje kolonijoje, nes iš esmės politinės pažiūros ir idėjos taip suvienodėjo, kad beveik nėra skirtumo, į kurį urvą įlįsti.

Tezės

Dar tik pradėjai kilti, o jau leidies.
Dar tik pradėjai eiti, tačiau kelias jau baigias.
Dar tik kai ką supratai, tačiau sąmonė jau temsta.
Tiek daug skaitei, o viskas užsimiršta.
Siekdamas neprisirišimo principo, prisirišai prie daugybės dalykų.
Tiek daug draugų ir pažįstamų būta, o kiek jų jau nutolo, kiek jų jau baigė kelionę?
Ar tai tave turi jaudinti? Ir taip, ir ne.
Ar kam svarbu, kad tu jaudinsies ar ne?

Ką tik buvai pakilęs, o jau leidies...

Filmai

Kartais, žiūrėdamas kokį nors filmą, staiga pamatai, kaip puikiai dirba kino operatorius, ir pradedi žiūrėti į jo darbą labiau negu sekti siužeto vingius.
Grožiesi, kaip kadruojamas filmo pasaulis, kaip „sutepamas“ fonas, kaip krenta šviesa ant daiktų, peizažų ir aktorių... Kaip juda arba nejuda kamera.
O kartais ir filmo visuma, ir aktorių vaidyba, ir operatoriaus darbas susilieja į vienio amalgamą.
Kaip reta dabar tokių filmų.

Requiem 1973. Vitalijus Butyrinas (1947–2020)

Fotografija, kadaise labai paveikus, buvo išspausdinta giliame sovietmety „Nemune“. Ji „sugrojo“ many kartu su ornitologija – tas negyvas kiras prie jūros į niūroką dangų atmestais aštriais sparnais ir juodas nebūties šešėlis po juo; tai ne kokie oficialūs darbininkų etc. portretai laikraščiuose ir žurnaluose apie tą statomą amžinai sukrypusį socializmą / komunizmą...
Ta nuotrauka buvo lyg iš kito pasaulio; ji pasižymėjo tomis savybėmis, kurias turėdavo tik retsykiais provincialaus paauglio / jaunuolio regą pasiekiantys prasprūdę pro cenzūrų koštuvę užsienio fotografų meniniai vaizdai.
Dabar su siaubu galvoju, kiek visko tais laikais buvo užrakinta, uždrausta, nuslėpta! Ir žinau, kad apie tai neverta galvoti, nes nieko ir niekad nepakeisi, neįgausi tų patirčių ir žinių, kokias būtum įgavęs, jei aplinkui būtų plytėjęs laisvasis pasaulis...
Toji fotografija buvo viena iš paskatų pabandyti pačiam kažką kažkaip kažkada fotografuoti.
P. S. ...ir džiaugiuosi, kad su Vitalijum mūsų keliai vėliau buvo susikirtę, šiek tiek apšviesti neilgos bičiulystės...

Narkotikas

Nauda yra vienas iš baisesnių narkotikų.
Ne pati savaime, kas yra natūralu gyvybių išgyvenimo prigimčiai, bet ta, sujungta su besaikiu žmogaus protu ir besaikiu troškimu daugiau, daugiau, daugiau bet kokia kaina.
Tada ir iškertami miškai ir užteršiamos jūros ir upės, išnaudojami kiti žmonės ir tiesiogiai ar netiesiogiai iššudomos gyvybės bioįvairovės formos.
Arba bandoma sukurti kažkokius antruosius ar trečiuosius reichus, orkinius „rusų pasaulius“ ir pan., kada jau dėl kitos – užkariavimo, teritorijų plėtimo, grobio – ekspansijos naikinama viskas – žmonės, kultūra, verslas ir gamta.

Kartais

Kartais smogia skausmingas savų proto ir kūrybos galių ribų suvokimas.
Neguodžia ir tai, kad visi mes riboti apriboti, užkoduoti prigimties.
Tik retsykiais kai kas lyg šuolininkas su kartimi peršoka šiek tiek aukščiau, negu jam buvo duota.
Pagarba jiems.

Netgi tada

Netgi tada, kai tau kiauliškai nesiseka arba šuniškai liūdna, lyg būtum pririštas prie gyvenimo būdos – be vandens, be maisto, – vis viena tai yra šviesos kelias, kol esi gyvas.
Net patekęs į tamsą turi šansų užčiuopti tą šviesos kelią kojomis, nors regai tos šviesos ir nesimato.
Netgi tada, kai daug kelių, liekančių už nugaros, miršta; net jų dulkių ant kojų ir gamtovaizdžių ar miestovaizdžių atmintis yra tas pats šviesos kelias.
Netgi tada.

Mįslė

Menas kartais yra narkotikas.
Dykumų miražas vargšui, neturinčiam talento, bet visas jėgas atiduodančiam kūrybai.
Menas yra sapnas – jį susapnuoji atmerktomis akimis kur nors kai ką išvydęs, pavyzdžiui, senųjų meistrų tapytas lentas Prado muziejaus salėje... Ir ne tik tuos garsiuosius – Pieterį Bruegelį, Hieronymą Boschą, bet ir aibę kitų puikių lentų tapytojų, kurių vardų niekada negirdėjai.
Menas yra verslas, nors tai, kas parduodama už milžiniškus pinigus, neretai kurta ne dėl pinigų.
Meną kiekvienas lyg ir supranta savaip ir skirtingai, bet egzistuoja vis dėlto kažkokie kriterijai, kai dauguma sutaria, pavyzdžiui, kad tas paveikslas ar tas eilėraštis yra... menas.
Tačiau nėra jokių receptų – ypač dabartyje, kad apibrėžtum tą amžiną klausimą „kas yra menas?“.
Vienam vamzdis Vilniuje yra pikčiausias priešas, kitam – konceptualiausias kūrinys.
Vienam gražu banaliausios saldybės, kitam – kruvinos mėsos...
Menas yra mįslė; menas lygiai taip pat yra laisvė ir lygiai taip pat (dar ir dabar) begėdiškas parsidavimas kuriai nors idėjai ar sumautos eilinės imperijos (ar miniatiūrinės valstybėlės) ciesoriui.

Ar?

Ar kūryboholikas taip pat yra... darboholikas?
Galbūt. Nors daug kas čia truputį kitaip.

Daina apie mirties meną

Kai George’as Harrisonas dainuoja man labai patinkančią dainą „The Art of Dying“, kurią kartkartėm vis perklausau (akustinę versiją), – su džiaugsmu bandau įvaldyt... mirimo meną... Tas menas galbūt tėra tik tolesnis gyvenimas ir kūrybos formos, tas pats džiaugsmas – net per neviltį ir tamsą ištrykštantis šviesos fontanas. Ir jausmas, kad jei esi šią akimirką, tai tą esimo mirksnį esi... sąlygiškai amžinas.
Dar šioj dainoj regiu vaizdus iš Tibeto mirusiųjų knygos; ataidi mokymai iš Rytų apie nirvaną ir reinkarnaciją, o iš Valhalos – amžinasis ginklų žvangesys dieną ir puotos garsai naktį.
Ataidi per anksti išėjusių draugų balsai, sušmėžuoja jų veidai, akys ir judesiai – jie Užmaršties karalijoje, nors galbūt jos tokios ir nėra, niekad ir niekur nebuvo...
...O George’as Harrisonas dainuoja dainą apie mirties meną.

Atmintis vagabundė

Paryčiais, kai pabundi tamsoj ir nebegali užmigti, atmintis vagabundė valkatauja smegenų tyruose... Staiga atsimeni tai, ko anksčiau niekada neatmindavai. Galbūt tuose niekad nenaudojamų smegenų ląstelių tyruose ir slepiasi visa tai, ką užmiršai su visam, kas, regis, tavo gyvenime niekad neįvyko, bet paaiškėja, kad būta iš tiesų...
Ne tik šviesūs, bet ir tamsūs dalykai.

Jonvabaliai

Įkyrėjančios reklamos sraute siūlomos saulės energija įkraunamos lempos... jonvabaliai. Tai plastikinio, negyvo pasaulio vaikai – tie jonvabaliai.
Nedidelės apvalios lemputės ant daug „šakelių“. Naktį jos šviečia kupstais, o vėjy jų šviesa linguoja...
Gražu, blyn, tokiame sode – bet kodėl ta pernelyg dažnai ateinanti mintis – visa nyks išnyks, bus išnaikinta tiesiogiai ir netiesiogiai, imituojant gamtos apsaugą, – liks plastmasiniai paukščiai, gėlės, vabzdžiai, medžiai... Plius – gamta virtualybėje, lyg paskutinė jos citadelė, virtualusis bioįvairovės antkapis.
Deja, daug kam iš apsišaukusių *Homo sapiens* ir toks pasaulis tiks.

Metai be saulės gėlių. 2023

Man patinka saulėgrąžos...
Būtų keista, jei nepatiktų. Ir būtų keista regėt žmogų, nekenčiantį saulėgrąžų.
Anksti pavasarį įvairiose vietose prie sodybos kaišiojau į žemę jų sėklas – įvairių atspalvių, įvairaus aukščio augalų.
Galvojau apie saulėgrąžas, apie karą saulėgrąžų šaly – Ukrainoj; apie sudžiūvusių saulėgrąžų laukus kažkur Besarabijoje prieš daug metų, pilnus tamsių augalų griaučių, nusidriekiančių horizonto link. Tada nebuvo dar nieko – net Maidano, ką ir kalbėti apie rašistų slenkančią svetimos šalies okupaciją, peraugusią į karą...
Saulėgrąžas auginu ne maistui – dėl jų žiedų grožio, dėl laukinių bičių kamanių ir kitų vabzdžių, o rudeniop – dėl nuostabiai jas aižančių didžiųjų, mėlynųjų ir pilkųjų zylių.
Ir ką jūs sau manot? Tokių metų nebuvo – sausros imperijoj nė viena neišdygo. Nė viena vienutėlė. Nors kasmet jų pridygdavo ir savaime, kartais nelabai pageidautinose vietose.

Mano rudenio paukštis

Kėkštas – mano rudenio paukštis. Simbolis.
Ir simboliškai jis pasirodo rasotą miglotą rytą sode po rudens lygiadienio, po sena, gal 100 metų, ko gero, dar senesne mano protėvių obelim, ji jau buvo didelė tada, kai pradėjau ją prisiminti.
Žvilgteli viena akim į mane, kyla nuo žemės, pamodamas savo margais drugeliškais sparnais...
Kėkštas ir obelis. Obelis jau buvo didelė, kiek mano atmintis atmena iš vaikystės, – mėgau į ją dažnai laipioti, skinti obuolius ar tiesiog sėdėti ant šakų – dabar jau nepasakyčiau, apie ką tada galvojau, ką svajojau.
Visa tai ant savo sparnų nusinešė rudenio kėkštas, raudonai rudas kaip ir ateinantis tikras, gilus ruduo.

Tinklai

Ruduo meta rūko ir lietaus tinklus.
Purvas lyg atogrąžų lianos kartais apraizgo, sukausto kojas. ►

Arianos Reines rožės

Niujorkas – mano katinas, juokais perfrazuodama Joną Meką pagalvoju vykdama į šį miestą. Man jis – tikrai ne šuo. Niekada nebuvo nei poreikio ten leisti šaknis (iš būtinybės kaip Mekui), nei nenugalimo troškimo. Kaip kuo tikriausias katinas mano akiratyje jis pasirodo tik kada ne kada, atitipena draugingai iškėlęs uodegą, pasiglausto ir dingsta nė nespėjus mirktelti. Kartais jis atklysta kietai sukąstuose nasriukuose nešinas pele kaip didžiausia dovana, kad nesumanyčiau slankioti be tikslo tose betono džiunglėse.

Viena iš Niujorko dovanų yra poezijos skaitymai. Kur nors bažnyčioje arba senutėlaitėje kavinėje. Atrodo, poezija ten, kaip ir pats Brodvėjus, niekada nesibaigia. Bet kurią dieną ir valandą vis tiek kas nors kur nors skaitys eilėraščius. Už patį miestą mane gal net labiau žavi vadinamoji Niujorko poetinė mokykla, kuri, niekada neturėjusi formalios apibrėžties, sugebėjo išauginti net keletą kartų (sakykime, tris) poetų ir iki pat šiol tebėra milžiniškas įkvėpimo šaltinis šiuolaikiniams poetams ir poezijos mylėtojams. Turėdami bene vienintelį moto – į nieką nežiūrėti per daug rimtai, Niujorko poetai kuo rimčiausiai žiūrėjo į vienui vieną dalyką – buvimą poetu (-e). Poezija jiems buvo ne šiaip sau koks užsiėmimas, o tikrasis gyvenimo būdas, lyg įsitraukimas į kokią gangsterių grupuotę ar sektą. Kelio atgal nėra. Dėl to ir jų poezija primena tarsi paprastą pasivaikščiojimą po miestą: ėjau Penktąja, pasukau kažkur kitur, sustojau prie kiosko, sutikau tą ir aną, surūkėm po cigaretę, tada ėjau toliau, išgėriau kolos. Ir ką? Kodėl tai turėtų būti įdomu? Ogi labai paprasta – supratimas per mėgavimąsi. „Jeigu mėgaujiesi, vadinasi, supranti“, – pasakytų Gertrude Stein.

Vieną vėlyvo pavasario dieną, Centriniame parke žydint milijonams geltonų tulpių, ėjau į Arianos Reines poezijos knygos „Rožė“ (*The Rose*) skaitymus. Sausakimšoje galerijos „Fleiss-Vallois“ salėje Madisono aveniu tuomet eksponuotos 50 niekur iki šiol nerodytų Leonoros Carrington miniatiūrų: raudonu ir juodu pieštuku apmesti eskizai, vaizduojantys sparnuotus arklius, nuogas moteris, portretai, vėliau tikriausiai persikėlę į garsiuosius siurrealistės darbus – keistoko ir ne itin svetingo „karnavalo“ paveikslus, alsuojančius paslapties, sapno ir mirties virsmais. Per klausytojų rankas buteliuke keliavo Marissos Zappas knygai sukurtas kvapas, derinantis jūrų dumblių koncentratą su rožių esencija. Kai knygos autorė Ariana Reines skaitymus pradėjo eilėraščiu „Mirties pimpalas pats didžiausias“ (*Death has the biggest dick of all*): „Turbūt priežastis, kodėl moteris vis dar taip traukia velnias / visada trauks, yra ta, kad jis iškrušo mus / Pačioj pradžioj, / Idant užneštų gyvenimą ant šios žemės“, man kažkodėl „pakvipo“ Niujorko mokyklos estetika, nes vulgarokas tiesmukumas prišaukė Eileen Myles eilėraščio pradžią „Aš velnio pimpalu žaidžiu / lyg pieštuku“...

Ir iš tikrųjų Arianos kūryboje jaučiamas neįmantrus niujorkietiškas kasdieniškumas: štai pasakojama, kaip elektroninis receptas, skirtas vaistams nuo šlapimo takų infekcijos įsigyti, nusiunčiamas į jau uždarytą vaistinę, bet poetė šiam „įvykiui“ suteikia savito intertekstinio gylio: „Skausmas / Pilve. Nereikia man tų / Vaistų. Užmigau / „Painiavoje“ – kaip / Pasakytų Frankas.“ Šia „painiava“ (įvardijama neįprastu angliškų žodžiu *quandariness*) Ariana tarsi atlieka nedidelį reveransą Frankui O'Harai ir jo eilėraščiui apie dieną, kai mirė Billie Holliday. Tame pačiame eilėraštyje poetė kelis kartus mini „Mirties valandas“ (*Les hueres mortes*), siejamas su Dorotheos Tanning paveikslų serija „Insomnies“, kurioje atskleidžiamos sunkios nakties būsenos, animalistinės ir moteriško prado formos su smurto ir erotinėmis užuominomis.

Taip, Reines nevengia rašyti seksualiai, dažnai erotiškai: „Visur skraido sparnuotos sėklos / Medžiai kvepia sperma.“ Galima teigti, kad Arianos knyga sudaryta iš kūnų – mitologinių, istorinių ir dabarties. Kūnų, kurie sielvartauja, kenčia, mylisi. Kūniškumas Arianai yra tarsi instrumentas, per kurį ji pažįsta pasaulį. „Rožės“ pasaulis – rožės kaip simbolio apnuoginimas, nutraukiant nuo jos romantikos ir suabsoliutinto moteriško grožio apvalkalą, paneigiant lyčiai primestas normas. „Ariana, kodėl tau neparašius apie ką nors gražaus, pavyzdžiui, apie gėles?“ – tokį pasiūlymą autorė išgirdo iš vieno iš buvusių partnerių mamos, leidžiančios suprasti, kad ji rašo kažkaip negražiai. Tai ir buvęs „Rožės“ įkvėpimas...

Ak, tos poetės ir gėlės! Kažkur skaičiau, esą vilkdalgis priklauso Louise Glück, o aguonos, – taip, tos „mažosios, liepsnelės nelabosios“ iš „Aguonų liepą“, – Sylviai Plath. Dar pridėčiau, kad rugiagėlės tikriausiai atitektų Maggie Nelson, o rožės... Rožės (nepyk, Gertrude Stein) priklauso Arianai. Panūdau šiek tiek pasikapstyti po Arianos rožyną. Po skaitymų sutarėme susirašyti. Toliau – mūsų rašytinių pokalbių išklotinė.

Miglė Domašiūtė

– Ką norėtum, kad skaitytojai išgirstų tavo kūryboje?

– Man atrodo, kad yra jausmas, kuris ir yra „ta poezija“, suprantama be žodžių. Tai kaip koks elektromagnetinis virpesys. Tiesiog jauti tai. Noriu patirti tokį jausmą savo gyvenime ir tikiuosi, kad skaitytojai atras jį bent kai kuriuose mano eilėraščiuose.

– Kartą save pavadinai Niujorko mokyklos produktu. Ką tai reiškia? Kaip tu žiūri į savo pirmtakus?

– Jaučiuosi esanti Niujorko mokyklos studentė. Atvykau į Niujorką, kad tapčiau poete, septyniolikos. Kennethas Kochas buvo mano mokytojas ir nors, manau, ne itin mane mėgo, padarė man didžiulę įtaką. Poete, sakyčiau, tapau Paulo Violi dėka. Antrosios kartos Niujorko mokyklos poetai man žymiai artimesni nei mano pačios šeima. Jie pasauliui parodė, kad eilėraščiai turi stebinti ir jaudinti. Eilėraštis neturėtų būti nuspėjamas, negali leisti nutuokti, kas nutiks. Kaip asmenybė turiu šiokių tokių trūkumų, polinkį į dramatizmą, bet Niujorko mokyklos poezija mane šiek tiek apramina ir subalansuoja.

– Skaitydama ir vėliau versdama tavo poemą „Tiesa arba pasekmės“ (žr. „Š. A.“, 2025.VI.6) vaizdavausi tave kaip stovinčią prie poetinio DJ pulto ir remiksuojančią O'Harą. Ar manai, kad eilėraščiai kalbasi tarpusavyje?

– Taip, manau, eilėraščiai kalbasi, kaip ir tarpusavyje kalbasi net skirtingų epochų poetai. Žinoma, buvau skaičiusi O'Haros „Tikrą pasakojimą apie pasikalbėjimą su saule Ugnies saloje“ (liet. vertimą žr.: „Literatūra ir menas“, 2021.IX.10, vert. M. Burokas) prieš savuosius potyrius su Saule ir net nejžvelgiau panašumo, kol užrašiau visą eilėraštį. O'Hara savo kūrinyje mini Majakovskį, kuris dar prieš jį aprašė savo pokalbį su saule. Taigi, esu tikra, kad eilėraščiai kalbasi net daugiau, nei mes įsivaizduojame.

– Man patinka, kad tavo rožė nevisiškai graži. Ji nekanoniška, prie jos dar glaudžiasi kitos jausenos – netektis, išdavystė, troškimas, aistra. Iš kur kyla rožės daugialypiškumas?

– Net nežinau, manau, rožė reprezentuoja tai, kas mistiška. Man patinka metaforos ar vaizdiniai, kurie yra perkrauti, visur matomi, – kažkokiu būdu jie pasidaro nepažinūs. Karvė, Liūtas, Širdis, Smėlis, Veidrodis, Kraujas, Rožė...

– „Rožėje“ daug kalbi apie Medėją. Kodėl tau ji įdomi? Viename iš Medėjai skirtų eilėraščių sakai: „lyg voverė / apsivalanti riešutą / nuplaunu savo žodį / gerdama iš laistymo žarnos / raštuotos gyvatės / purvu trenkiančios / apvalau pasaulį.“ Voverę ar burundukę tavo kūryboje esu aptikusi ne vieną kartą. Kokią emociją sieji su šiuo gyvūnu?

– Man labai patinka scena su voverėmis Walto Disney'aus animaciniame filmuke „Kalavijas akmenyje“. Aš tapatinuosi su visomis trimis tos scenos voverėmis. O Medėja prisimenama kaip pabaisa ir siaubingiausia motina, kuri istorijos tėkmėje veikia kaip įspėjimas, ką gali padaryti sužeista arba supykusi moteris. Manau, kad jos galia yra žymiai daugiasluoksniškesnė, o pasakojimas apie jos skausmą ir žiaurumą iki šiol nebuvo tinkamai užrašytas, atvaizduotas, suvoktas, priimtas. Kai rašiau „Rožę“, domėjausi įvairiomis Medėjos interpretacijomis. Jos istorija kilusi iš ten, kur geografiškai dabar yra Sakartvelas. Taip, kaip ji suvokiama ten, skiriasi nuo to, kokią ją kūrė graikai ar vakariečiai. Sakartvele niekas nepatikėtų, kad Medėja nužudė savo vaikus.

– Tavo poezija kartais apibūdinama kaip kalbėjimas apie tabu. Manai, kad kalbėti tiesą apie moterį vis dar yra tabu?

– Galbūt, iš dalies. Man labai keista, bet kartu ir nuostabu, kad tai, kas iš tiesų apibūdina moters esmę, tebėra subjaurota ir iškreipta paslaptis.

– Paskutinį eilėraštį knygoje pavadinai „Gėlės teorija“. Jis toks įtraukus ir toks ilgas, lyg skaitytum liturginio maldyno ištrauką. Jame atveri daugybę balsų. Visada galvoju, koks nuostabus dalykas yra vykęs poeto „išėjimas“ iš eilėraščio. Kaip susiklostė šio eilėraščio pabaiga, kurioje didžiosiomis raidėmis rašai: „ĮKRENTI / ŽEMĖN / IŠSISKLEIDI“? Ko reikia, kad ne tik išsiskleistume, bet ir žydėtume?

– Sutinku, jog tai, kaip poetams (-ėms) pavyksta užbaigti eilėraščius, yra vienas iš žavingiausių dalykų. Žinoti, kaip užbaigti! „Gėlės teorija“ mane užklupo visai netikėtai. Kai jį skaitau, kūną užplūsta karštis ir šiurpuliukai, kartais net apsiverkiu. Baiminausi dėl pabaigos. Ši pabaiga optimistiškiausia iš visų kada mano sukurtų. Ji pranoksta mane. Kaip ir rožė, tikriausiai. Tai mano siekiamybė. Aš tikrai manau, kad visiems mums skirta žydėti, bet nepaprastai sunku to siekti, kai esi priversta apsimetinėti, jog to visai nenori, arba bijai, kad būsi teisiama, arba nenori palikti tų, kurie kenčia, nes su jais sieja bendrystė. Aš noriu pražysti ir atsiverti. Tai dar neįvyko. Bet pripažįstu, kad to noriu.

– Viename savo instagramo įraše sakei, kad „viskas, baigiu su ta sumauta poezija“. Ar tai tiesa?

– Tik juokavau. Ten anonsavau vieną interviu, kuriame su jo autore juokėmės iš mano gebėjimo reklamuoti automobilius. Taip, jaučiu nemažai nerimo dėl knygų leidybos ir dėl profesinių dalykų – kaip išgyventi būnant menininke, bet tada, manau, buvau tiesiog pavargusi, per vienus metus išleidusi dvi knygas. Tiesą sakant, nepažįstu nė vieno rašytojo, kuris, ištiktas krizės, nefantazuoja, kad ims ir viską mes. Aš visada rašysiu poeziją, net jei tektų reklamuoti automobilius, o tuo tikrai abejoju, bet niekada nebūsiu ne poetė.

Ruduo meta tinklus, tinklus liūdesio.

Aidi tas kasmet pasikartojantis atsisveikinimo kamertonas.

Jį paliečia vėjas ir lietaus lašai, kartais – krentantis lapas ar aksominis sprogstantis kaštonas.

Niekaip neišvengsi to rudens liūdesio, nykumos, kartais metančios depresijos, niūrumo tinklus ant mūsų buvimo, mūsų būsenų.

Ilgėja naktys prieš Ilges – Vėlines.

Aš esu tuose tinkluose, kartais juos plėšau, kartais esu visai jiems abejingas, kartais – pajuntu nevilties.

Kartais noriu tapti tuo saulės spinduliu, kuris vėlų rudenį praplėšia darganas ir ūkus ir sužėri ta nežemiška, kosmine šviesa ant paskutinių lapų vario ir aukso.

Bet netapsi tuo spinduliu, jei juo netapai.

Žmogiškos formos ribotos, riboti mūsų suvokimai ir pažinimai, nors kartais patiriam iliuzijas – pasijaučiam esą begaliniai ir amžini.

Bet galbūt šiandien geriausia žinojimas – rudens nykuma neamžina, ji praeis, kaip viskas praėjo, praeina, praeis...

Daug kelių

Kartais daug kelių atsiveria tada, kai tu jau nebegali jais eiti arba *a priori* žinai, kad niekur toli tuo keliu nenueisi, tik galbūt šiek tiek paėjėsi, nes šiame gyvenimo taške tau neužteks laiko, o vėliau ir jėgų.

Bet tie keliai vilioja; atrandi savy gabumų, kurių neįtarei egzistavus, deja, juos reikėjo surasti savy anksčiau, ištraukti iš savęs, kaip žvejys ištraukia žuvį iš drumsto vandens, nežinodamas, kokia jam užkibo... Daug kelių, kuriais jau niekur nenueisi, bet vis viena bandai jais žengti.

Išvykimo portalas

Jau esi jo prieangiuose ar net gyveni jame.

Nuolat matai išvykstančius, nors retai kuriuos palydi.

Tai kelionė be bilieto į vieną pusę, ir tavo karta yra šio portalo šeimininkė, jo užgrobėja, nors yra smarkiai atsiliekančių, iš kitos, daug senesnės kartos.

Portalas galbūt primintų oro uostą, tačiau jame nėra lėktuvų, ką jau kalbėti apie lakūnus ar jaunas grakščias stiuardeses, pagaliau visi iškeliaujantys neturi lagaminų, kuprinių, net rankinių, mobiliakų, ką jau kalbėti apie pinigines ar bankų korteles.

Ir keisčiausia tai, kad iš čia iškeliaus visi, nors niekas nežino savo kelionės laiko ir, be abejo, atvykimo vietos, kurios galbūt niekad nebuvo, nėra ir nebus.

Išnykimo portalas į niekur, išnykimas iki išnykimo taško taip pat yra kelionė.

Ateitis

Ateitis... eis taku, sugeneruotu DI.

Smėlis jai po kojom, jūros ošimas ir kiro riksmas.

Nors iš tiesų aplink tebus nafta užlietas pajūrio smėlis, sviedinių ir raketų išdeginta žemė, užminuoti realieji takai tarp pušų lavonų.

Bet ateitis eis tuo smėlėtu taku, šypsosis ir uos sugeneruotus vasaros aromatus, regės žydinčių erškėčių raudonį ir drugelį virš žiedo.

Sugeneruotas pasaulis bus tobulai tikras, tokio tikro pasaulio juk niekad ir nebuvo.

– ALIS BALBIERIUS –

Iš bloknoto (58)

Liepa. Pats vidurvasaris – šiluma, lietūs su žaibais ir pagrūmojimais bei permainingas dangus su barokiniu debesų teatru, vis primenančiu vieną puikiausių Algimanto Kunčiaus fotografijų ciklų „Debesų knyga“. Šią vasarą likimas neilgam nubloškė mane į labai įdomią vietą – Paungurio kaimą prie ilgo, siauro ir labai gilaus Ungurio ežero netoli Trakų, kur vietiniai žmonės, stengdamiesi neardyti prigimtinio peizažo grožio, stato medinius namus arba atnaujina senus ir nuomoja juos miestiečiams jau ne tik vasarą, bet ir žiemą naudodami šildymą elektra. Nemačiau tame kaime nė vieno baltų silikatinių plytų statinio, nebesimato ir primityvių lauko tualetų. Tie pokyčiai žmonėms daug kainavo, visiškai pakeitė pirmykštį gyvenimo būdą, kai kurie iš kaimo gyventojų tapo sumaniais verslininkais, nors daržų neatsisako. Modernizuojant namus teko bendrauti ir su architektais, ir su dizaineriais, kurių išmonė kartais prasilenkia su praktiniais žmogaus poreikiais. Žodžiu, supermodernumas be funkcionalumo! Kai elegantiškas balto dubens formos praustuvas vonioje įrengtas taip aukštai, kad pasieki jį tik iškeltom rankom, o virtuvėje šviestuvas kaba tau už nugaros, tad gaminti maistą tenka patamsyje; visame name jokios kabyklos, jokio kablio drabužiui pasikabinti, bet televizorius visuomet yra.

Stengiantis įrengti namą kuo moderniau, kuo originaliau, dažniausiai miegamasis kuriamas mansardoje, svetainė ir virtuvė – apačioje, o iš jos išeini į terasą su bet kokiam orui pritaikytais baldais; gali skaityti, šildytis saulėkaitoje, gėrėtis vaizdu. Nuo verandos žengi tiesiai į gamtą. Kokius porą šimtų metrų ar daugiau leidiesi nuolaidžia nuokalne link ežero. Neapsakomo grožio didžiulėj pievoj kur ne kur auga seni medžiai, rūpestingai prižiūrimi krūmai kaip fontanai, šone už šlamančių ajerų sienos į ežerą teka upelis, iš kitos pusės – kitas, ant šio tolėliau sukasi malūno ratas, o vanduo veržiasi prie krioklio; kruopščiai nušienauta pieva verta įdėmesnio žvilgsnio: ant tamsios žalios samanos čia auga smulkučiai balti dobiliukai ir į čiobrelius panašios mėlynos gėlytės. Basos kojos švelniai sminga į tą rojaus paklotą, galėtum taip eiti ir eiti, kur akys veda, tik staiga nusmelkia mintis: jei tik galėčiau, jei galėčiau, ta pieva apkločiau, apgaubčiau visą tą išdraskytą, išsprogdintą, užminuotą ir išniekintą Ukrainos žemę! Ir pagytų, kaip būna pasakose.

Nors meninis gyvenimas šiuo metu atrodo kiek susitraukęs, atostogauja teatrai, kaip paprastai vasarą, – dar ir dabar galėjai šį tą įdomaus patirti. Reikšmingi visi su M. K. Čiurlionio metais susiję renginiai – koncertai, parodos, bet ne viską suspėjau pamatyti. Bene didžiausią įspūdį liepos pradžioj man paliko teatralizuotas koncertas, kuriame buvo atliekama įvairių kompozitorių muzika Eimunto Nekrošiaus spektakliams. O tiksliau sakant – pačių kompozitorių sudėliota, sukurta didžiulė, kone pusantros valandos trunkanti, vientisa Fausto Latėno, Algirdo Martinaičio, Mindaugo Urbaičio, Andriaus Mamontovo muzikos kompozicija; ji skamba be pertraukų nepaprastai meistriškai sukomponuotų, plaukiančių ir keičiančių scenos erdvę projekcijų fone (jas kūrė Rimas Sakalauskas, šviesas valdė Audrius Jankauskas). Klaipėdos kamerinio orkestro muzikantams grojant, dirigentui Martynui Staškui diriguojant dalyvavo ir pavieniai solistai, tokie kaip Andrius Mamontovas, Arkadijus Gotesmanas, Dominykas Vyšniauskas. Tarpais atrodė, kad tu vėl panyri į andai matytų spektaklių atmosferą, patiri stiprius emocinius akcentus, išreiškiančius sutelktą buvusio spektaklio esminę mintį, nuotaiką. Tetrūko daugiau informacijos – juk ne kiekvieną kartą galėjai atpažinti kompozitorių, suvokti projekcijose sutelktą vaizdą. Nors tarpais gan smarkiai lijo, publika gaubėsi lietpalčiais, skleidė skėčius, bet neišsilakstė ir tikriausiai, kaip ir aš, išgyveno atgaivinto ryšio su Nekrošiaus teatru džiaugsmą ir tikro teatro ilgesį.

Dar vienas įsimintinas liepos mėnesio įspūdis – tarpukario latvių scenografo kūrinių teatrui paroda „Ludolfas Libertas (1895–1959). Hipnotizuojantis *art deco* spindesys“ Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje. Nedidelėse, jaukiose istorinio pastato saliukėse, stilingai ir skoningai eksponuojami, tilpo net 128 Liberto scenografijos eskizai, dešimt kopijų bei keli autentiški kostiumai. Eidamas iš vienos saliukės į kitą, stebėdamas ryškius, netramdomos vaizduotės, spalvų žaismo ir nenusakomos išmonės Liberto darbus, savaime neri į teatro istoriją, į XX amžiaus 3–4 dešimtmečius, kai į Baltijos kraštus iš Vakarų plūstelėjo modernaus meno poreikio banga, o su ja ir visas meno sritis ir net madą beužvaldantis *art deco* stilius, susijęs su naujausiais archeologų atradimais Egipte ir Azijoje, su dar neseniai visą Europą svaiginusiu *art nouveau*, o scenoje energingai konkuravęs su įsisenėjusiu ir jau pabodusiu realistiniu stiliumi. Estijoje *art deco* stilių išpažino Eduardas Wiiraltas ir Ado Vabbė, Lietuvos teatre pirmiausia prieš akis iškyla Adomo Galdiko, Stasio Ušinsko, Telesforo Kulakausko, taip pat Olgos Dubeneckienės ir kitų mūsų dailininkų darbai – ne tik scenovaizdžiai, bet ir vitražai, tapyba, knygų menas, baldų dizainas. Mūsų teatre, ypač dramoje, be jau minėtų dailininkų, *art deco* yra paragavę ir Liudas Truikys, ir Vsevolodas Dobužinskis, ir net grynakraujis realistas Vytautas Palaima. Įdomu būtų palyginti mūsų šiek tiek kuklesnį ir saikingesnį, dažnai su liaudies meno tradicija susijusį *art deco* su latviškuoju ar estiškuoju.

Latvijoje *art deco* stilių įtvirtino (ypač operoje, operetėje ir balete) Ludolfas Libertas, svajojęs latvių scenografiją pakelti į pasaulinį lygį. Svajonė išsipildė. Liberto operų ir operečių scenovaizdžiai ir eskizai, gausūs netramdomos vaizduotės, išmonės, energingo geometrinių formų ritmo ir egzotiškų augalijos kolorito dermių, regis, besiveržiantys išvirst iš rėmo, iš esmės pakeitė ir išlaisvino latvių teatrą. Išgarsinę Latvijos teatrą, 4-ojo dešimtmečio pabaigoje, dar prieš karą, Liberto darbai buvo premijuojami ir eksponuojami Europos – Paryžiaus, Briuselio, Berlyno, Stokholmo bei Kopenhagos – muziejuose. Nenuostabu, kad, mūsų Valstybės teatrui bendradarbiaujant su Latvijos nacionaliniu teatru, Ludolfas Libertas kelis scenovaizdžius sukūrė ir mūsų Valstybės teatro pastatymams. Pirmiausia tai vienas iš ankstyvesnių jo darbų – scenovaizdis G. Verdi operai „Aida“ (1927, režisierius N. Tichomirovas, 1934 m. atnaujinta) ir vėliau C. Saint-Saënso operai „Samsonas ir Dalila“ (1931, režisierius T. Pavlovskis) bei P. Čaikovskio baletui „Gulbių ežeras“ (1931, su N. Zverevo redaguota M. Petipa choreografija). Šią ypatingą parodą, kurios nemažą dalį sudaro Teatro, muzikos ir kino muziejuje saugomi darbai, manau, turėtų būti įdomu pamatyti kiekvienam, nepaisant amžiaus ar susiformavusio skonio, – ji sukelia visokių jausmų ir apmąstymų.

Pačiame Vilniaus senamiesčio viduryje, netoli Prancūzijos ambasados, įsikūrusi mažytė VDA tekstilės galerija „Artifex“ (aišku, būtinai nelietuvišku pavadinimu) surengė Aleksandros Jacovskytės piešinių parodėlę. Tie nykštukiniai kuklūs piešinėliai, pačios Jacovskytės žodžiais, gimsta spontaniškai, atsitiktinai, nieko iš anksto neplanuojant ir nenumatant. Taip piešia vaikai. Kur bebūtum, tereikia kokio nors popieriaus, vieno ar kelių pieštukų po ranka. Jie nereikalauja ypatingos medžiagos. Ir parodoje matome nemažai piešinukų tiesiog ant įvairiakalbių laikraščių teksto, piešiniui tarsi konkuruojant su spaudos ženklais. Kartą ir mano namuose, mums su Aleksandra gurkšnojant virtuvėje raudonąjį vyną, ji paėmė į ranką ant stalo gulėjusį tušinuką ir ėmė piešti ant mano buto sąskaitos. Piešė visą laiką, kol kalbėjomės, o išeidama ramiausiai tą piešinuką paliko. Aš jį apžiūrėjau (tai buvo mažutis kažkokio nežinomo, susikaupusio personažo, tarsi moters, portretėlis), iš sąskaitos iškirpau ir kažkur specialiai pasidėjau atminimui. Bet, žinia, kai padedi specialiai, tai pamiršti kur. Tokių ir panašių figūrų parodoje buvo daugybė. Vieni žmogeliai sėdėjo ramiai ir žiūrėjo į priekį nematančiu žvilgsniu, kiti buvo pasisukę išraiškingu semitišku profiliu, treti grojo įvairiais instrumentais – smuikais ar saksofonais, pagauti judesy, treti bandė kažkokius cirko pratimus, ir aš esu tikra, kad tai šito rajono, žydų geto, žmonės, jauni ir seni, liūdni ir susireikšminę, kartais juokingi su neįprastais galvos apdangalais, paukščių ar žvėrelių galvomis. Reikšminga čia kiekviena smulkmena, papildanti žmogaus figūrą, pažyminti jo aplinką. Nors Aleksandra gimė jau po karo, tie žmonės, ta visuomenė, kurią ji piešia, gyvena dailininkės pasąmonėje ir ją, panūdusią piešti, lanko. Taip man atrodo.

– AUDRONĖ GIRDZIJAUSKAITĖ –

Ką apie žmones pasako augintinių klonavimas

► Atkelta iš p. 2

Tačiau taip žmogus tik atitolina ir pertraukia gedulą, nes klonas irgi mirs.

Klonavimas yra tarsi žmogaus atminties ir emocijų išplėtimas į kito gyvo kūno formą. Taip idėja kontroliuoja materialumą, kai naujas klonuotas gyvūnas negali iškilti kaip savarankiška tapatybė. Be to, augintinio tapatybę formuoja auklėjimas ir aplinka, o naujai klonuotas augintinis neturės identiškos patirties ir aplinkos, kokią turėjo miręs augintinis. Verta paminėti, jog klonuoti gyvūnai turi įgimtų defektų, tai didina jų kentėjimą. Daugelis klonų turi anomalijų, tokių kaip imuninės ir širdies bei kraujagyslių sistemos vystymosi ir kiti defektai, kurie didina klonų mirtingumą.

Čia svarbi ir minėtina žmonių ir gyvūnų santykius tyrinėjančios amerikiečių filosofės Martos Nussbaum pozicija: ji ragina nutraukti gyvūnų išnaudojimą ir susitelkti į jų gerovę. Neseniai ji išleido knygą „Teisingumas gyvūnams: mūsų kolektyvinė atsakomybė“, kurioje nagrinėja žmonių ir gyvūnų santykius iš teisinės ir etinės perspektyvos. Marta Nussbaum siūlo su gyvūnais ir kitomis gyvomis būtybėmis elgtis pagarbiai, neabejojant, ar jie verti gyvenimo, ar ne. Klonuotas augintinis neturėtų būti laikomas anksčiau mirusio augintinio tęsiniu, nes būtų neetiška apibrėžti gyvos formos gyvenimą pagal mirusio augintinio genetiką ir istoriją, kuri egzistuoja tik savininko prote.

Be to, klonavimas skatina atrasti kitokį santykį tarp gyvūnų ir jų teisių: ar žmogus turi teisę disponuoti augintinio genetine medžiaga vien todėl, kad gyvūnas yra laikomas jo nuosavybe? Teisės subjekto statusas suteikiamas visiems žmonėms ir nežmogiškiems subjektams, tokiems kaip korporacijos, tačiau gyvūnai daugelyje teisinių sistemų yra laikomi nuosavybe.

Čia verta paminėti teisinį atvejį, kai buvo siekta suteikti subjekto statusą šimpanzės patinui Hiaslui. 1982 m. gimęs patinas buvo pagrobtas iš Vakarų Afrikos ir nuvežtas į Vieną, ten jam, kaip ir kitiems gyvūnams, turėjo būti atliekami medicininiai eksperimentai. Po dešimtmečius trukusios teisinės kovos Hiaslas buvo atiduotas į gyvūnų prieglaudą. Nors žmonės aukojo pinigus jo išlaikymui, tačiau jis privalėjo turėti globėją, kuris valdytų pinigus, o globėjus gali turėti tik žmonės. Tad prasidėjo dar vienas teisinis procesas, kuriuo buvo siekiama Hiaslui suteikti asmens statusą. Austrijos įstatymai tiksliai neapibrėžia, kas gali būti asmuo ir subjektas. Vis dėlto Hiaslo gynėjai pasitelkė biologinę žmogaus apibrėžtį – vienas iš svarbiausių argumentų buvo tai, kad šimpančių DNR 96–98,4 % panaši į žmonių. Antras argumentas buvo filosofinis subjekto apibrėžimas – Austrijos įstatymams didelę įtaką turėjo Apšvietos idėjos, teigiančios, kad asmuo biologiškai apibrėžiamas kaip būtybė, kai sugeba atpažinti kitų būtybių interesus, t. y. būtybė su minties teorija. Atlikus eksperimentus, Hiaslas atitiko visus reikalaujamus kriterijus. Be to, šimpanzės sugeba pagaminti įrankius ir naudoja augalus kaip vaistus. Tačiau 2007 m. teismas nesuteikė Hiaslui asmens statuso, tad jis ir toliau liko „už įstatymo ribų“ – jis teisiniu požiūriu traktuotas kaip daiktas, neturintis teisių.

Tiek teisinis Hiaslo atvejis, tiek gyvūnų klonavimas kelia būtinybę permąstyti teisės subjekto sampratą. Teisinėje sistemoje būtų galima įvesti žmogui ir gyvūnui neutralią subjekto sąvoką, kuri saugotų ne tik žmogaus, bet ir gyvūno teises.

Teisės subjektą galima apibrėžti ne vien kaip žmogišką konstruktą: galima suvokti teisės subjektą kaip gyvą įsikūnijimą, turintį santykį su kitais, tarpusavio priklausomybę nuo kitų ir pažeidžiamumą, kas naikintų žmogaus ir gyvūno dichotomiją teisinėje sistemoje. Teisės subjekto sampratos transformacija ir gyvūniškumo naratyvo sugrąžinimas tiek etinėje, tiek teisinėje plotmėje padėtų dekonstruoti žmogaus ir gyvūno binarinę opoziciją bei leistų integruoti gyvūniškumą kaip žmogaus ir kaip gyvūno savybę, kurią jie abu dalinasi ir kuri yra saugoma. Vis dėlto pokyčiai teisės srityje reikalautų kardinaliai pakeisto žmogaus ir gyvūno suvokimo, kam visuomenės dar nėra pribrendusios.

Tad augintinių klonavimas daugiau pasako apie pačius žmones nei apie gyvūnus. Siekdami sukurti augintinio repliką, žmonės redukuoja klonuotą gyvūną iki idėjos ir iš jos atsirandančio kūniško produkto. Žmonės yra mažiau pajėgūs susitaikyti su augintinio mirtimi ir sukuria klaidingus įsitikinimus apie gyvūnus ir jų sąmonę bei egzistenciją kartu su žmonėmis. Taip gyvūno sąmonės galimybė pašalinama iš epistemologinio horizonto, o gyvūnas tampa tik dar vienu kapitalistiniu produktu, savotiška mirusio augintinio genetine nuosėda.

– JUSTINA ŠUMILOVA –

Iš žaizdos trykštanti versmė: Jėzaus Kristaus mažoji įvykio ontologija

► Atkelta iš p. 3

kaip vidujybės herojaus, situaciją. Jėzus taip pat yra vidujybės herojus, kuris remiasi savo tikėjimo vidiniu tikrumu ir prikaltas ant kryžiaus miršta visiškai vienas, kai net Dievas Jį apleidžia. Čia dera prisiminti šv. Aurelijaus Augustino ir Pelagijaus ginčą. Šis šventasis „Pokalbiuose su savimi“ sako norįs pasimelsti prieš svarstymą, kad Dievas jį teisingai apšviestų ir kad jis norėtų to, ko nori Dievas. Jis nori, kad jo vidujybė atitiktų Dievo tvarką. Taigi pradeda nuo to, ką modernybė vadino subjektyvumu, ir nori, kad jo subjektyvumas atitiktų Dievo objektyvumą, tad meldžia sau tokio valios akto, kokio nori Dievas, kas yra objektyvi tvarka, ir kaip to pasekmė – kad teisingai rašytų savo apmąstymą. Vadinasi, Jėzaus Kristaus aptikta vidujybė, kai žmonės turi vidines intencijas, kurios visiškai nekoreliuoja su išoriniais veiksmais, bet jau pačios savaime yra nuodėmingos, net tada, kai nepadaromi jokie išoriniai veiksmai. Todėl Dievas turi formuoti Augustino norą, kad būtų palaimintas tas noras ir kad Augustino apmąstymas plėtotųsi reikiama linkme. O Augustino amžininkas Pelagijus norėjo išsaugoti šį subjektyvumą kaip savarankišką ir autonomišką teritoriją: „Kaip subjektyvi būtybė aš noriu savo veiksmais bei pastangomis tapti šventas, ir tas noras mane padaro šventą, nes jo genamas aš darau gerus darbus.“ Pelagijaus ir Augustino ginčas faktiškai yra modernybės ir Viduramžių ginčas, nes Augustinas sako: „Aš noriu norėti (o noras yra mano valios aktas) taip, kaip nori Dievas“, o Pelagijus sako: „Aš pasninkausiu, melsiuos, laikysiuos askezės, ugdysiu dorybes ir per šitą savo veiklą sudievėsiu.“

Anot Pelagijaus, Jėzus yra žmogus, kuris meldėsi, laikėsi askezės, siekė šventumo ir tapo Dievu, tad Jėzaus vidinė intencija išvedė Jį į dieviškumą. Anot Aurelijaus Augustino, tokia pozicija pavojinga Bažnyčiai ir visiškai neteisinga. Ginčydamasis su Pelagijumi, Aurelijus Augustinas sukūrė predestinacijos teoriją: Dievas jau laikų pradžioje, iki sukurdamas žmoniją, lėmė, kuriuos žmones išgelbės, o kuriuos pasiųs į pražūtį. Viskas yra predestinuota, ir mes galime gyventi tiktai iš malonės, kad Dievas viską mums palankiu būdu numatė, ką turime šiandien, ir tai nėra mūsų veiksmų rezultatas, bet Dievo malonė. Jeigu aš, tarkime, turiu pinigų nupirkti savo vaikui pietus, tai yra Dievo malonė, nes Jis jau laikų pradžioje nusprendė taip, kad aš šiandien tam turėčiau pinigų. Todėl pietūs yra Dievo malonė, o Pelagijus teigia: štai aš pats būsiu organizuotas, struktūruotas, veiklus, taupysiu pinigus ir nusipirksiu pietus. Jie bus mano organizuotumo nuopelnas; aš melsiuos, laikysiuos askezės, ugdysiu dorybes ir sudievėsiu. Augustinas sako: „Ne, taip nėra. Dievas leidžia tau sudievėti, bet būtent Jis tave išgelbsti arba siunčia į pražūtį nuvesdamas į nuodėmę. Ir galų gale mes norime tik taip, kaip nusprendė Dievas.“ Augustinui didžiausias subjektyvumas yra pats didžiausias objektyvumas – vis tiek viskas įvyks taip, kaip numatė Dievas, ir visos mano mintys irgi yra nulemtos Dievo, ir, gręždamasis į save, į savo širdį, į savo sielą, į vidinę intenciją, aš galų gale noriu taip, kaip numatė laikų pradžioje Dievas. Mano absoliuti subjektyvybė yra absoliuti objektyvybė.

Pelagijus, galima sakyti, per anksti gimęs modernybės herojus, išlaikantis savo subjektyvumą, nes siekia gerai determinuoti subjektyvią valią, kad ši išvestų jį į Dievą. Pelagijaus filosofija galų gale yra moderni Kanto filosofija. Jis irgi determinuoja valią, subjektyvybėje randa jos nulemtumą, gyvena pagal šį autonominį determinavimą ir tikina, kad štai yra tokia būklė, kai mano valia ir mano moralės dėsniai sutampa, ir tai yra šventojo būklė. O Augustinas sako: „Jei aš esu šventas, tai tik dėl Dievo malonės, o ne dėl savo individualios valios motyvacijos.“ Pelagijus ir Kantas lieka subjektyvume, kuris tampa šventas dėl individualių pastangų, o Aurelijus Augustinas savo subjektyvume, savo introspekcijos atveriamose vidinių intencijų gelmėse randa Dievo tvarką, Jo intenciją. Čia ir yra krikščionybės branduolys: mylėdami (meilė yra pati didžiausia ir pati subjektyviausia emocija) tampame objektyvūs, patirdami meilės emociją, išeiname į absoliutų objektyvumą, kuris jau yra nulemtas nuo amžių pradžios. Tad Pelagijus faktiškai yra pusantro tūkstančio metų per anksti gimęs modernybės filosofas, ir Kantas yra pelagijiškas, todėl jo filosofija yra dar vienas perėjimas iš krikščionybės į modernybę.

Antikoje vidinės intencijos nebuvo vertinamos, jų nematyti. Jeigu žmogus pamilo ar supyko, tai nutiko kaip kosmo balsas ar šėlas. Krikščionybėje vidinė intencija pripažįstama, tačiau absoliuti subjektyvybė yra absoliuti objektyvybė. Modernybėje, Naujaisiais amžiais, tarkime, Kanto atveju absoliuti subjektyvybė išveda jau ne į augustinišką Dievo objektyvybę, bet į savotišką intersubjektyvybę, o tai reiškia galų gale į bendruomenės praktikas. Jas vėliau aprašys Ludwigas Wittgensteinas „Filosofiniuose tyrinėjimuose“ ir pripažins, kad mes filosofuodami viso labo pateisiname, pripažįstame, aprašome savo bendruomenių praktikas. Tad modernybė, o Wittgensteinas priklauso vėlyvajai modernybei, t. y. postmodernybei, subjektyvumą ištirpdo intersubjektyvume, bendruomenės praktikose. Tada galų gale „aš noriu taip, kaip nori mano bendruomenė“ ir čia vėlgi yra blogai, nes XX amžius yra komunizmo ir nacizmo laikotarpis, kai bendruomenė determinavo individą. Jausdami šią krizę ir dviprasmybę, filosofai Martinas Heideggeris, Arvydas Šliogeris gręžiasi į graikus. Mat faktiškai, jeigu žmogus nori taip, kaip nori jo bendruomenė, tai galų gale jis nėra filosofas, nes tik aprašo savo bendrijoje cirkuliuojančias idėjas, o graikai norėjo taip, kaip norėjo kosmas, todėl tokia laikysena filosofijai leidžia išsaugoti savo reikalo esmingumą ir dėl to filosofas nėra vien tik savo bendruomenės banalybių legitimatorius, kaip yra vėlyvojo Wittgensteino atveju, bet dalyvauja Visatos vyksmuose. Jeigu aš filosofuodamas noriu to, ko nori bendruomenė, aš kaip filosofas tik legitimuoju bendruomenės prietarus, ir tai blogai, nes filosofas visada turi būti socialinis kritikas. Jis turi šnairuoti į bendruomenės praktikas, kaip į jas šnairavo Sokratas, savo filosofavimu teigdamas filosofinio Dievo galimybę ir atsiribodamas nuo graikų religinių bei mitologinių praktikų. O kai Atėnų bendruomenė paprašė Sokratą nustoti filosofuoti, nes taip jis gadina jaunuolius ir griauna tikėjimą dievais, jis atsakė, kad jam geriau mirti, nei baigti filosofuoti.

Helenistinio pasaulio dvasinis užsakymas

Jėzaus laikų Romos imperijoje, kuri vyravo Viduržemio jūros regione, vyko savotiški „sostų karai“: intrigos, žudynės, išdavystės, sąjungos, konfliktai be aukštesnės instancijos šviesos. Tarytum šitame regione gyveno žmonės, norintys būti stiprūs, įtakingi, bet neturintys radikalios transcendencijos patirties, todėl nepašaukti beatodairiškam gerumui. Aišku, jie turėjo dievų, Egipte garbino Ozyrį ir Izidę, Romoje – romėniškų dievų panteoną, tačiau tie dievai didžia dalimi buvo šio pasaulio dievai, savo papročiais panašūs į to meto žmones, gyvenančius Viduržemio jūros pakrantėje: jie sanguliavo, vaidijosi, žudė, išduodavo vienas kitą, taikydavosi. Esmingo ryšio su transcendencija tame pasaulyje trūko, ir šį dvasinį užsakymą atliko krikščionybė. Tuo metu pagrindinė filosofinė mokykla, vyravusi ir graikiškame, ir romėniškame pasaulyje, buvo stoicizmas. Tai savotiška savidisciplinos mokykla, kai susitelkiama į savo emocijų, jausmų, minčių valdymą ir nepasiduodama išorinio pasaulio įspūdžiams, poveikiui. Stoikas yra žmogus, kuris visiškai valdo save, yra ramus, nesijaudina dėl jį ar jo bendruomenę ištinkančių katastrofų ir per pasaulį eina nesusitepdamas emocijomis. Todėl Jėzaus laikotarpiu stoicizmas buvo labai paplitęs, tapęs savotiška to meto etikos bei savidrausmės mokykla, tačiau negalėjo patenkinti visų to meto žmogaus dvasinių poreikių ir sielos veržimosi. Jis davė savidiscipliną, savikontrolę, savistabą, savęs pažinimą, emocijų analizę, bet nesuteikė perspektyvos matyti gyvenimą ir emocijas transcendencijos šviesoje.

Trečiame amžiuje po Kristaus atsirado Aleksandrijoje įsikūrusio Plotino mokymas – neoplatonizmas. Tai rafinuotas, sudėtingas ir subtilus mokslas apie anapusybės pažinimą. Plotinas, mąstydamas anapusybę, labiau atliepė helenizmo žmogaus dvasinį rūpestį. Tačiau labai mokslinga jo sistema negebėjo mobiliai prisiderinti prie kasdienės situacijos, nes buvo labai sudėtinga. Plotinas mirė 270 metais po Kristaus. Tai jau filosofija, atsiradusi po Kristaus. Plotinas mėgino patenkinti tą dvasinį rūpestį, kurį tenkino ir krikščionybė. Tam „sostų karų“ antikiniam pasauliui reikėjo kažko platoniško, o krikščionybė, Nietzschės žodžiais tariant, ir buvo platonizmas liaudžiai, paprastiems žmonėms, pojūtis, kad gyvena transcendencijos artumoje. Transcendencija emociškai kreipiasi į žmogų ir juo rūpinasi, suteikia raktą pažinti ją ir šis raktas – kelias, tiesa ir gyvenimas – buvo Jėzus Kristus, radęs emocinį priėjimą prie Dievo.

Žinoma, kaip ir kiekviena universali sistema, krikščionybė neįtiko nė vienai ją pagimdžiusiai tautai: nei religijos žmonėms žydams, nei filosofams graikams. Graikų filosofams tai atrodė juokelių rinkinys, o žydams – papiktinimas, nes Jėzus vadino save Dievu, o, pasak judaizmo, žmogus negali būti Dievu. Kita vertus, krikščionybė perėmė daug iš graikų filosofų bei iš žydų religijos ir pateikė tam tikrą dvasinę sintezę, paimdama geriausia, ką turi graikai ir žydai, bei sutelkdama visa tai į Jėzaus asmenį, nes būti krikščionimi visų pirma reiškia skelbti ištikimybę Jėzui. Tad Jėzaus laikų pasaulyje buvo didelis dvasinis alkis, kurio negalėjo mobiliai patenkinti nei neoplatonizmas, nei stoicizmas. Susitelkdami į Jėzų, krikščionybės teologai, kurių didžiausias genijus buvo apaštalas Paulius, pateikė savo teologinę sistemą, kuri kaip niekas kitas atitiko antikinio žmogaus dvasinius poreikius. Krikščionybė susiejo judėjus, ieškančius stebuklų ir gyvenančius jiems apreikšto Dievo akivaizdoje, su graikų teoretikais, ieškančiais išminties, ir pateikė dieviškąją išmintį, kaip gyventi šiame pasaulyje nesigėdijant savo žmogiškumo, bet suprantant, kad Dievas irgi tapo žmogumi norėdamas priartėti prie žmonių. Tarkime, Plotinas kaip tik gėdijosi savo žmogiškumo ir reikalavo jo kūno nevaizduoti skulptūrų pavidalu.

Krikščionybė švietėjų ir tikėjimo žmonių ginče

Prietaras, kuris žmoniją nuteikė prieš religiją, susiformavo Apšvietos laikais. Tai įsitikinimas, kad naudojimasis protu yra vienintelis teisingas pasaulio matymo būdas. O protas reikalauja atmesti tikėjimą, besiremiantį apreiškimu. Tarytum švietėjų vizija, grindžiama gamtamoksliu, mums teikia fundamentalų žinojimą, kurio neatlaiko visi religiniai argumentai. Būti racionaliam reiškia vadovautis mokslu (mokslas remiasi protu) ir aiškinti pasaulį moksliniais metodais. O religija yra seniena, grindžiama apreiškimu, kuris nėra racionalus, todėl religiją reikia atmesti. Didžiosios Naujųjų amžių diskusijos vyko tarp tų žmonių, kurie rėmėsi iš graikų paveldėtu mokslu, o mokslas kilo iš proto veiklos ir iš jo pozicijų kritikavo tikėjimą. Religija prieš šį puolimą vis kartojo savo senus argumentus, kad Dievas apreiškė žinojimą, ir negalėjo jam pasipriešinti. Tačiau mūsų dienomis šis Apšvietos laikais susiformavęs pasirinkimas – arba mokslas, besiremiantis protu, arba apreiškimu besiremiantis tikėjimas – kaip dvi nesutaikomos kryptys yra pasenęs.

Studijavusieji mokslo filosofiją žino, jog mokslas veikia vien dėl to, kad pasitikime juo, mokslas reikalauja tikėti jo metodais, todėl tai nėra vien tik protu besiremianti veikla. Kita vertus, religija teikia matmenį, kuris grindžia mūsų racionalų pasaulio aiškinimą. Žmogus negali būti absoliučiai racionalus netikėdamas, nes priešingu atveju jis bus tik gudrus. Žmogus negali būti racionalus, neprisiliesdamas savo sielos struktūrų ir prileisdamas vien tik empirines duotis. Tarkim, matematika nėra nei vien tik analitiniai, nei vien tik patyrimo teiginiai, bet tai aprioriniai sintetiniai teiginiai, kurie niekaip neduoti patyrime, bet jais reikia tikėti priimant jų išvedimo aksiomų sistemą.

Būti racionaliam, anot švietėjų, reiškia remtis matematiniu gamtamoksliu, tačiau jis nesiremia nei vien tik analitiniais teiginiais, nei vien tik patyrimu. Matematinis gamtamokslis suponuoja teiginius, kuriais reikia tikėti kaip, tarkim, aprioriniais sintetiniais teiginiais. Todėl šitas senas švietėjų ir religijos žmonių ginčas visiškai neaktualus dabar, kai suprantame, kad žinojimas reikalauja tikėti ar pasitikėti, o tikėjimas suponuoja jau tam tikrą žinojimą, ir mes esame racionalūs vien dėl to, kad tikime ar pasitikime. Iš čia, savaime suprantama, visai arti yra būtent Viduržemio jūros pietų regiono dykumose suformuotos trijų abraominių religijų šaknys. Jos skelbia, kad neužtenka vien racionalaus pasaulio aiškinimo, pasaulis turi būti aiškinamas ir per tikėjimą. Tik įsileisdami tikėjimą į savo vidujybę, mes būsime racionalūs ir mąstysime visuminį tikrovės vaizdą, o ne vien tik savo žinojimą išvesime iš patyrimo ar analitinių teiginių, o tai yra labai primityvi žinojimo samprata.

Krikščionybė formavosi glaudžioje sąveikoje su Artimųjų Rytų Viduržemio jūros regiono dykumų žmonių išpažįstamu apreiškimu, kuris sako: kad būčiau racionalus, turiu tikėti Dievą ir pasitikėti Juo, ir nurimti Jame. Paradoksalu, bet tikėjimas žmogų daro racionalų. O švietėjų pozicija yra grindžiama Vakarų graikiško mokslo sudedamąja, kai skelbiama, jog tikrovę reikia aiškinti protu. Krikščionybė, kuriai būdingas ištikimybės Jėzui Kristui skelbimas, Jo laikymas mesiju ir todėl tai yra Kristaus asmenybės kultas, turi be galo turtingą dvasinį paveldą ir ištakas. Tad, anot Pauliaus, graikai ieško išminties, stengiasi išsiaiškinti, ką galima žinoti apie pasaulį protu, o judėjams, anot Pauliaus, reikia stebuklų, jie remiasi Biblijos apreiškimo dieviškumu. Krikščionys yra tie, kurie skelbia ištikimybę Jėzui Kristui Nukryžiuotajam, tiki kryžiumi, kad Jėzus buvo nukryžiuotas, kentėjo ant kryžiaus, mirė ir trečią dieną prisikėlė. Anot krikščionių, ši Jėzaus kančia atpirko žmoniją, sužalotą Adomo ir Ievos pirmosios nuodėmės. Tad krikščionybė, kaip ištikimybės Jėzui Kristui skelbimas, įtraukia ir graikus, ir žydus, turi dar savo unikalumą kaip angažavimąsi Jėzaus Kristaus asmens atžvilgiu. Indijoje žinome šokantį ir fleitą pučiantį Krišną, lotoso poza sėdintį Budą, Kinijoje – harmoningąjį Laozi ir Konfucijų, teikiantį pamokymus, kaip tvariai gyventi bendrijoje. Tačiau niekur nėra Jėzaus Kristaus Nukryžiuotojo. Suprasti krikščionybės esmę – tai gilintis į kryžių ir kryžiaus nešimo misterijoje, mirtyje ant kryžiaus ir prisikėlime suprasti pamatinę niekur analogų neturinčią Kristaus žinią bei slėpinį. Pikti liežuviai skelbia, kad Jėzus niekada nesijuokė, buvo rimtas, skausmo apimtas, kryžių nešantis Dievas, o štai maždaug koks nuostabus yra Krišna – šokantis, išdykaujantis, žaidžiantis, fleita grojantis. Tačiau krikščionybė apima aspektą, kad gyvenimas šiame pasaulyje yra ne vien tik žaidimai, linksmybės, bet ir ėjimas savo keliu iki galo nešant pareigų, atsakomybių, rizikos kryžių.

Pabaiga kitame numeryje

– AUGUSTINAS DAINYS –

JOLANTA JONYNAITĖ-KAIRIENĖ

...Po lietum užaugti...

•

Saldus nei pienas motinos krūtų
Gimtasis Žodis širdį suramina:
ragauju jį ir lig dausų skrendu!.. –
gyvybės našią mintį suprantu... –
kvapnus jo dvelksmas primena jazmìną,
pakriaušėje prie Atgimimo upės
pasmilkantį krūtinę Viltimi... –
ties juo nelyg ties angelu suklupęs
kaskart lengviau, laisviau alsuot imi... –
kalbos glėby nei kūdikis gemi... –
– – – – – – – – – – – –
Stebuklai juk iš Meilės tveriami!.. –
tekėki lūposna, būtie romi!.. – – –

Panamės neužmirštuolės

Kai pievoj žydi pienės vienadienės,
kai skleidžias lengvabūdiškos alyvos,
skaistuolės panamės neužmirštuolės
viltingais įkvėpimais nuõlat gyvos... –

Tyrom akelėm žvelgia – nė nemirksi! –
į pačią Nekaltosios Meilės gilmę,
atmindamos: „Tu niekados nemirsi!.. –
godok trapių šaknų nemarią kilmę!..“ –

Padebesiais plasnos klajūnė paukštė,
žydrai švytės akimirksniai iš tolių... –
širdies šventovėje užginta taukšti... –
Palaimintas dangus neužmirštuolių!.. – – –

•

Birželį Lietuvoj prieš lietų
taip paslaptingai šlama liepos...
jų slėpiniais užburtos girios
ir vėjų giesmės neįkyrios... –

Prieš lietų meldžiasi šilojai,
net kaimo šunes nebeloja...
tyloj suvirpa paukščio „amen“,
ir dangūs ima leistis žemėn... –

Ir leñgva širdį nuraminti,
tėvų godojimus atminti... –
birželį Lietuvoj prieš lietų
susėdę protėviai ant lieptų... –

Įmerkę kojas kañtriai laukia,
kol praeitis krantan išplaũkia...
suplūsta miglos į palaukę...
girdėt – mama namolio šaukia... –

Tačiau delsi jai atsišaukti:
tau lémta po lietum užaugti!.. – – –

Vasaros lietus

Taip intymiaĩ lietus šnarena, –
jis krenta tau į pačią širdį,
tarytum šnabžda sakmę seną,
kurią tik tu ir Dievas girdi... –

Niūniuoja tau lopšinę tỹliai,
vaikystės pasakom plevena... –
jei saule añdai nusivylei, –
tau gyslomis lietus srovena!.. –

Pavargus vasara priglunda
prie atsidususios krūtinės... –
toks alpulys, tokia pagunda –
lyg sapnas meilės pirmutinės!.. – – –

Daivos Kairevičiūtės nuotrauka

Medis po langais

Tu – medis vakaro ūkuos, –
tave už brolį aš renkuos!.. –
lyg partizanas po langais
tu rytą vakarą lankais:
teiki man Laisvę dovanų!.. –
vien ja nuo lopšio gyvenu!.. – – –

Žirgai

Savo seneliui Antanui Kėvelaičiui –
Baltrušių kaimo šviesuoliui – atminti*

Seneli, rodeis man toks aukštas!..
mylėjai žirgus ir vaikus... –
jau ant lentynos tavo šaukštas... –
O vis dar atmenu laikus,

kai vesdavais mane pas tetą
siaurąja Vilniaus gatvele... –
Dar nėskubu panirt į Letą... –
viliuosi Viešpaties valia

šventoj galudienio vienatvėj,
kol šaukštą teks ir man padėt!.. –
Kai laužau duoną Žirgo gatvėj, –
tavi žirgai tebegirdėt!.. – – –

Vilnius, Žirgo gatvė, 2023-01-15

---

* Žr. Aldona Žemaitytė, „Žvaigždė vilties žibėt nestoja“, *Gimtasis kraštas*, 1990-08-09, Nr. 32.

Suvalkijoj...

Apsilankius sovietų sunaikintos senolių sodybos vietoje

Suvalkijoj lai žemė sunki, –
bet lengvai skrieja dainos į tolius!.. –
lyg Šešupės gelmė nesenki,
siela mano, atminus senolius... –

Andai mokė tėvulis mamos:
– Upės vandenys daugel supranta!.. –
nei širdis Lietuvos tremiamõs
jie vaitojo ir plakės į krantą... –

Sodai uõliai sirpino vyšniàs
ir smaragdinės pievos vešėjo... –
kas pasiglemžė kraičio skrynias,
kai mergelės į niekur išėjo?!. –

Man kalbėjo mamulė mamos,
kad raudot Suvalkijoj ne gėda... –
– – – – – – – – – – – –
...Amžinosios gimtinės namuos
nemarus Dievo angelas gieda... – – –

DAIVA MOLYTĖ-LUKAUSKIENĖ

Jaukinuosi tave

Šitą pastatą seną ir naują
Atkeliavusį tarsi iš tolimiausios praeities
Vizualiais akcentais besiskleidžiantį erdvėje
Mano bendraamžio diplominis darbas
Laiko simboliai ir ženklai perskaitomi
Tų kurie moka skaityti kurie mokėsi kalbėjimo
Papročių ir tradicijų melodingų skambesių
Švilpiant vėjams drumsdavosi vandenys
Lingavo siūbavo menkavertė augmenija
Žolynai ir žolės belaukiant sugrįžtančių į krantą
Bežiūrint į vandenis į tolimus horizontus
Vienas jūroje o kitas mariose
Jaukinuosi iš naujo tave
Kai keliauju per aikštę juodojo molio plytomis
Kartais prisimenu ir save šokančią
Avinčią aukštakulnius sminganačius į šiandieną
Švelniai ir aiškiai kaukšinčius
Jaukinuosi tave su stiklinio laiko koridoriais
Ir spiegiančia saugos signalizacija:
Palikite pastatą nesinaudokite liftu
Išeikite į lauką išeikite į lauką
Tik niekas niekur neišeina
Sėdi ramūs kabinetuose ir kavinėje gurkšnoja vyną
Tarsi priprato prie bauginančio laiko ženklų
Ir nenori girdėti
Jaukinuosi tave svetimas mieste svetimas kaime
Jaukinuosi seniai prijaukintą nuglostytą sušukuotą
Sugriautą ir vėl sudėliotą ant prekystalių iš gelžbetonio
Jaukinuosi žiaukčiodama ir šypsodamasi stikliniame atspindyje
Žvelgdama iš aukštai iš terasos regėdama gėlynus
Ir užaugintas smilgas

Bet rožės šią vasarą dieviškai gražios
Visi spygliai susmigo į širdį
Nukryžiuotojo vainikas puošia galvą
Visa tai seniai užrašyta ir išpranašauta

Jaukinuosi tave iš naujo

•

Klaidingi atminties viražai
Kai sėdžiu viena vaikystės namuose
Kaupikės kambaryje daugybė knygų
Nuotraukų piešinių ir senų kalendorių
Žaislų ir sudžiūvusių gėlių molinėse vazose
Stiklinėse medinėse plastikinėse taupyklėse
Amžinosios dovanos sentimentai ir nežinios
Daugybę metų dėliotos
Tarp knygų lentynoj koketiškai šypsosi
Ir sveika Marija ir aš pilnoji
Mano vaikai ir vyras iš kurortinio atviruko
Plaukiantys laivai ir švyturiai
Žybsi akimis iš tolo rodydami taką

Žuvies restorane

Ieškojom jo visąvakarą visą tamsųjį laiką
Alkani ir ištroškę tarytum išvaryti
Iš miesto iš bendruomenės iš bandos
Klajojome siauromis gatvėmis ir skersgatviais
Keliavome palei upę sutrikę
Girdėjom kaip senoje karuselėje girgžda
Užstrigę mūsų įgeidžiai ir norai
Gal padės tie kurie eina priekyje
O gal sekantys paskui taps tramplinu
Tikslui pasiekti

JUDITH ZANDER

Vokiečių poetė ir prozininkė Judith Zander (g. 1980) gimė ir augo Anklamo mieste prie Baltijos. Studijavo germanistiką ir anglistiką Greifsvalde, vėliau – kūrybinį rašymą Vokiečių literatūros institute Leipcige.

Debiutinis Zander romanas „Dalykai, kuriuos pasakėm šiandien“ (*Dinge, die wir heute sagten*, 2010) pateko į trumpąjį Vokietijos literatūros premijos sąrašą. Paskui rašytoja išleido dvi poezijos knygas ir antrąjį romaną „Džonis Bežemis“ (*Johnny Ohneland*, 2020), šis gavo Theodore'o Fontanės literatūros prizą. Naujausia jos knyga – eilėraščių rinkinys „vasara krašte žiemą prie jūros“ (*im ländchen sommer im winter zur see*, 2022) – įvertinta prestižine Peterio Huchelio vokiečiakalbės poezijos premija. Čia skelbiami eilėraščiai versti iš šios knygos.

2025 m. gegužę Zander lankėsi Lietuvoje, dalyvavo festivalyje „Kauno literatūros savaitė“. Jos viešnagę rėmė Goethės institutas.

Vertėjas

meteorologija

kai baisioj šutroj jis pasakė kad
yra žmogus pajutau kaip
man nebūdinga pasitikėjimą
per mažai toj terasoj
buvo pasakyta

iš šiaurės
perkūnija dundėjo artėjo
dar nepriėjo neprilygo klimato
padariniai buvo vasara kas daugiau
stojo kas žino
iš žmonių tai nė vienas

jokio rimo
jokios vėsios giesmių knygos
iš to negalėjau išgauti jeigu jis
pasisakytų prieš mane arba aš arba
terasos laiptai dienos talpa nakties
landa tarp liepų matėm
šviesią pragaištį kaip niekad man nebuvo
vienodai ir mano letenos vos vos
drebėjo kaip penkiapirštės
blyškios gegužio žvaigždės

dreifas

ar žinai kad gyvenam neramiais laikais
šiaurės ašigalis pasislinko šiaip ar taip
magnetinėj plotmėj neseniai
kai kurias atskaitos sistemas prireikė skubiai
priderint tokių šposų dar nebuvo ir
priežastis neaiški spėlionės
paaiškinimai niekur ne
veda prie požeminių srovių
karštų ir judrių bet žinai
šičia mes to labai nejaučiam
mano kompasas vis dar rodo
kaži kur ir marios į krantą
neišmeta sterko[1] baltam
padaže kaip ir anksčiau
viską reikia padaryti pačiai kiek
ir kokia kryptim jis
artimiausiu laiku pasislinks
lieka asmeninė jo paslaptis galvoju
jis ir pats dar šito neraukia

dovana

ateina laikas
kai tave
džiugina
jog stovi
koridoriuj
tiesiai
atsakai
dienos šviesoj apsvarsčius
išsisakai
dvigubai stipriau

su tuo einu per dvi knygas
į vakaro paveikslą vėjas lenda
po sijonu lekia lauku
kur aguonos ir rugiagėlės
kviečių potėpiai
palinksta ir atsiduoda ritmingam lingavimui
mojuoju rankom beglobis gyvūnas
tankmėj šalia manęs pasigirsta
žmogiškas riksmas *I*
want to walk in the open air[2] labai labai

trūkumas

šiuolaikinis apsišvietęs žmogus
nebepakelia trejybės:
gali būti gėris ir grožis bet tada
jokiu būdu ne tiesa
tiesa gali būti laikoma gėriu
bet grožiu – tai jau ne
būtų miela jei tiesa turėtų vieną veidą
o ne skvarbias akis veide po šimts

net ir eketės
nebegali iškirst lede
paslepi žiemą po
gebene ir jos
nepažįsti vadinu tai statyti
mėšlo pilis meistro rankų
kūriniu mano drauge
negaliu pakęsti
kai tu dirbi tuščiai

Ignės Grikevičiūtės nuotrauka

pabiras smėlis

kas mus supa šitoj
vietovėj yra neužtikrinta neįvardinta
arba viskas liepsnoja rūksta
bekraštė deginamoji auka
arba senam monokultūriniam miške
klampojam iki ausų įsimylėję
po pelkę dar vadinamą liūnu
sakyčiau iškart ir: būki svečias ir:
jauskis namie *kaip visad*
When Worlds Collide[3] ar mudu
nesam ta pati klajoklių porelė ponas dujų
balionas ir ponia *beta-world*

jei vakare atšautum liukus įleistum
oro per naktį paliktum
pravertus gal dienai įgyjant kitą
agregatinį būvį neprašyti ryšiai
junginiai tave apsvaigintų
nuo mišriųjų miškų atsibastė kvapas
ko nereikėtų daryti šiom savaitėm
vis dėlto ištiko išvydo
saulės šviesą dispersija plevenantys pelenai
nuodegų (jų pradžia tamsoje)
švytinti aureolė iš esmės
a must have
net ir pelkėse uždrausta kaisti
ir kažkuris iš mudviejų tarkim aš turi
sėdėt ant kelmo mąstydama apie suspensijas[4]
jų polinkį iškristi nuosėdom ir ar apskritai
koloidai nėra tik trumpam daiktan sulipdytos
klajojančios planetos kybantys
virš žemės dūmų sparnai
čia gyvenamoj zonoj
krautuvėse neberasi
sugeriamojo popieriaus
nors man jo ypatingai
ir nereikia rašau tau nuosėdų rašalu
kaire ranka kad *didis grožis*
randasi trinant *the plays to be*

sudie

eilutės ant atvirutės su gluosniu
nugenėtu ir belapiu kokius
mačiau tenai per užgavėnes
niekaip neišdžiūna kai kurios
atvirutės neaprašomos reikėtų
pasilikti viską dar kartą užrašyti
tuoj dardėsiu geležinkeliu *su šratinuku*
ir švinu su dvynu atviruku
vienos krypties bilietu kaip sako
rašalas neįsigeria į kreidinį
popierių mano akis
tam tikri žodžiai
stovi atsarginiam kely

gimtadienis

aš jau buvau čionai
prieš tris savaites su tavim
tik tai absoliučiai visai
ne noras patirt *déjà vu*
kaip tą tuščią pirmąjį
žiemos vakarą kai
miglos kamuoliai mus įrašė aklai
į iškylos tęsinį
aplinkkelį antpuolio židinį
buvom laimingesni
jaunesni gaila tik tu
aš prityrusi savojo
ak dar ne adeptė naktinė
pamaina mums dar švietė ir kvietė
tuščioj tarpinėj erdvėj
ant paskutinės progos
prisėsti atlošo išdėliojai fotografijas
tavo ranka šilta lyg susapnuota
lietės prie manosios žinau matėm
tik pusę to kas gulėjo priešais
sutarėm kuri iš trijų moterų
nuotraukoj mums artimiausia
kita buvo nepažįstama
jei dabar įžengčiau pas tave
ji jau ten būtų
draugija pilnos sudėties mebliuoti
namai namučiai vienumos laimė
visos mano mintys apie tave
kad sujudėtų tavo akių migla
prieš savaičių savaites girdėta daina
palieku tave –
jei tavo delnas nuo rankovės
nubraukė *werdandi*[5]
tau dar lieka *skuld*[6] na ką gi

Iš vokiečių kalbos vertė Laurynas Katkus

---

[1] Vokiškai „sterkas“ yra *Zander* (*visos pastabos – vertėjo*).
[2] Grupės „Eurythmics“ dainos eilutė.
[3] „Kai susiduria pasauliai“ – 1933 m. Edwino Balmerio ir Philipo Wylie mokslinės fantastikos romanas apie Žemės ir klajojančios planetos susidūrimą.
[4] Dispersija, suspensija, koloidai – cheminės sąvokos, žyminčios mišinius iš skirtingų agregatinių medžiagos būvių (kietas kūnas, skystis, dujos).
[5] Šiaurės tautų mitologijoje – viena iš nornų (moirų), lemiančių žmogaus likimą. Verdandė valdo dabartį.
[6] Skulda – norna, valdanti ateitį.

Verlibro puodžius

Marius Burokas. *Seismografas*. Eilėraščiai. V.: Lapas, 2025. 104 p.

Dar tuo metu, kai Ukrainoje prasidėjo Euromaidanas (2013), Marius Burokas kaip tik buvojo rašymo rezidencijoje Visbyje. Nežinau, ką jis ten parašė, nes visą laiką budėjo, sekdamas ir skelbdamas naujienas socialiniuose tinkluose. Lygiai taip pat atsitiko ir po 2022 metų vasario 24-osios, okupantams įžengus į Ukrainą. Žinia, karo pradžia sukrėtė visus, daugelis rašė emocingus žodžius, bet Mariaus indėlis kiek kitoks – jis skaitė šaltinius įvairiomis kalbomis ir nuolat juos skelbė socialiniuose tinkluose. Vėliau susibūrė Lietuvos rašytojų sąjungos fondas, bendruomenės nariai aukojo, o Burokas, Laurynas Katkus, Donatas Petrošius, Rimantas Kmita, Daiva Čepauskaitė, Justinas Žilinskas ir kiti gabeno aukas ir paramą automobiliais į Ukrainą. Dar viena keistenybė: labai viešus literatus, mano akimis, socialiniai tinklai neretai kiek neigiamai paveikia (turiu omenyje fizinę ir emocinę sveikatą, priklausomybę nuo dėmesio), bet Marius yra išimtis – susitvarko be matomo poveikio asmenybei.

Kaip tik dėl to visa, ką Burokas naujoje poezijos knygoje „Seismografas“ rašo apie karą, įtikina, nes autorius nėra vien pasyvus stebėtojas ar emocingas palaikytojas. Negincinčiju teisės rašyti apie fronto įvykius, tik manau, kad eilėraščiai šia tema atrodo bejėgiškai, jeigu rašo žmogus, norintis viso labo sugraudinti ar parodyti, kad jam rūpi. Tiems, kuriems rūpi, domisi tuo nuosekliai, be išskaičiavimo, skelbdami aktualią informaciją, o ne ašaringus jausmus. Gal neblogai ir ašaros, bet apsibrėžiu santykį literatūroje per „įtikina“ ir „neįtikina“.

Seismografas – prietaisas, registruojantis seisminių bangų virpesius žemės paviršiuje. Juo matuojamas žemės drebėjimo stiprumas, kuris išreiškiamas balais. Knygos struktūra – didėjanti seka nuo mažiau nei 3,5 balo iki 8,0 ir daugiau. Ir knygoje, ir gyvenime jau kelerius metus atrodo, kad gali įvykti kas nors katastrofiško, netikėto, šiurpaus – kaip vyksta Ukrainoje ar kitose karo zonose. Vienu iš knygos epigrafų pasirinktos Jono Aisčio eilutės: „O danguj kraujai ir vaškas, / Žaizdos ir šašai...“ (p. 7). Burokas interviu yra ne kartą minėjęs mėgstąs Aisčio poeziją, kuria susidomėjęs dar universitete, Ritos Tūtlytės seminaruose, bet karo grėsmė dar labiau aktualizuoja Aisčio, pasižymėjusio išskirtine karo ir pokario lyrika, citatą. Pirmajame „Seismografo“ eilėraštyje įvardinama baisiausia, kas galėtų įvykti, – „žinau – / jei užmigsiu juose // nebe / nubusiu“ (p. 9). Šis motyvas kartojasi: „mes iš to pasakos juodraščio, kur užmigo visi ir nenubudo“ („Naujininkai, Pelesos g.“, p. 23). Skaitant įmanoma susivokti, kad vertybė yra paprastas gyvenimas „su obuolių dėže po stalu“ („Spalis“, p. 13). Galimos katastrofos aplinkybėmis vertinga rami įprastybė, rutina: „Sekmadieniais tiksliai žinau, kuriam esi vagone“ (ten pat).

Marius Burokas tarsi varijuoja Rolando Rastausko frazę „sakinio eilinis“, tik su dar mažiau iškilmingumo: „esu eilutės stalius ir verlibro puodžius, / popierinių baldų dailidė, išversto išvirkščio teksto siuvėjas. / vėjo amatininkas, dygsniuojantis baltą, begalinį ritinį“ („Šaltupė. Zarasai“, p. 43). Amatininkystės prisiėmimas kaip filologinė savimonė, hermeneutika nonsenso dvasia: eilėraščiuose ir jų intertekstuose jaučiama ir vertėjo patirtis, atšvaitai iš J. A. Bakerio „Sakalo keleivio“ („The Peregrine“, p. 47). Burokas yra socialus, dialogiškas poetas – esama dedikacijų, pavyzdžiui, Gyčiui Norvilui („Užkalbėjimas asmeniniam nykimui“, p. 38). Kalbėjimąsi su miestu rodo kreipinys, dialogo intencija („Gruodas. Pylimo g.“, p. 25), eilėraščiai pavadinami gatvių vardais, rajonais ar jų dalimis („Liepkalnis“, p. 31). Kartojasi šie žodžiai: *patežęs*, *lokomotyvai*, *nebe* su perkėlimu į kitą eilutę. Mėgstamas traukinių motyvas – tai subjekto kraštovaizdis; autorius gyvena netoli geležinkelio stoties. Kalbančiojo vaizduotėje už Vilniaus plyti jūra, „gali rišti valtį prie paminklo kojos“ („Potvynis ir atoslūgis“, p. 29): toji vaizduotė nuostabi, pakeičianti automatizuoto tikrovės suvokimo rakursą. Gražus meilės eilėraščių ciklas „Visatai, radusiai vietą“ (p. 49) skirtas žmonai; dukrai taip pat skiriamas eilėraštis „Jūrė prie jūros“ (p. 55). Pabrėžiamas trapumo, laikinumo ir amžinybės kontrastas: mylimoji fosilijomis įstingusioje gamtoje ar šimtamečiame Vilniuje, maža mergaitė prie milijonus metų mačiusios jūros. Nors eilėraščiais norėta pasakyti net ne tai: žmonai savaip pavydima jos būdo ištverti, išbūti, įsisukant į buities ritualus, užsiimant archajiškais judesiais („išmiegi, iššoki, iššypsai“). Gal ne tiek pavydima, kiek stebimasi (eilėraštyje vartojamas veiksmažodis) juo kaip kitokiu, sau nebūdingu.

Vienas smagiausių rinkinio tekstų – „Keturių vėjų miškas“ (p. 33): „Ir tik piktas blaivus sniego lopas dėbso į visuotinį svaigulį / korėtom akutėm. laikina, laikina, – šnabžda ir į dirvą susigeria.“ Taupu, šmaikštu, tikslu, nėra nieko nereikalingo: apsieita be didaktikos, kiek sukarikatūrinant špenglerizmą – tie, kurie patys žengia į nebūtį, regi visuotinę Apokalipsę. Aklosios dėmės metafora – kaip išpažinimas, kad egzistuoja kažkas, ko mes nežinome, negalime suvokti. Katastrofos nuojauta, epigrafu pasirinkus Aido Marčėno eilutę: „Nes ta trijulė – pasaulis, kalba ir Dievas – jau nežinia, / kas iš jų gyvas ir kiek“ („...Pasaulis baigias...“, p. 69). Iš to kylanti nerašymo intencija, troškimas patylėti, užuot žodžiais devalvavus kalbą: „Vis dažniau noriu palikti nerašymo pėdsaką: ketinimo tylą, neišsakymo sakinį, traškų tašką, kaip nuo pėdos įlūžusią sniego plutą“ („Tamsos klaviatūra“, p. 71). Rašymas turbūt suvokiamas kaip teršimas, triukšmas; juk tą daro kone visi. Ne vien šiame eilėraštyje keliamas klausimas apie laisvą valią, apverčiamas filologijos santykis: ne tu klaviatūra renki raides, kažkas kita tave surenka. Panašiai kalbama ir tekste „Keli Gb pelenų“ (p. 45): esame pikseliai kompiuterio urnoje. Gana svarbus kalbėjimas „mes“ vardu, bendruomeninė laikysena.

Lyrinis subjektas skeptiškai vertina socialinius reiškinius, kultūros politiką: „Ir nieko nėra liūdniau už apmusijusį memorialinį muziejų, prie kurio durų šiepias biurokratas su potvarkio peiliu“ („Šiaurės Atėnų literatūra ir menas kultūros baruose“, p. 72). Jis neturi iliuzijų apie žmonijos pozityvumą. Bet taip pat jis yra ir sentimentalus, jautrus, mylintis: ironijos ir nuoširdumo dermė geriausiai atsiskleidžia tuose eilėraščiuose, kur kalbama apie šeimą. Pavyzdžiui: „kiek žaislų ligos kambariuos: raudonas kosulio trimitas, / košmaro kaladėlės, / karštligės konstruktorius, kliedesio kortos, imk ir džiaukis; įkaitę, virpantys žaislai – nusisuksi, pranyks it miražas, pabirs gyvsidabrio rutuliukais. [...] ir ponia. jau eina. per juodijantį. sodą“ („Uždegimas“, p. 81). Gražūs oksimoronai, sukuriantys ligos kaip liguisto žaidimo vaizdinį: netipinė punktuacija pabaigoje galėtų reikšti tai, kas įprastai eilėraščiuose rašoma iš naujos eilutės, – pauzes, nutilimus, sunkiai, lėtai ištariamą sakinį. Eilėraščiuose, susijusiuose su karu Ukrainoje, ironijos mažiausiai, bet santykis su tikrove nėra naivus.

Atskira ir labai svarbi tema, persmelkusi visą rinkinį, – karas, parama esantiems fronte, bejėgiškumas, matant, kaip masiškai žudomi žmonės. Ši tema akivaizdi eilėraščiuose „Hrebenne–Rava-Ruska“ (p. 85), „Černihivo vyšnia“ (p. 87), „47“ (p. 83), „Paramedikė“ (p. 91), „...Tėvas stengiasi...“ (p. 93), „...ir viduje jos buvo pilnos akių...“ (p. 95), „...Pavojingi laikai...“ (p. 99). Pastarasis tekstas užbaigia ir įrėmina knygos struktūrą – perskaičius vėliau jį norėjosi kartoti sau atmintinai. Dialogas su bičiule ukrainiečių poete Katerina Michalicina atsispindi eilėraščiuose „Kalėdos. Sentimentalus“ (p. 75), „...Mylių mylios...“ (p. 89). Jautrus eilėraštis Oleksandrui Kryvcovui, fronte žuvusio poeto Maksymo Kryvcovo, kurio eilėraščius Marius yra ir vertęs, tėvui. „Motina mums perduoda jos pačios leistą maldyną. Ant viršelio – sūnus ir katinas. / Miega abu blindaže“ (p. 93). Ir nieko daugiau nereikia, visa, kas norėta pasakyti, išsitenka tose negausiose eilutėse. Tikiuosi, jos ir skaitytojus veiks panašiai kaip Bučos vaizdai. Nors šokiruoti, graudinti ar skatinti gelbėti nėra autoriaus rašymo intencija, perskaičius natūraliai atsisijoja tai, kas deklaratyvu, rėksminga ar ašaringa ir kas – tikra, patirta, nesimuliuojama. Tai reiškia, kad jeigu nepatinka ar nuvilia skambūs nuomonės formuotojai, raginantys aukoti Ukrainai, visada galima rasti kitus, autentiškesnius.

– GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ –

TEKSTAI NE TEKSTAI

Miglės Anušauskaitės komiksas

Kaip užkerėti skaitytoją

Kristina Petrauskė. *Slanimo raganos: Sapiegos byla.*
V.: Alma littera, 2025. 304 p.

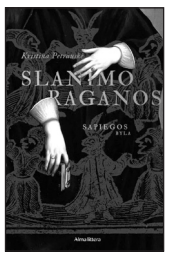

Yra knygų, kurios pasiekia skaitytojus pačiu laiku: socialinės, politinės, literatūros pasaulio aplinkybės tarsi sukuria joms tobulą sceną, į kurią jos įžengia ne kaip kuklios debiutantės, o kaip ilgai lauktos skaitytojų favoritės, savo forma ir turiniu atliepdamos jas supantį pasaulį, jo nuotaikas bei lūkesčius. Kristinos Petrauskės „Slanimo raganos: Sapiegos byla“ – viena iš tokių literatūrinių debiutančių, išsyk tapusi favorite. Nuo pat pasirodymo pavasarį šis romanas ilgai buvo įsitvirtinęs perkamiausių knygų dešimtukų knygynų lentynose ir internetinėse svetainėse, o leidyklos internetiniame puslapyje vis dar užtikrintai laikosi kaip viena iš trijų perkamiausių knygų. Bet kuriam autoriui ar autorei toks populiarumas yra didelis komplimentas, o profesionaliai istorikei, išleidusiai pirmąją knygą, – tai ir rimtos pretenzijos atsistoti šalia tokių pripažintų istorinių romanų kaip „Silva rerum“ ar „Petro imperatorė“ autorės Kristinos Sabaliauskaitės.

Rizikuodama pati būti nepopuliari, vis dėlto teigčiau, kad „Slanimo raganų“ populiarumą lemia ne autorės literatūrinis virtuoziškumas, o būtent gebėjimas knygos puslapiuose atliepti kylantį skaitytojų alkį Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) istorijai, papasakotai per moterų personažus, tyliai atremti Baltarusijos siekį pasisavinti LDK istoriją ir užpildyti tam tikrą erdvę, atsivėrusią po to, kai dėl kaltinimų plagiatu susvyravo Kristinos Sabaliauskaitės autoritetas.

Sakydama, kad „Slanimo raganos“ nėra virtuoziškai parašytas romanas, toli gražu nenoriu jo diskredituoti. Knygą skaityti lengva ir malonu: Petrauskės proza elegantiška, aprašymai įtaigūs, nors kartais ir kiek perkrauti istorinėmis detalėmis, siužetas intriguojantis. Romanui tikrai netrūksta ir originalumo: iš istorijos nuotrupų prikelti moterų, apkaltintų raganavimu, istorijas ir atkurti LDK XVII a. miesto ir jo apylinkių kasdienį gyvenimą jau savaime yra pasiekimas. Tačiau, vertinant literatūriniu požiūriu, ypač pirmoje romano dalyje veikėjai pernelyg dvimačiai: jų pasirinkimai, elgesys, tarpusavio santykiai lieka arba šabloniški, arba nemotyvuoti; ne visada aišku, kodėl jie elgiasi vienaip ar kitaip. Kadangi abiejų pagrindinių veikėjų lemtį lengva numanyti, romano varomąja jėga turėtų tapti būtent psichologiniai portretai, tačiau kad šie po truputį pradėtų skleistis, reikia gerokai palaukti – iki antros knygos dalies. Vis dėlto net ir kai imame juos aiškiau matyti, jie nepaaiškina veikėjų pasirinkimų ar įvykių eigos pirmoje dalyje. Ypač gaila pirmos romano dalies įvykių centre esančios Onos Korotkos: ji teisingumo nerado nei savo kaimo bendruomenėje, kuri nustojo ją matyti kaip žmogų, nei knygos puslapiuose, kur nors ir atsiskleidė jos labai moteriška gyvenimo drama, skaitytojams ji vidujai išliko svetima.

Stačiatikių kunigo žmonai Rainai pasisekė kiek labiau, ir jos nors gal ir kiek neišbaigtą, tačiau įdomų vidinį portretą skaitytojai pamato daug ryškiau. Antroje romano dalyje per ją ima skleistis sudėtingesnės temos, susijusios su moterų galios ir įtakos, patriarchalinės visuomenės santykių, svetimumo ir intymumo klausimais. Būtent ji leidžia geriau atskleisti ir paties Sapiegos, ir kitų veikėjų, kurių lūpomis ir gyvenimais prabyla XVII a. LDK ir Europos pasaulėžiūros ir ideologijos, paveikslus. Antroje dalyje ir pati raganavimo byla įgauna daugiasluoksniškumo bei intrigos. Tiesa, tokį pasakojimo netolygumą galima laikyti ir tikslinga retorinės raiškos priemone: eilinės raišos kaimo merginos likimas mažiau svarbus, todėl ir mažiau pastebimas, skurdžiau užfiksuojamas nei stačiatikių kunigo žmonos, apylinkėje žinomos pribuvėjos, gyvenimo vingiai.

Tačiau šie – ir kiti, jei kas jų atidžiai ieškotų, – literatūriniai trūkumai yra bejėgiai sumažinti tą trauką, kurią sukuria romano „raganiškas“ momentas ir amžinasis moterų kaip bendruomenės atpirkimo ožių motyvas. Per juos autorė LDK istoriją priartina prie nusiritusios per visą Vakarų pasaulį raganų medžioklės bangos, parodydama mus ne kaip Europos užkampį, o kaip jos dalį, neišvengusią ir sudėtingiausių reiškinių. Nemoralizuodama ir nesileisdama į daugžodžiavimą, Petrauskė atskleidžia, kaip ir LDK kaltinimai raganavimu buvo atsakas į sudėtingus modernėjančios visuomenės virsmus, per kuriuos kūrėsi naujos valdymo ir administravimo formos. Tai itin gerai atsispindi Rainos bylos procese, kuriame matome konfliktą tarp tradicijos ir modernėjančio pasaulio, bažnytinės ir pasaulietinės valdžios bei kitus to laikmečio ženklus. Tarsi netyčiomis šiai užmačiai padeda ir sąskambis su garsiąja Salemo raganų byla JAV, vykusia to paties septyniolikto amžiaus pabaigoje. Salemo raganų byla įkvėpė žymiąją ir aktualumo vis neprarandančią Arthuro Millerio pjesę *The Crucible* („Lemtingas išbandymas“), o mes galime sakyti, kad dabar turime savąją versiją – „Slanimo raganas“.

Su šia knyga Kristina Petrauskė atliepia ne tik mūsų norą būti didesnės Europos ir Vakarų pasaulio istorijos ir literatūros dalimi, bet ir Vakaruose jau gan seniai mėgstamą, o Lietuvoje neseniai suklestėjusį susidomėjimą istoriniais romanais, kurių centre – moterys. Vakaruose šis žanras savo skaitytojus susirado praėjusio amžiaus paskutiniame dešimtmetyje, kai iškilo tokios autorės kaip Geraldine Brooks, Philippa Gregory, Tracy Chevalier ir daugelis kitų. Tačiau kadangi istorinio romano žanras sovietmečiu buvo itin politizuotas – užtektų prisiminti Antano Vienuolio „Puodžiūnkiemį“ ar Vinco Mykolaičio-Putino „Sukilėlius“, – Lietuvos skaitytojams ir rašytojams reikėjo nemažai laiko, kad mūsų atmintis apsivalytų nuo šių nuosėdų ir mes galėtume sugrįžti prie kokybiškų istorinių romanų apie savo praeitį rašymo ir skaitymo. O ir įsileisti romanus rašančias moteris istorikes į literatūros erdvę taip pat neskubėjome. Kita vertus, ir Lietuvos akademiniam pasauliui reikėjo laiko, kad į grožinės literatūros rašymą imtų žiūrėti ne kaip į menkavertį užsiėmimą, o kaip į būdą supažindinti platų skaitytojų ratą su šalies istorija ir skatinti didesnį susidomėjimą istorijos mokslu.

Tai, kad šiandien turime ir Sonatos Dirsytės „Išdidumo kalinę“, ir Ilonos Skujaitės „Karo nuotaką“, ir Kristinos Petrauskės „Slanimo raganas“, yra neabejotinas Kristinos Sabaliauskaitės nuopelnas, nes būtent ji pralaužė tas stiklines lubas ir sienas, kurios trukdė moterims istorikėms įsivaizduoti save kaip istorinių romanų rašytojas, o skaitytojams – suprasti, kad istorinis romanas gali būti ne priverstinis ideologinis skaitalas, o gurmaniškas literatūros kūrinys. Būtent jos „Silva rerum“ išugdė skaitytojams alkį įvietintai, o ne verstinei istorinei grožinei literatūrai. Be abejo, galima teigti, kad Sabaliauskaitės iškilimas šiam žanrui buvo toks pat svarbus, koks ir neseniai kilęs skandalas, kai jai teko aiškintis dėl kaltinimų plagijavus ar bent jau tinkamai necitavus kitų autorių minčių savo naujausioje knygoje „Kaip skaityti meną“. Po ilgus metus trukusios negincytinos jos vienvaldystės istorinio romano žanre kontroversija netiesiogiai pravertė kaip istorinio romano populiarinimo priemonė. O augant susidomėjimui augo ir poreikis juos rašyti bei leisti. Į šį poreikį netruko atsakyti kitos autorės, tarp jų – ir Petrauskė.

Nors „Slanimo raganos“ neabejotinai pelnosi iš to alkio, kurį sukūrė Sabaliauskaitės iškilimas ir kontroversiškumas, Petrauskė su šiuo romanu padaro bent du dalykus, kurių Sabaliauskaitė ir kitos šio žanro rašytojos nesiėmė. Kitaip nei Sabaliauskaitė, ji susitelkia būtent į moterų istorijas ir, kitaip nei Dirsytė ar Skujaitė, pasakoja apie eilinių, o ne išskirtinių moterų gyvenimą. Būtent klasės ir lyties (bei anksčiau minėto kitoniškumo) sankirta yra itin svarbi, nes istorija apskritai ir istoriniai romanai konkrečiai pernelyg dažnai tampa (dar vienu) pasakojimu apie (dar vieno) iškilaus vyro ar vyrų gyvenimus, kuriuose būtent tokios eilinės moterys tampa nematomos ir negirdimos, nors jos istoriją kūrė ir istorija jas ištiko tiek pat kiek ir vyrus ar didesnės moteris.

Vien šitų dviejų veiksnių būtų visiškai pakakę, kad „Slanimo raganos“ būtų tapusios socialiniu reiškiniu. Tačiau aplinkybių dievai pamėtėjo Petrauskei (o gal ir pati autorė, kuriai nesvetima viešoji erdvė ir socialinės medijos, perskaitė laiko ženklus) dar vieną svarbią ir itin palankią aplinkybę – gan plačiai per žiniasklaidos kanalus nuskambėjusią litvinizmo kontroversiją. Litvinizmo ideologija teigia, kad ne lietuviai, o baltarusiai, kurie išties turėtų būti vadinami „litvinais“, yra ir LDK kūrėjai, ir jos tradicijos paveldėtojai, ir įkurdina Baltarusiją ir baltarusius LDK istorijos centre. Litvinizmo klausimai Lietuvos viešajame diskurse iškilo Rusijos plataus masto invazijos į Ukrainą kontekste 2023 m., kai buvo susirūpinta, kad ši ideologija gali būti panaudota kaip įrankis Lietuvos užgrobimo iš Baltarusijos teritorijos pateisinimui. Ši ideologija, nors jos apibrėžimai ir tikslus turinys skiriasi priklausomai nuo to, kas ją pasitelkia ar apibrėžia, iškilo praėjusio amžiaus pabaigoje kaip bandymas atsakyti į Rusijos imperinius naratyvus apie Baltarusiją, neigiančius jos savarankiškumą ar išskirtinumą, ir kaip atsakas į tai, kad Lietuva ir Lenkija, anot baltarusių tautininkų, nepripažįsta jų indėlio ir svarbos LDK ir Abiejų Tautų Respublikos istorijoje. Karo ir padidėjusios grėsmės iš Baltarusijos kontekste istorijos ar nuopelnų savinimasis ar simbolių – bendrų, bet suprantamų kaip išskirtinai mūsų, tokių kaip Vytis (baltarusių vadinamas *pahonia*), – naudojimas daugeliui lietuvių atvėrė gyvą istorinės traumos nervą.

Nutapydama Slanimo miestelį, esantį dabartinėje Baltarusijos teritorijoje, kaip lietuvišką (nors neišskirtinai), valdomą lietuvių didiko Sapiegos ir knibždantį mums atpažįstamų, savų buitinių ir istorinių detalių (bei nutylėdama tokius elementus kaip tai, kad romane vaizduojama didesnė greičiausiai kalbėjo lenkiškai ar kad ir patys eiliniai žmonės buvo daugiakalbiai ar bent jau ne lietuviakalbiai taip, kaip mes juos suvoktume šiandien), Petrauskė Lietuvos istorijos mylėtojams ir sergėtojams sudaro galimybę litvinizmo kontekste „atsiimti“ savo istoriją ir netgi šiek tiek, bent jau vaizduotėje ir knygos puslapiuose, pasigviešti baltarusiškosios, patikėti, kad ta istorija, kurią mes žinome kaip „mūsų“, yra išties mūsų. Kiek tai yra tikslinga, reikėtų klausti pačios autorės, tačiau kad dabartiniame geopolitiniame kontekste knyga atlieka stabilizuojantį, net jei pernelyg romantizuojantį, vaidmenį, nuneigti negalime. Tai nėra pagrindinis knygos aspektas ar tikslas, kaip ir litvinizmo grėsmė nėra pagrindinis geopolitinis ir ideologinis iššūkis, tačiau tai, kad ši knyga vienaip ar kitaip į jį atsako, yra nenuneigiamas faktas.

Kitaip tariant, pačią Kristiną Petrauskę būtų galima apkaltinti skaitytojų užkerėjimu: jai berašant romaną, visos aplinkybės ir romano siužetas susipynė taip, kad skaitytojams nebeliko nieko kito, kaip tik išgraibstyti knygą iš bibliotekų ir knygynų lentynų. Kiek šie kerai atlaikys išbandymą laiku, bus matyti, tačiau, belaukiant laiko verdikto, norisi sulaukti ir kitų rašytojos kūrinių, kurie, tikėtina, bus literatūriškai brandesni ir lygiai taip pat gerai apčiuops laikmečio pulsą.

– GRAŽINA BIELOUSOVA –

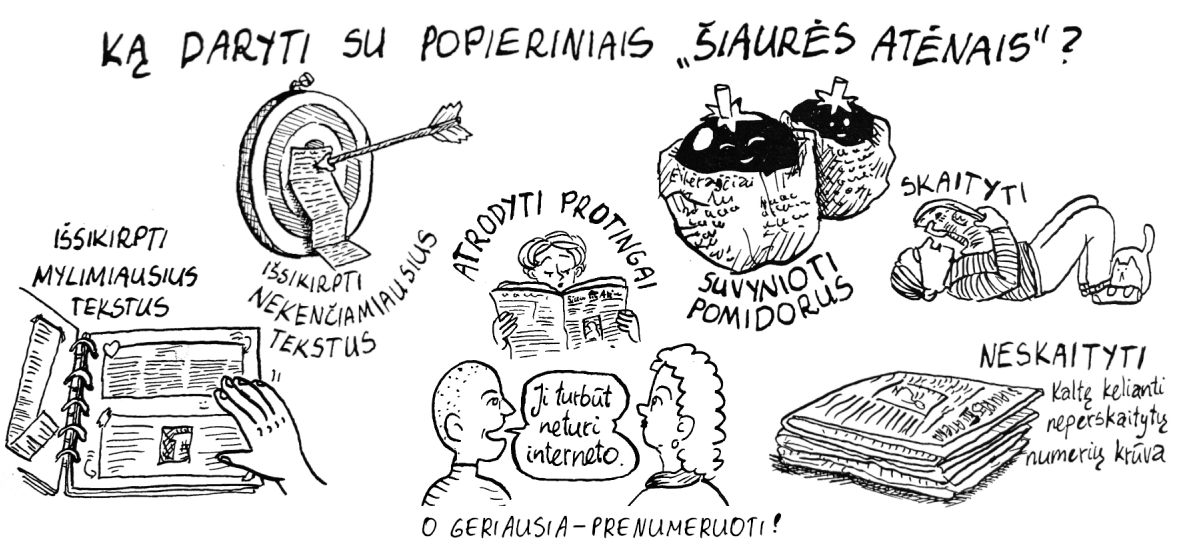

ŠIAURĖS ATĖNAI

2025 m. rugpjūčio 8 d. Nr. 15 (1463)

Mirties raktai

► Atkelta iš p. 1

Tą patiriu šiandien. Tos dvi moterys, einančios viena prie kitos priešais langą su didele balta drobule plačiai išskėstose rankose, regis, yra tik šešėliai, šmėklos, ir šiame kambaryje privertomis langinėmis iš tikrųjų nieko nėra – tiktai vizija. Abi baltais drabužiais, dabar jos nejudėdamos stovi prieblandoje, abi susikaupusios, įsmeigusios akis į tą paklodę kaip į didžiulį paslaptingą lapą, iš kurio skaito lemtį. Žodžiai, kuriais jos paskui persimeta, nesudrumsčia žavesio, nes jie ištarti patylom, – nei jų žingsniai, po kuriais vos įlinksta grindys, bet tarp tų kuždančių balsų ir to tylaus lentučių girgžčiojimo man rodosi, kad mano gyvenimą apgaubė nežinia kokie tamsūs kasdieniai kerai.

Aš keliuosi, palieku tą kambarį, mano aidintys žingsniai mane nuramina, nes mano žingsniai gyvi. Tai geriau negu likti tuose namuose, kur tamsa uždaryta kaip lobis – man geriau slampinėti karštame ore, džiovinančiame žolę, dusinančiame gėles, po vario spalvos dangumi, gaunančiu savo šviesą iš neregimos saulės ir slegiančiu žemę.

Platanų šešėlis po mano kojomis blyškus, vos įžiūriu jį ant žemės, jis išblukintas kaitros; paukščiai tyli, nejuda lapai, niekas nekvėpuoja. Aš nenoriu likti čia, prieš šį namą. Noriu eiti toliau, iki eglės didelės pievos pakrašty.

Ten kadaise žaisdavau su Odile. Kad įsmuktume po tuo medžiu, reikėjo praskleisti sunkias juodas šakas, mūsų akyse lėtai grįžtančias į savo vietą ir įkalinančias mus tarsi kokioje stebuklingoje naktyje, nes visur aplinkui, tarp lapų, mes regėdavom dienos šviesą, pasklidusią ant pievų, tačiau ta vieta, kur tūnodavome mes – sužavėti, susikibę už rankų, būdavo tokia tamsi, kad neįžiūrėdavome vienas kito veido bruožų.

Nuo to laiko perkūnija kelissyk trenkė į eglę; ji visa žaizdota. Jos šešėlis taip toli nebesiekia, ji atrodo pakrypusi į vieną šoną, nes pora viršūnės šakų prieš daug metų buvo nublokštos ant žemės – tačiau vešlios šakos dar tebešluoja žemę, ir smarkaus vėjo dienomis jos galinga laja girgžda kaip laivas jūroje.

Aš palauksiu čia. Po ketvirčio valandos išvysiu dėdės automobilį, įvažiuojantį po platanais ir sustojantį priešais namą. Odilė apsidairys, gal mes žvilgsnį į eglę, tačiau nežinos, kad aš čia ir jos tykau. Ji išlips. Čia tarpdury pasirodys mano motina ir jai pasakys: „Pabučiuok mane, Odile. Žanas išėjo pasivaikščioti, bet greitai grįš.“

Tada aš tūnosiu nejudėdamas, klausysiuos, ką pasakys Odilė, nepraleisiu nė vieno jos gesto, o jei ji sukios galvą kairėn dešinėn, lyg manęs ieškotų, mano širdis, regis, nebeištvers to džiaugsmo, aš išskėsiu rankas ir pulsiu prie jos, šaukdamas: „Aš buvau čia, buvau pasislėpęs!“

1925

Mes užaugom kartu – ji ir aš, čia prabėgo mūsų vaikystė.

Namas senas ir erdvus. Iškilęs virš platanų savo rudomis čerpėmis, o jo sienų akmenys atrodo tokie pat balti ir švarūs kaip tomis tolimomis praėjusio amžiaus dienomis, kai jos kilo aukštyn, stebimos budrių architekto akių – šis rūpinosi išlaidomis, nes po šiuo stogu gyvens jo šeima ir juk už ganėtinai kuklius pinigus reikėjo apmokėti bereikalingas puošmenas, kurios profesionalams atrodė neišvengiamos. Taigi taip, jokių antablementų virš langų nei balkonų, nei kalinėtos geležies baliustradų, nei įvairių akmenų elementų namo kampuose. Nuo viršaus iki apačios – tik švari siena, o vietoj balkonų ir baliustradų kiekviename lange – geležinis skersinis, solidžiai pritvirtintas prie akmens. Ar sakytum, kad namas atrodė niūrus? Anaiptol. Teisingos proporcijos, viskas čia platu, erdvu, o ant viso aukšto fasado ploto medžiai meta neaiškius šešėlius, suteikiančius jam slaptą gyvastį, nuostabų ornamentą, kuris nieko nekainuoja.

Motina išaugino mus abu. Ji, mano minėto architekto dukraitė, paveldėjo šį namą po vyresniojo brolio mirties ir nuo pat savo gimimo niekada nebuvo gyvenusi kitur. Taigi, kaip ir aš, ji užaugo su platanų šnaresiu ausyse ir taip pat kaip aš su tuščių kambarių tyla, turbūt ne sykį privertusia ją krūpčioti.

Kiek siekia mano atmintis, visada pažinojau ją švelnią ir gerą, nelinksmą, bet be kartėlio, nuolat užsiėmusią smulkiais darbeliais, niekad nepaliekančiais jai laiko šiek tiek mane prablaškyti sekant pasakas ar su manimi vaikštinėjant. Matyt, tarėsi ir taip jau ganėtinai nuveikusi, suteikdama man žaidimų draugę – mažąją Odilę, vienturtę vienos jos pusseserių, kurios neteko, dukrą, ir kas kartą, kai pasipainiodavome jai po kojom, ji tik tarstelėdavo „eikit žaisti“ su gestu, kurį dar tebematau: delnai pasukti į vidų, vienas į kitą, paskui ji kelissyk skėsteli rankom, lyg vaikydama žvirblius. Nebuvo taip jau svarbu, ką mes veikiame, susėdę ant žemės tarp savo kėglių ir kareivėlių, o ji kartais eidavo per kambarį, kuriame būdavome, ir visada tuo pačiu mostu ir tais pačiais žodžiais liepdavo mums eiti žaisti, nestabtelėdama, net nepasukdavo į mus galvos, eidama pro šalį. Veikiai supratome – ir vienas, ir kitas, – kad ji sako tai sąžinei apraminti, tarsi duodama mums suprasti, kad ji čia ir mumis rūpinasi, ir nebekreipdavome į tai dėmesio.

Mūsų žaidimai buvo paprasti. Vienas iš didžiųjų buvo įsmukt į svetainę, kur niekas niekada neužeidavo, ir keturiomis nurėplioti per visą to iškilmingo kambario plotą. Tai buvo juo maloniau, kad didžiulis kilimas, dengiantis parketą, buvo itin storas ir minkštas. Kokios slėpynės už kėdžių ir krėslų su jų balto perkelio apvalkalais! Kokie šūksniai, staiga užgniaužti, kai išgirsdavome virš savo galvų ar gretimame kambaryje žingsnius, sykiu išsiblaškiusius ir dalykiškus, gerai mums pažįstamus! Paskui, kai išvarginti savo veiklos krisdavome kniūbsti, smagindavomės, tyrinėdami kilimo, ant kurio tįsojome, detales, vedžiodami pirštu po sudėtingus jį marginančius raštus. To kilimo nebėr, bet aš tyrinėdavau jį pernelyg įdėmiai, pernelyg godžiai, kad nebūčiau išsaugojęs atmintyje tikslaus vaizdo. Manau, tai buvo persiško kilimo imitacija. Fonas blankus, maždaug pilkšvo smėlio atspalvio, bet tas fonas buvo menkai įžiūrimas, jį slėpė didžiulių augalų giria – tankūs tvirti jos stiebai stiepėsi simetriškai kaip žvakidės atšakos. Tigrai, jaguarai, daug kitokių žvėrių, kurių vardų mes nežinojome, šliaužė ir drykčiojo per tą keistą augaliją. Drąsiausios spalvos margino plėšrūnų kailį; bet kas buvo tie personažai, matomi pačioje aukštos paslaptingos augalijos tankmėje? Jie stovėjo, įrėmę kojas stiebų papėdėje; jų turbanai, siuvinėti švarkai ir plačios kelnės, ties kulkšnimis suveržtos virvelėmis, tie prašmatnūs ir keisti kostiumai mane žavėjo. Visų veidai tokie pat tamsūs, visų tokie pat juodi ūsai. Vieni buvo įtempę lankus, beveik tokio pat dydžio kaip jie patys; kiti taikėsi sviesti trumpas ietis į raudonus tigrus ir mėlynas panteras, o tie stengėsi išsisukti nuo smūgių.

Niekada nesužinojau, kokią prasmę reikėjo suteikti motyvui, kurį ką tik aprašiau ir kuris buvo pakartotas ant kilimo maždaug dvidešimt kartų be gausių variacijų, tačiau mano akyse jis atrodė savotiškas, ir man būtų buvę tikrai sunku jį apibrėžti. Šiandien man atrodo, kad turėjo būti kažkas žiauraus ir sykiu švento, kas man taip patiko senuose rytietiškuose piešiniuose, taip, švento tų sustingusių medžiotojų laikysenoje, atkartojančioje panašius gestus tarsi kunigų per apeigas, taip pat žiauraus tame šaltakraujiškume pačiame skerdynių įkarštyje.

O Odilė? Ką ji galvojo apie tuos vyrus ir tuos žvėris? Klūpodama kaip ir aš, įrėmusi kumštukus į kilimo vilną, ji lėtai slinko nuo vieno jo kampo prie kito. Garbanoti plaukai kybojo abipus skruostų panašiai, galvojau aš, kaip spanielio ausys.

– Na, – sakydavau jai, kad sulaikyčiau, kai ji per greit nuo manęs toldavo, – tai, manai, jiems užteks strėlių ir iečių, kad išmuštų visus tuos žvėris?

Arba:

– Manai, jie kadaise taip rengdavosi?

Odilė purtydavo galvą, veltui stengdamasi nubraukti garbanas nuo veido. Akimirką matydavau jos pilkas akis, žvelgiančias į mane iš po surauktų antakių, – paskui plaukai vėl nudrykdavo ant skruostų kaip uždanga.

– Nežinau, – atsakydavo. – Visų pirma, tai netikri žmonės.

Ji buvo dvejais metais jaunesnė už mane ir kalbėjo dar švepluodama – tai leido man pajusti prieš ją visą savo pranašumą. Teįstengiau išpešti iš tos mažos mergytės tik tokį atsakymą – tą, kurį ką tik pateikiau. Tačiau vieną dieną, kai dar kartą jos pasiteiravau, ar jiems užteks strėlių ir iečių, tas klausimas, kurį ji girdėdavo labai dažnai, atrodo, ją sujaudino, ir pamačiau, kaip ji atsisuka į mane.

– Jie nešaudo į žvėris, – atsakė.

Aš nusijuokiau.

– Nešaudo į žvėris? Betgi taip; žinai, čia medžioklė.

– Ne, – pakartojo ji, – jie nežiūri į žvėris; jie žiūri į mus.

Teisybė. Visos tos atidžios akys buvo įsmeigtos į mus. Mane apėmė kažkoks nerimas, priversdamas vėl nusijuokti.

– Tačiau jie bent jau nešaudo į mus iš savo lankų? – paklausiau patylėjęs.

– Taip, – atsakė ji. – Bet tai netikri žmonės.

Ir ji vėl tęsė savo kelionę, braukdama kilimo vilną batukų nosimis.

Keista mergytė! Man, kaip ir visiems, jos veidas buvo nepasiekiamas, kupinas minčių, kurias ji laikė paslaptyje, ir jei kartais jos išsprūsdavo, kad pasakytų man ką nors, kas leistų atspėti, kas vyksta jos galvoje, tai panėšėdavo į neapsižiūrėjimą, ir aš jausdavau, kad ji ant manęs širsta kaip už išdavystę. Matyt, tai mane prie jos ir traukė: aš neaiškiai žavėjausi ta ankstyva valia atremti pasaulio žvilgsnį.

Dabar metas paminėti kitą asmenį, gyvenusį su mumis Ferjere. Jei nebūčiau nusprendęs palikti skaitytojui rūpestį pačiam susidaryti nuomonę šiuo klausimu, man būtų magėję pasakyti, kad jis niekados nebūtų turėjęs įkelti čia kojos.

Kai mąstau apie Klemaną Žaloną, beveik visada vėl regiu jį tokį, koks buvo tą rytą, kai atvyko pas mus. Veikiausiai todėl, kad vėliau jis beveik nepasikeitė – vienaip ar kitaip. Kaip ten būtų, įspūdis, kurį susidariau apie jį tą dieną, buvo toks stiprus ir, taip sakant, toks ūmus ir ryškus, kad niekuomet neišblėso mano atmintyje.

Tą gegužės ar birželio rytą dar nebuvo atėjęs pietų metas, ir mane priviliojo prie lango automobilio burzgimas – prie to paties lango, prie kurio dabar rašau šias eilutes. Kiek pasilenkęs pastebėjau tarp platanų raudoną automobiliuką; šiandien tas modelis pasirodytų tikrai juokingas. Jis sustojo. Jame sėdėjo drūtas vyras; atrodė labai neryžtingas ir gan ilgai nekrustelėjo, pasidėjęs plaštakas ant vairo ir nuleidęs nosį. Tyloje staiga išgirdau motinos balsą, šaukiantį nuo laiptų viršaus: „Na, kas ten? Kas ten?“ Tada tas žmogus vėl pakėlė galvą, tarytum išplėštas iš gilių svajų, ūmai viso kūno judesiu kilstelėjo nuo sėdynės ir peržergė mažojo automobiliuko dureles.

Tą akimirką išvydau jį tokį, koks buvo, tokį, kokį, galėčiau pasakyti, regiu, nes tikrai patikėčiau, kad jis čia, man prieš akis kaip šmėkla. Neaukštas, bet įkūnus. Dabar, stovėdamas, jis nejuda; turbūt laukia, kad kas nors prie jo prieitų. Ta jo maniera susibrukti kumščius į savo pilko švarko kišenes, stovėti ant pražergtų kojų, kiek pakreipus galvą į šoną, su katiliuku, šleivai užvožtu priešinga pakreiptai galvai kryptimi, – ar tai man taip labai nepatiko? Reik manyti. Neįžiūriu jo veido, dar neišgirdau jo balso, bet man pakanka akimirksnį jį regėti, kad panorėčiau, jog jis tuoj pat iš čia dingtų.

Motina priėmė Žaloną maloniai – tai įvarė man neviltį. Priėjusi paėmė ranką, kurią jis jai tiesė. Man suspaudė širdį; palikau Odilę, žaidžiančią greta, ir nieko nesakęs nusileidau žemyn.

Nuo laiptų girdėjau, kaip motina atsakinėja į Klemano Žalono klausimus. Vargšė moteris kalbėjo neryžtingu balsu, ir kas akimirką atrodė, kad ji tuoj suims save į rankas. Mane išjudino jos regimas sutrikimas. Pamačiau, kaip, išgirdusi ant akmeninių laiptų mano žingsnius, ji atsisuka, ir pirmąsyk gyvenime įskaičiau jos žvilgsnyje liūdesį, kurį vėliau dažnai matydavau. Man toptelėjo, kad mano pasirodymas ją kiek apramino, ji išspaudė kažką panašaus į šypseną, apnuoginusią jos dantis, bet jos akys liko padėrusios. Pribėgau prie jos.

– Mano mažyti, – pradėjo ji.

– Mano mažyti, – pakartojo Žalonas, imdamas mane už pažastų ir kilstelėdamas sulig savo galva, – aš vadinuosi ponas Žalonas ir esu tavo mamos giminaitis, supranti?

Jo balsas buvo kimus kaip žmogaus, kuris daug geria ir rūko. Kai jis kėlė mane aukštyn, spėjau pamatyti jo veidą ir užsimerkiau.

– Ko markstaisi? – vėl prabilo jis. – Tau svaigsta galva? Tai blogai. Reikia tave pagydyti. Žiūrėk.

Jis pastatė mane atgal ant žemės, bet taip skubriai, kad pamaniau, jog mane išmes, paskui kilstelėjo dar greičiau nei pirmą sykį ir laikė iškėlęs rankas virš savęs.

– Dieve mano, – tarstelėjo motina.

– Ko jūs bijote? – paklausė Žalonas, grąžindamas man laisvę. – Galgi nesibaiminate, kad jį jums sulaužysiu? Kuo jis vardu? Kuo tu vardu, mažyti? – pakartojo, lenkdamasis prie manęs, delnais įsirėmęs į šlaunis.

Pažvelgiau į jį. Jo veidas buvo stambus, šiurkštus, išvagotas pratisų raukšlių. Akių vokai per greitai ir per dažnai mirksėjo, tampomi tiko. Juodos raukšlės akių kampučiuose leidosi skruostais žemyn, tačiau pats veidas buvo lygus, o smakras tviskėjo. Jo akių spalvos neįžiūrėjau.

– Nagi, – tarstelėjo jis, spausdamas man ranką, lyg norėtų padrąsinti.

Pasisakiau jam savo vardą. Jis pakėlė galvą ir paklausė motinos:

– Taip vadinosi jo tėvas?

– Jo dėdė, – pataisė motina. – Mano vyresnysis brolis.

– Po paraliais, – atsitiesdamas pratarė Žalonas. – Aš apie tai nepagalvojau.

Jis sumirksėjo, išsitraukė iš kišenės monoklį ir iš karto jį įsistatė. Su tuo daiktu buvo šlykštus. Jo žvilgsnis trumpai slystelėjo namo dalimi, kurią buvo galima įžiūrėti tarp medžių.

– Sveikinu, – pasakė jis.

Motina nuleido galvą. Stojo tyla, kol Žalonas, susibrukęs į kišenes kumščius, svaidė žvilgsnius tai į vieną, tai į kitą pusę. Netrukus įėjome į vidų. Kadangi ėjau pas-

kui motiną ir jį, pastebėjau, kokia ji atrodo geibi greta to žmogaus.

Nuo tos dienos Žalonas įsikūrė pas mus. Nebūčiau galėjęs apsakyti, kaip nekantravau išvysti jį išvykstant, bet praėjo metai, paskui kiti, ir aš liūdnai sau kartojau, kad jis paliks Ferjerą tik, kaip sakoma, kojomis į priekį, nes, regis, atrodė pasiryžęs gyventi čia iki savo gyvenimo galo. Prisimenu, buvo įpratęs vadinti mano motiną mamyte, nors nebuvo jos sūnus, o aš neaiškiu nusistovėjusiu įpročiu visada jį vadinau tik dėde, nors jis ir nebuvo man joks dėdė, tik itin tolimas mano tėvo giminaitis. Galų gale tai buvo jo būdas įsitvirtinti, jei išdrįsčiau pasakyti, mūsų šeimos įpročiuose tiek, kad net suteikėme jam vardą, į kurį jis neturėjo teisės, o, kita vertus, mano motinos atžvilgiu jam pavyko įsitvirtinti viename lygmenyje su manimi. Ar jam nebuvo pavykę sulaukti atsakymo: sūnau ar mano mažyti, kai jis sakydavo: mamyte?

Žinoma, tai darė įspūdį mano motinai. Visų pirma, pats nelabai augus, jis buvo daug aukštesnis už ją, ir tai daug ką paaiškina. Kalbant su juo jai tekdavo užversti galvą – ir ką ji tada matė? Tamsų atlašų veidą, juodutėles akis, kurios šiaip jau visada žvelgdavo iš po vokų tiktai žemyn, stambų žandikaulį, visada pasirengusį žiaumoti, tvirtą, agresyvų, skutamą dusyk per dieną, melsvą, žvilgantį. O jis, ką matė jis? Mažą tęvą figūrėlę blyškiomis akimis, burną bespalvėmis lūpomis, kuri kalbant su juo šypsojo, kaip šypsaisi, kad ką nors apmaldytum. Pokalbių tarp motinos ir Žalono buvo reta.

Šiaip ar taip, pradžioje motina ir Žalonas kelissyk ilgai kalbėjosi, bet man teko sulaukti šešiolikos, kad sužinočiau, apie ką buvo kalba. Kaip supratau, tai buvo viena tų paslapčių, kurias šeimos gina iki paskutinio kraujo lašo, kurias pavydulingai saugo taip, kaip rūpinasi savo portretais ir brangenybėmis, perduodamos juos iš kartos į kartą. Kas gi buvo tas Klemanas Žalonas ir kaip nutiko, kad jo vardas niekuomet nebuvo ištartas man girdint? Kam jis buvo skolingas už teisę kalbėtis su mumis užgauliai ramiai, šildytis prie mūsų ugnies, tarsi būtų Ferjero šeimininkas, pasistatęs krėslą priešais židinį, įrėmęs pėdas į malkų pastovą, o mudu su motina tenkinomės kertele jo kairėje ir dešinėje?

Kartais užklupdavau motiną ašarų pilnomis akimis; mane pamačiusi ji šluostydavosi jas skubiu gestu.

– Ką čia veiki? – tarstelėdavo irzliu tonu, iki tol man nepažįstamu. – Nagi, eik žaisti su Odile.

Bet žaisti su Odile man nebebuvo taip smagu kaip kadaise. Jos tylėjimas, jos užsispyrimas, kuriais kadaise žavėjausi, dabar mane vargino; pastebėjau, kad man su ja nuobodu. Tačiau buvo smalsu sužinoti, ką ji mananti apie Žaloną, ir tarytum atspėjusi, kad tai vienintelis dar likęs jai būdas mane sudominti, ji be nutylėjimų atsakinėjo į mano klausimus. Vis dėlto kaip būtų buvę džiugu, jei būčiau galėjęs pasikalbėti su ja atvirai, paaiškinti visus savo motyvus prieš tą dručkį! Nebegalėjau nešiotis savy viso to kartėlio, jis mane kankino. Kartais įsivaizduodavau, kad ji Žalono atžvilgiu jaučia tą patį, ką ir aš: kažkas jos išraiškoje versdavo mane tuo patikėti – jos žvilgsnis, mestas į jį. Bet netrukus ji nušluodavo mano iliuzijas, šypsodamasi mano priešui, klausinėdama jo tų kvailų dalykų, kurie sudaro daugelio pokalbių tarp suaugusiųjų esmę ir kurių manieras ji perimdavo ir mėgdžiodavo talentingai, kaip beveik visos mažos mergytės.

– Ar gerai praleidote dieną, pone?

Tada Žalonas prajukdavo iš jos šaipydamasis, o ji juokdavosi drauge. Kodėl ji taip darė? Ar nenujautė visos tos neapykantos, kurią tas žaidimas man pažadindavo? Kai girdėdavau juos taip juokiantis ir matydavau akies krašteliu mane stebint, man dingojosi, kad mano gyvenimas apniunka, ir, pagautas įniršio, kuris mane užvaldydavo, aš painiodavau tas dvi figūras – švytintį vienos grožį ir absurdišką kitos bjaurumą, o tie du balsai keistai aidėdavo mano ausyse, sykiu tolimi ir kurtinantys. Bet netrukus išgirsdavau savo balsą, nuolankiai atsakinėjantį į Klemano Žalono klausimus, kiek prikimusį balsą, tariantį „dėde“ tam žmogui, kuris nebuvo mano dėdė ir kurį su džiaugsmu būčiau matęs mirusį.

Ar tą akimirką būčiau galėjęs pasakyti, ką jaučiu Odilei? Aišku, ji mane erzindavo taip, jog atrodė, kad mielai būčiau jai sušėręs, skėlęs antausį, partrenkęs ant žemės. Bet jei taip kentėjau dėl to linksmumo, kurį ji sužadindavo Žalonui, tai ar ne todėl, kad mačiau tarp jų įsitvirtinant nelyg kokią bendrystę? Ak, matyti ją sutariant su tuo žmogumi, nors ir akimirką, – koks pažeminimas man! Ir vis dėlto, kai matydavau ją vieną, skaitančią ar siuvančią, man retai kada ateidavo į galvą ją užkalbinti – viena ji man buvo nuobodi.

Kaip ten būtų, nenoriu vedžioti savo skaitytojo visais tų sudėtingų jausmų labirintais, o faktai, kuriuos dabar pateiksiu, iškalbingesni negu visos šnekos šia tema. Vienas iš tiesų tikras dalykas – tai, kad aš bijojau Žalono; bijojau, nes jis buvo stiprus, jo kumštis sunkus, be to, kodėl neprisipažinti: tuo laikotarpiu aš buvau bailys, vos kas, imdavau drebėti, pavyzdžiui, bijojau tamsos.

Kartais Žalonas kviesdavosi mane drauge pasivažinėti. Kuo puikiausiai būčiau galėjęs atsisakyti, bet, kad ir kaip tai atrodytų keista, aš sutikdavau. Iš tiesų, ar ne keista važinėtis su kažkuo, ko nekenti? Tačiau man tai nutikdavo kartą du per savaitę. Mažas raudonas automobiliukas skraidindavo mus – tiek vasarą, tiek žiemą – per gražius laukus, kuriuos taip mėgdavau stebėti pro langą. Žalonas niekad nežengdavo nė žingsnio, kuris nebūtų absoliučiai būtinas; vaikščiojo jis lėtai, sunkiai, kažkaip nerangiai – tai piršo mintį, kad jį kamuoja podagra; bet, įsėdęs į savo automobilį, jis virsdavo visai kitokiu, ten jis jausdavosi laisvai. Tada jo plaštakos, kurias jis stovėdamas susibrukdavo į švarko kišenes kaip nereikalingas, stambios jo plaštakos išnirdavo iš kišenių ir atgydavo, lengvai sukinėdamos raktelius, atleisdamos stabdžius – prie to aš taip ir nepripratau. Prisimenu tai taip, jog man atrodo, kad jas regiu: atrodo, jos vos liečia vairą ir, nors būdamos tokios didelės, kad galėtų laužyti geležį, tomis akimirkomis atrodydavo keistai trapios. Nėra reikalo sakyti, kad vairavo jis tobulai ir niekada nevažiuodavo tokiu greičiu, kad negalėtų sustabdyti taip staigiai, kaip tik leido tų laikų motoras. Tas mitrumas, suteikiamas jam jo mašinos, su kaupu kompensuodavo tą sunkiasvorį nerangumą – taip jis judėdavo pėsčias, ir tada jo nuotaika, paprastai niauri, per tuos pasivažinėjimus užleisdavo vietą ne tokioms arogantiškoms ir laisvesnėms manieroms.

Jo skerso žvilgsnio visada pakakdavo priversti mane jam atsakyti, kai mane kalbindavo, o jei mano žodžius nusinešdavo vėjas, – o tai nutikdavo dažnai, nes mes negaišuodavome, – jis kažkaip nekantriai suurgzdavo ir liepdavo kalbėti garsiau, kaip jis, kad galėtų mane girdėti. Iš tų išrėktų pokalbių man išlikęs miglotas, nors nepasakyčiau, kad nemalonus prisiminimas. Iš pradžių mane erzindavo, kad turiu kalbėti apie dalykus, kuriuos mielai būčiau pasilaikęs sau, pavyzdžiui, ką aš manąs apie Odilę – šis klausimas dažnai kartodavosi, ir aš jo nepamiršau; bet paskui tas ūmumas mano atžvilgiu visiškai liovėsi mane erzinti, man atrodė nebe taip nesmagu išrėkti, kad Odilės, žinoma, gražios akys, bet man su ja nuobodu. Taip kalbant man palengvėdavo. Netgi dažnai, kurstomas savo paties balso skambesio, leisdavausi suviliojamas tauzyti bet ką, šūkčiodavau melus, išrasdavau jausmus, kurių niekada nebuvau patyręs ir kurių nartumas galop nustebindavo mane patį.

– Tikiuosi, – dėstydavau kartais, – kad Odilė turi giminių ir netrukus jie ja pasirūpins. Ar galima įsivaizduoti, kad ji sėdės mums ant sprando iki savo santuokos?

Dar ir šiandien man išties sudėtinga suvokti, iš kur aš ištraukiau, kad Odilė gali turėti giminių, – juk motina ne kartą man sakė, kad ji viena pasaulyje, bet tas apmaudus tonas, kurį nutaisydavau, mane keistai ramino. Matyt, jame įžvelgiau lyg ir kokį revanšą už visa tai, ką mane vertė iškentėti Odilės tyla.

Į visas tas kalbas Žalonas ne kažin ką atsakydavo, tik kartais geraširdiškai gūžčiodavo pečiais. Tiesą sakant, niekada negalėjau išsiaiškinti, koks interesas jam buvo manęs klausytis. Gal jis manęs per daug ir nesiklausė; manau, kad veikiau, skaudžiai kentėdamas dėl savo vienatvės, jis veždavosi mane maždaug taip, kaip būtų vežęsis šunį, jei tokį turėtų, ir kalbindavo mane, atrodo, dėl tos pačios priežasties, kaip būtų gnybčiojęs savo spanielio ausį vien tam, kad išjudintas padaras išreikštų save greta jo kokiu nors garsu. Sakau visa tai ne tam, kad jį apkaltinčiau, – man taip pat kelia siaubą vienatvė, ir aš jaučiu tokį pat poreikį jausti ką nors šalia savęs alsuojant; ir galų gale man būtų labai sunku aptikti Žalono charakteryje ar bent tame, ką tuo laikotarpiu įstengiau iš to charakterio pažinti, kažkokį bruožą, kuris jį ganėtinai apjuodintų, kad pateisintų mano neapykantą; o kadangi štai aš apie tai kalbu, tai skubu pridurti, kad aš gluminančiai keistai nekęsdavau Žalono tik tam tikromis akimirkomis ir tam tikromis aplinkybėmis.

Pastebėjau tai vieną dieną, kai grįžome po iškylos. Mano atmintis sudaryta taip, jog aš negaliu prisiminti jokio vidinio pobūdžio nutikimo taip, kad man čia pat neateitų į galvą jį lydėjusios išorinės aplinkybės. Taigi aiškiai regiu save vieną rudens rytą lipantį iš raudono Žalono automobiliuko su tuopos šaka rankoje. Kurį laiką nejudėdamas stoviu prie nedidelės ketaus vazelės, kur per lietų atskrenda atsigerti paukščiai. Taip stovint mano galvoje knibžda mintys.

„Kodėl, – mąstau, – aš šitaip važinėju su Žalonu, jei jis man toks atgrasus?“

Ir tuoj pat atsakau į šį klausimą.

„Bet jis man nebe toks ir atgrasus.“

„Kaip! – tada rikteli tas kitas pašnekovas, nustebęs ir suirzęs, jo balsas aidi manyje. – Žalonas tau jau patinka? Betgi pakelk akis, pažiūrėk, kas prie jo artinasi!“

Tada aš pakeliu akis ir matau Odilę su jos balto perkelio suknele. Ji tokia graži, kad net norisi juoktis. Eina link manęs, bet jos žvilgsnis tik slysteli mano veidu – ją dominu ne aš, o tas juokingas, tas bjaurus Žalonas, su kuriuo ji eina pasisveikinti. Bemat visas išraustu, širdis ima daužytis, ūmai pajuntu tą taip gerai pažįstamą jaudulį, kurio priežastis betgi man atrodė tokia paslaptinga iki pat šios akimirkos, kai ji netikėtai man atsiskleidė. Pagaliau suvokiu tai, kas gali būti keisto trijų žmogiškų būtybių santykiuose. Ta mergytė man nerūpi, kai ji viena, ir aš nepasukčiau galvos, kad ją pamatyčiau ar užkalbinčiau; kita vertus, žinau, kad valanda, praleista su Klemanu Žalonu, man smagesnė ir manęs neerzina, bet vos tik Odilė ir šitas žmogus atsiduria šalia vienas kito, jie pasikeičia, taip, jie virsta kitomis būtybėmis, ir visi jų gestai man šlykštūs. Girdžiu kraują, pulsuojantį venose, už ausų. Jie priešais mane – abu, tarsi kokio sapno personažai; jų žvilgsniai, jų žodžiai nebe tokie kaip gyvųjų žvilgsniai ir žodžiai. Kas gi jiems? Nebematau jų tokių, kokie jie turėtų būti, jų bruožai susidrumsčia, sakytum, jie su kaukėmis ir atlieka savo vaidmenis. Bet aš nejudu iš vietos, kurioje mane prikaustė nuostaba, paskui siaubas.

Tačiau tie kerai, kurie laiko mane sustingdę, ilgai netrunka. Po pirmojo jaudulio – tarsi koks ūmus jėgos plūstelėjimas. Aš tyliu, bet manyje viskas šurmuliuoja; nepraveriu burnos, bet kažkoks nenutrūkstamas staugimas, kurį girdžiu tik aš vienas, skleidžiasi, tvinsta ir aidi mano galvoje. Kas gi man, kas gi man? Man nieko nėra. Tie riksmai, tas įniršis – ne mano. Man svetima ta tūžmastis, nuo kurios dreba mano rankos, kuri taip užkaitina man veidą, kad prakaitas žliaukia skruostais, bet jinai mane baugina labiau, nei baugintų kieno nors kito šėlsmas, nes aš jos nevaldau ir negaliu nuo jos pasprukti. Ji čia, vis valdingesnė, ji piktai urzgia kaip demonas; teks pasiduoti ir jai paklusti, smogti, jei ji panorės, kad aš smogčiau, leisti jai ištrūkti, nes aš panašus į pernelyg ankštą kalėjimą, kuriame įsikūręs siaubingas kalinys, petimi purtantis jo sienas.

Taigi turiu pasiduoti, nes daugiau nebegaliu. Šią akimirką aš egzistuoju tik tam, kad drebėčiau. Aš – neregimos būtybės kūnas, o ji nepakenčia, kad jai priešgyniaučiau; ji klykia. Ar niekada negirdėjote kraujo giedant gyslose, kai jūs karščiuojate? Tai tylutėlis sniaukrus balselis, jis niekada nepakyla nė per toną, linksmai porindamas ilgas istorijas. Ką gi, mano kraujas garsiai gieda, srūdamas mano kūnu; jis kyla ir leidžiasi mano galvoje siaubingai trankiai, kaip žmogaus, kuris tuojau nugarmės į bedugnę ar kurį praris jūra.

Man svaigsta galva, bandau užsimerkti, bet kas mano valia šią akimirką? Užsimerkt negaliu; priešingai, žiūriu į Odilę, kaip niekad į nieką gyvenime nesu žiūrėjęs. Ji už poros metrų nuo manęs. Vėjas kilsnoja jos plaukus, atidengdamas kaklą. Tarsi kokiame verpete, į kurį pakliuvau, aš išsaugau užtektinai blaivumo, kad pastebėčiau visas smulkmenas. Ką tik mano rega niaukstėsi, bet dabar man atrodo, kad ji niekados nebuvo tokia skvarbi, tokia aiški. Mėlyna gyslutė po jos oda už ausies – kokia ji švelni! Ji panaši į gėlės stiebelį. O saulė, nutvieskusi jos skruostą... sakytum, ji sukurta tik tam, kad dabar nušviestų tos mergytės odą. Ji tokia graži, kad aš svarstau, ar ji egzistuoja, ir tada išgirstu manyje tūnančią pabaisą ūmai riktelint kažką konkretaus: „Jinai tavo, paimk ją!“

„Paimk ją“, – vadinasi: „Spausk, sutriuškink tarp delnų tą veidą, tą kaklą, tą kūną, kuriame pulsuoja mėlyna gyslutė. Visa tai tavo – ta burna, kuri kalba kitam, tos akys, kurios žiūri į jį.“

Aš pernelyg kenčiu savo pragare. Mano kūnas man nebepavaldus, mano ranka pakyla savaime. Žengiu žingsnį. Manyje aidi tarsi kokie pakriki plojimai, tarsi šurmulys minios, nebegalinčios sulaukti ir galop išvydusios išsipildant savo troškimą.

Kas čia vyksta? Žalonas žvelgia į mane ir nutyla, ir maža mergaitė mato jo bruožuose sumišimą. Taip veidrodyje regi tai, kas vyksta už tavęs. Ji atsisuka į mane ir neišsigąsta. Netgi nenustemba – ji rami. Jos žvilgsnis – nebe vaiko, skvarbus ir atšiaurus. Akių vyzdžiai visiškai pajuodavę. Jei netvyrotų šita tyla, pamanyčiau, kad ji su manimi kalbasi, tačiau tvyro ta ypatinga tyla, jinai gaubia viską, ir aš nieko nebegirdžiu nei savy, nei aplink save. Gyvenimas sustojo, kaip tą priešaušrio valandą, kai miegantysis nubunda ir išsigąsta savo paties alsavimo garso nepaprastoje aušros ramybėje. Ką ji man sako? Man atrodo, kad viskas už jos ūmai blėsta ir tirpsta, ir aš regiu tik baltą veidą, virpantį tarsi upės dugne, ir dvi tamsias akis sustingusiu žvilgsniu.

Bus daugiau

Vertė Jonė Ramunytė

„Mažais gabalėliais, dusdama arba užgniaužus kvapą“: Andros Neiburgos dienoraščiai (tęsinys)

Tai dar vienas priartėjimas prie skausmingos, kontroversiškos latvių rašytojos Andros Neiburgos tikrovės. Šie tekstai, publikuoti interneto platformoje „Sviesta ciba“, o 2024 m. išleisti Latvijoje dviem tomais, liudija jos gyvenimo vidinį lūžį. Šiame etape dominuoja dramatiškas meilės santykis su gyvenimo draugu rašytoju Paulu Bankovskiu, už kurį Neiburga buvo 16 metų vyresnė, kūrėjos trapumas, augantis fizinis nuovargis ir akistata su atsakomybe – ypač paveldėjus keletą nekilnojamojo turto objektų Rygoje, kurių priežiūra tapo simboliniu kryžiumi.

2005

KOVO 8 <BLOND>

10.20 Kiekvieną vakarą lovoje mudu su Paulu kalbamės. Tai švelniausios artumo akimirkos per visą dieną. Dabar, regis, fone nuolat skamba mūsų išsiskyrimas – išsiskyrimas kitų metų balandį, kai jis šešiems mėnesiams išvyks į Vokietiją. Ir mano baimė, kad tie šeši mėnesiai gali kažką pakeisti, kad po to niekas nebebus kaip anksčiau. Po ilgo laiko iš miego nubudo ta skaudi, negailestinga nuojauta, kad kada nors vis tiek išsiskirsim. Dėl mūsų amžiaus skirtumo. Mes kalbamės ir apie tai. Pusbalsiu arba visai nebyliai. Pasipasakojam vienas kitam, kad paprastai apie tai negalvojam, kad tai „uždraustas įeiti kambarys“, o dabar ta išvyka į Vokietiją pravėrė šio kambario duris. Jo glėby staiga siaubingai skaudžiai suvokiau, kad jis kada nors taip gulės ir su kita moterimi. Arba moterimis. Niekada negalėsiu mylėti nieko taip kaip Tave, esu užtikrintas, – jis pasakė. Žinau. Tikrai žinau, kad tai tiesa. Nes jis mane mylėjo dar ilgai prieš mums susitinkant. Ir myli taip, kaip niekas niekada nėra mylėjęs. Dėl manęs tiek daug įveikė, buvo toks drąsus. Bet tai nenuramina, nėmaž, nes jau patys šitie žodžiai nurodo, paliudija, kad bus – bus kita. Arba kitos. Kada nors. Kada – mes nežinom.

Mes prisipažįstam vienas kitam, kad giliai širdyje tikime stebuklu. Jog nereikės išsiskirti. Jog nepasikeisim. Jog pasensim vienu metu. Drauge.

O aš pagalvoju sau, kad turbūt vienintelis būdas įgyvendinti tą stebuklą būtų man laiku numirti. Ir susigėstu tokių minčių. Nuodėmė. Juk aš turiu dėl ko gyventi. Vaikai. Bet aš negaliu – ne, deja, galiu, galiu! – įsivaizduoti tą laiką, kai aš, raukšlėta senė, sėdėsiu namie prie televizoriaus, skaitysiu laikraščius ir visur jį matysiu. Brandų, dailų vyrą, garsų rašytoją, kartais lydimą moters. Ir jis man bus toks tolimas ir neprieinamas, kad aš vengsiu jį sutikti. Skaitysiu jo romanus ir iš jų spėliosiu jo gyvenimą.

0.58 Duok Dieve man išsaugoti orumą ir būnant 70-ies nesiuntinėti jam beprotiškų žinučių: aš Tave vis dar myliu, aš Tavęs vis dar laukiu.

KOVO 9 <BLOND>

[...] 22.34 Būna dienų, kai jauti taip stipriai – džiaugsmą ir skausmą, kurių beveik neįmanoma išskirti, atidalyti, o paskui ir vėl apmiršti, sustingsti, nejauti nieko arba galbūt jauti nieką – tuštumą ir tylą, apatiją, diena–naktis–diena, rytas–vakaras, valandos, minutės, amžinybė, niekas nesikeičia, nei viduje, nei išorėje, visai be garso miršta ląstelės, tiek miegant, tiek būdraujant.

KOVO 20 <BLOND>

[...] kelių policininkai mane myli. Galėčiau čia papasakoti bent tris istorijas, bet papasakosiu tik paskutinę.

Vežiau į Bauskę penkis vaikų namų auklėtinius. Važiavau šiek tiek per greitai. Sustabdo. – Inspektorius toks ir toks. – Ranka prie kepurės. – Važiavote per greitai, – sako, – 114.

– Taip, tikriausiai jūs teisus. Man net atrodė, kad 120.

– Ne, 114. Kur taip skubate?

– Vežu vaikus.

– Su vaikais reikia važiuoti labai atsargiai.

– Aš ir stengiuos.

– Surašysim jums protokolą, gerai? Tada reikės susimokėti penkis latus bet kuriam banke. Galėsit?

– Galėsiu. Taip. Gerai.

Sėdžiu, rūkau, laukiu. Jie mirtinai ilgai savo mašinoje rašo. Tariasi. Kažkokią knygutę varto. Galiausiai ateina tas jaunasis mėlynom akim. Popierius rankoj.

– Tai galėsit sumokėti tuos penkis latus?

– Be abejo.

– Jūsų adresas?

– Toks ir toks.

– Kur dirbat?

– Niekur. Esu rašytoja. (Tą sakau ne dėl to, kad man patiktų prisistatyti rašytoja – iš tikrųjų man tai šlykštu. Tiesiog tai daug paprasčiau, nei paaiškinti, kas aš esu.)

– Tai neturit jokių pajamų?

– Kaip neturiu? – įsižeidžiu. – Turiu!

– Na, kiek vidutiniškai per mėnesį?

– Nežinau, priklauso nuo honorarų.

– Tada rašom, kad pajamų nėra.

– Gerai.

– Globoje?

– Aš?

– Ne – ar jūs ką nors globojat. Vaiką, vyrą.

– Vaiką.

– Kiek?

– Vieną.

– Gerai. Rašom vieną.

– Bet aš galiu susimokėti.

– Nesvarbu. Pasirašykit čia.

– Su šituo man eiti į banką ar laukti pranešimo?

– Niekur jums nereikia eiti, nieko nereikia laukti. Ir mokėti nieko nereikia. Tai tik įspėjimas.

– Ačiū.

– Nėra už ką. Ir važiuokit atsargiau. [...]

GEGUŽĖS 8 <SKUKA>

12.33 Dabar čia vėl galima gyventi, dabar nebebijosiu, šiemet nebe pirmas kartas, žiurkių išmatos išmėžtos, viskas daugmaž švaru, lygiai tiek švaru, kad man nebadytų akių – ne daugiau. Šiemet ir pirtis jau kartą iškūrenta, o man skauda gerklę, dabar noriu, kad laikas šiek tiek sustotų ir manęs palauktų ten, Rygoje.

•

Bet šiaip jau nesu maratonininkė, esu sprinterė, galiu bėgti trumpus atstumus, greitai, intensyviai, o tada man reikia pailsėti, kad galėčiau vėl bėgti, suprantat, ir šį kartą tai ne apie literatūrą – iki šiol šį palyginimą taikydavau tik tekstams, – bet staiga supratau, kad turbūt tai mano esminis charakterio bruožas: mažais gabalėliais, dusdama arba išvis užgniaužus kvapą, o tada griūti ant žemės, į žolę, pagulėti vienai, kad žemė nustotų suktis, kad viskas nurimtų, sustotų, grįžtų į įprastą ritmą, tuk, tuk, tuk, o tada vėl galima keltis ir bėgti.

16.19 Mano nuotraukose kaskart vis kita išraiška, regis, šiandien atrodau pikta ar saulė šviečia į akis?

<BLOND>

23.09 Kokia iš manęs motina – aš esu kaip piktybinė ląstelė, aš esu moliūgas, kuris pučiasi ir žaliuoja ant komposto krūvos, o tas kompostas – mano vaikai. [...]

BIRŽELIO 13 <BLOND>

17.11 Šiandien pasijutau gyva palaidota po visų tų namų griuvėsiais, kuriuos valdau. Staiga supratau, kad viskas neteisinga, kad viskas blogai. Supratau, kad dirbu darbą, kuris ne mano jėgoms, kad ne tam esu sukurta. Kad prisiėmiau atsakomybę, kuriai mano siela per trapi. Supratau, kad niekada neberašysiu. Ir supratau, kad mirsiu negarbėj ir skurde.

Panorau, kad mane įkastų į žemę kaip afganistanietę ir užmėtytų akmenimis. Visi tie, kurie jau laiko akmenį rankose, slepia užanty.

Ne, supraskit, aš nepadariau nieko blogo. Tiesiog negaliu padaryti taip gerai, kaip reikia.

Neįstengiau pravirkti, ir tada užėjo drugys. Krūtinės ląsta kaip replėmis surakinta, o skausmas kone fizinis.

Prarijau vieną stebuklingą tabletę. Kitus ji tik nuramina, bet aš per 10 minučių pavirtau daržove, iš biuro paršliaužiau aukštyn į butą, palindau po antklode, truputį paverkiau, šiek tiek palengvėjo, ir užmigau.

O tada susapnavau tokį sapną.

Ėjau koridoriais, prieblandos koridoriais su daugybe posūkių, nuo kurių ant grindų šviesos strėles metė tik į kažkokius kambarius pravertos durys. Dėvėjau ilgą suknelę, su tiuliu priekyje, rodos – tokią nuskalbtai baltą. Iš tų kambarių kaip ropliai lindo kūdikiai. Gal net ne kūdikiai – vienas buvo mažas, išsekęs ir nuogas, kitas atrodė lyg dvimetis, jau vaikštantis, apvilktas puošniais lėlės drabužiais, bet irgi toks mažutis, kaip ką tik gimęs. Nuogi buvo berniukai, aprengtos – mergaitės. Tokie monstrai. Jie neįtikėtinai stipriais dantim kibo į mano suknelę, visus tuos tiulio sluoksnius, vilkosi iš paskos žeme, aš bandžiau juos nukratyti, vienus pavyko, kitų ne, tada aš juos tokius, dantimis į suknelės sterblę įsikabinusius, mėginau užmušti, daužiau juos į sienas, aštrius koridoriaus kampus, nežinia iš kur atsiradusias spinteles, taškėsi kraujas, bet kai kurie net mirę neatsikabino, o aš panikuodama plėšiau juos nuo savęs su visu tiuliu, tiulis plyšo net pokšėdamas, nė vienas kūdikis nerėkė, taip, jie ėjo po vieną, ir vos tik vieną įveikdavau, pro kitas duris išlįsdavo kitas, ir kažkurią akimirką, o dieve, kaip juokinga, juokinga ir apgailėtina – man sapne toptelėjo, kad tai mano neparašytos knygos. [...]

RUGPJŪČIO 11 <BLOND>

10.34 Vakar ėjom per mišką, ir mano berniukas sako: reikėjo taip sutvarkyti, kad jeigu numiršta kas nors iš šeimos narių, miršta ir visi likusieji. Kad nereikėtų gedėti.

RUGPJŪČIO 13 <SKUKA>

23.54 Vėl esu Rygoje. Išvažiuojant namas šią vasarą pirmąsyk liko toks, į kurį norisi sugrįžti. Švarus, tuščias, tamsus, tylus, truputį paslaptingas ir kartu labai savas.

RUGPJŪČIO 14 <SKUKA>

14.14 Vakar, įvažiuojant į Rygą Elizabetės gatve, prie viešbučio per perėją ėjo eilinė užsienio pensininkų grupė. Visos tokios vienodos poniutės – lieknos, tiesiomis nugaromis, dažytomis lūpomis, baltomis kelnėmis, lengvom, šviesiom, pusilgėm striukėm, dailiai pražilusiais, trumpai apkirptais plaukais, skoningais akiniais, brangiomis rankinėmis, patogiais batais.

Apsaugok Dieve, tik ne tai, tik ne taip – geriau Mikeltuornyje su nutrintais treningais, susivėlusiai, juodais nagais, geriau Rygoj, išsipuošus iki beprotybės, raukšlėtai, ryškiom drapanom, su cigarete dantyse kalbinti praeivius – tik ne tai ir tik ne taip.

RUGSĖJO 4 <BLOND>

[...] 16.36 SPRENDIMAS

Šiandien priėmiau labai svarbų ir sunkų sprendimą. Tačiau viliuosi, kad laikui bėgant, kai priprasiu ir išmoksiu su šia mintimi gyventi, tai palengvins man gyvenimą. Nusprendžiau nebebūti rašytoja. Ir bandyti pamiršti, kad kadaise buvau. [...]

SPALIO 26 <BLOND>

17.46 NA, KĄ AŠ ŽINAU

Buvo taip, kad Antra Cilinska netrukus po mano knygos pasirodymo pasiteiravo, ar neprieštaraučiau, jei ji pagal apsakymą „Stumk, stumk“ kurtų filmą. Pamaniau sau, kad tai keblokas siužetas ekranizacijai, bet pasakiau, kad iš principo neturiu nieko prieš. Tik tegul suderina su manimi scenarijų.

Na, gerai.

Neilgai trukus gaunu scenarijų. O ten – siaubas ir košmaras! Filmavimo grupė, tipo, atvažiuoja pas pagrindinę heroję, ir ji jiems, tai grupei, apie save pasakoja.

Ne, sakau, šitas nepraeis, kokia dar, blyn, filmavimo grupė.

Ak, taip.

Na, jie perdarys.

Teisybės dėlei reikia pasakyti, kad Antra praeitą vasarą kelis kartus norėjo su manim susitikti, bet tai aš neturėjau laiko, tai ji. Ir nebuvo jokio naujo scenarijaus, apie ką čia kalbėt.

Vasaros vidury pasiekė gandai, kad Antra daro aktorių atrankas. Nusistebėjau ir pamiršau.

Ir še tau – užvakar laiškelis: taip ir taip, norim skubiai filmuoti, reikia susibėgti.

Dėl ko susibėgti, klausiu? O scenarijus ar yra? Ir koks?

Atsiunčia man scenarijų.

Man jau nuo pirmo puslapio pasidarė bloga. Filmavimo grupė pašalinta, bet herojė nežinia kodėl didžiąją dalį teksto sako tiesiai į kamerą. Lyg to būtų negana – 50 procentų ten ne mano tekstas. Arba prirašyta papildomai, arba nerangiai sutrumpinta, arba kažkaip iškraipyta.

Ei, sakau, taip negalima.

Be to, pasirinktos tik tos scenos, kurios kaip nors varo į priekį siužetą. Daugybės (mano nuomone) labai mielų, juokingų ir liūdnų vietų nebelikę, scenarijus visai be jokios nuotaikos.

Na, gerai, suprantu, kad kinas ne knyga. Bet jeigu matau, kad fragmentai tiesiog netalentingai, be jautrumo atrinkti?.. Ir pabaiga, kai herojei atrodo, kad senelis galėtų būti miręs, ir suvaidintas cinizmas staiga vieną mažutėlę akimirką virsta meile, o tada vėl atvirsta į cinizmą – aš maniau, kad tai apsakymo kulminacija. O ji ima ir priverčia heroję rėkauti (tikriausiai begrąžant rankas), o pačioj pabaigoj prikergia absoliučią banalybę: pasirodo apsakyme minėtas Robis, ir filmas baigiasi gaida – šiandien aš jį išdulkinsiu.

Atmečiau, pasakiau, kad neduosiu teisių.

Baisiausiai įsižeidė.

O ką aš galiu padaryti? Jei visi mano mažiausi plaukeliai pasistojo nuo to scenarijaus.

Ir ko aš čia apsimetinėju nežinojus, kad KKF filmui 6 000 latų skyrė. ►

Na, nežinojau aš, nežinojau!!!

Aš apskritai niekada nieko nežinau, kas netiki – tegul paklausia Paulo.

Ir kieno čia tiesa?

Aišku, kad jaučiuosi šūdinai, bet dar šūdiniau jausčiaus, jei tokį filmą nufilmuotų. Ir išvis – tegul rašo patys. [...]

LAPKRIČIO 9 <SKUKA>

19.33 Rūšiuodama knygas atradau, kad turiu keturis Lerchio-Puškaičio pasakų egzempliorius. Tipinė mano fobijos pasekmė: kai atrodo, kad kokia nors labai mylima knyga pradingo, nenurimstu, kol jos nerandu arba nenusiperku naujos. Matyt, su Puškaičiu man taip nutiko tris kartus.

LAPKRIČIO 10 <SKUKA>

19.48 [...] aš su galva kaip su kastuvu kasu. Ką kasu – nežinau. [...]

LAPKRIČIO 14 <SKUKA>

12.51 Man patinka mano darbas.

Man patinka mano gyvenimas.

Ir aš sau patinku.

Patikėjot?

Ir dar:

Man patinka rytais anksti keltis ir vakarais vėlai eiti miegoti.

Man patinka dirbti savaitgaliais.

Man patinka rūkyti, kol pradeda skaudėti plaučius (gerai, gerai, žinau, kad plaučiuose nėra nervų ir jie negali skaudėti, bet visa kita, kas aplink).

Ir dar:

ne, geriau nesakysiu. [...]

LAPKRIČIO 25 <SKUKA>

15.36 nieko

LAPKRIČIO 26 <BLOND>

0.01 Taip, aš šiemet nedalyvausiu Prozos skaitymuose. Nors šį tą jau esu parašiusi, bet nieko, ką būtų verta skaityti. Todėl liūdna. Būti užribyje.

14.09 Stengiuosi suvalgyti savo bėdas. Kartu su prancūziškais sūriais, su latviškais raugintais kopūstais. [...]

2006

SAUSIO 8 <SKUKA>

13.57 Negaliu sakyti, kad mano atmintis prasta, tiksliau būtų sakyti, kad atminties išvis neturiu. Dabar nekalbu apie tai, kad neatsimenu daugybės svarbių savo gyvenimo įvykių, – iš tikrųjų neatsimenu daugelio svarbių savo gyvenimo įvykių, bet tai jau kita tema. Šiuo metu mane daug labiau neramina tai, kad neatsimenu, ką esu skaičiusi, ko mokiusis. Niekada neprisimindavau. Esu kaip baltas lapas. Taip, man būdinga „greitoji atmintis“. Pavyzdžiui, mokykloj buvau visiškai užleidusi fiziką. Na, totaliai. O vidurinės egzaminui išmokau visą fiziką per tris keturias dienas iš kažkokios puikios, konspektyvios fizikos knygos technikumams. Ir išlaikiau egzaminą labai gerai. Ir jau po poros dienų viską buvau pamiršusi. Bet velniop tą fiziką. Neatsimenu rašytojų, menininkų, režisierių, aktorių, fotografų, politikų, muzikantų ir net pažįstamų vardų. Neįsimenu žmonių – kaskart sutikusi kokį tolimesnį pažįstamą viešumoje turiu vėliau pasiteirauti kokio kito, artimesnio bičiulio: kas jis toks, su kuo kalbėjausi? O sužinojus vardą ir pavardę tenka perklausti – o ką jis veikia? Neatsimenu barų ir knygynų Vakarų Europos miestuose, nei jų pavadinimų, nei lokacijų. Vizualiai konkrečiai neatsimenu gatvių sankryžų ir okeanų pakrančių. Neatsimenu meno kūrinių pavadinimų. Neatsimenu knygų ir filmų pavadinimų ir siužetų. Neatsimenu jokių biografinių detalių, niekada nežinau, kas kam ką rašė ar sakė, todėl iš esmės negaliu visavertiškai dalyvauti intelektualų pokalbiuose. Neatsimenu net to, ką noriu prisiminti ir kas skaitant man atrodo be galo svarbu ar įdomu.

Aš nepaprastai daug skaitau, bet kai manęs klausia, ką pastaruoju metu perskaičiau, nieko rišlaus negaliu atsakyti.

Gerai, jei prisimenu, ką skaitau šiuo metu. Gal reikėtų kiekvieną perskaitytą knygą įrašyti „Ciboj“. Tiesiog sau. Kad visiškai nepradingtų.

Neseniai kažkas (neatsimenu kas) į interviu klausimą apie ankstyvuosius vaikystės prisiminimus atsakė, kad neatsimena įvykių, bet jam būdinga „mitinė“ atmintis, pojūčių ir emocijų atmintis.

Šitaip ir aš galėčiau bandyti save guosti, jei tik manęs nekankintų įtarimas, kad tas žmogus vis dėlto prisimena daug daugiau, nei išsiduoda, ir jeigu neabejočiau, jog tokios mitinės atminties pakanka, kad įstengčiau apie ką nors galvoti.

Kartais jaučiuosi kaip tas Kasparas Hauseris [Kasparas Hauseris buvo paslaptingas nežinomos kilmės jaunuolis, rastas Niurnberge šešiolikos metų, kuris beveik nemokėjo kalbėti ar vaikščioti. Taip pat paslaptingai jis po penkerių metų žuvo. Legenda apie Hauserį tapo pagrindu keliems literatūros ir dramaturgijos kūriniams, tarp jų spektakliui „Istorija apie Kasparą Hauserį“ Naujajame Rygos teatre (režisierius Alvis Hermanis, pagrindinį vaidmenį atliko Māris Lininis, premjera – 2002 m. lapkričio 8 d.) – *sudarytojo Ilmāro Šlāpino pastaba*].

(Stebuklas, kad prisiminiau jo vardą.) [...]

KOVO 2 <SKUKA>

[...] 12.00 Ir ką gi aš čia periu? Trys kiaušiniai, visi apkakoti. Visus pasiliksiu sau.

KOVO 3 <SKUKA>

[...] 17.10 ir vėl dabar noriu į kaimą. noriu išvažiuoti ant išsekimo ribos, kaip tuosyk, kai atrodydavo – ne, ne, šiandien jau nebėra jėgų į tą kaimą, bet vis tiek. susiimi ir išvažiuoji. ir būni apdovanota – vos tik išlipus iš mašinos. ramybe, tyla, kvapu, tamsa.

noriu, kvapui šaltyje garuojant, nenusirengusi viršutinių drabužių pakurti virtuvės krosnį ir pečiuką palėpės kambary, įjungti šildytuvus, išsivirti arbatos. įjungti televizorių, kad ką nors kalbėtų, nesvarbu, ką. gerti arbatą, išsikrauti krepšį, žiūrėti į tamsą už lango. tuo tarpu jau pasklistų šiluma, būtų galima nusivilkti striukę. šuo lakstytų pirmyn atgal, kieme skalytų ant laukinių žvėrių, o aš ant jo barčiausi – kas yra, ko dabar? apsispręsk, liksi viduj ar eisi lauk? – ir piktai bambėdama šluostyčiau jo pripėduotas grindis. įsiklausyčiau į miško ir jūros garsus. krūptelčiau, kai į namo sieną imtų daužytis vėjo įsuptos apipaišytos čerpės, prieš keletą metų sukabintos kieme ant virvelės.

tada užrakinčiau duris drėgnu ir šaltu raktu, įlįsčiau į ledinę lovą, paklodės juk taip greitai neįšyla, įlįsčiau į lovą su ilgais marškiniais, gal net su striuke, užsikločiau iki kaklo, degtų maža lemputė, apšviesdama tik mano galvūgalį, plati erdvė grimztų į tamsą, už krosnelės stiklinių durelių ugnis plazdėtų ir spragsėtų. užsikločiau iki kaklo, iškiščiau tik rankas, sužvarbusias, rankose knyga. bandyčiau knygą laikyti viena ranka. lova pamažu sušiltų, ir būtų malonus kontrastas tarp karščio po antklode ir šaltos nosies, pirštų, šaltų, sustingusių. patalpa pritvinktų šilto ir džiūstančio medžio kvapo. nejučia užmigčiau. miegočiau ilgai, ilgai, pabusčiau šviesoje, švaria ir aiškia galva, gulėčiau ir klausyčiausi aplinkos garsų, visai kitokių nei įprastas miesto triukšmas, delsčiau lipti iš lovos. nuo šilumos iš žiemos miego pabustų kelios musės, skraidytų apsnūdusios ir vangios.

ramybė, ramybė, ramybė.

KOVO 5 <SKUKA>

9.43 GYVULYS PAVYDAS

labas rytas.

ar tai išvis įmanoma įsivaizduoti – pusę metų miegoti kiek nori ir kada nori. jokių pareigų. jokios atsakomybės. gyveni gražioje vietoje ir rašai, tipo. nieko sau.

i-de-a-lu. [...]

KOVO 7 <SKUKA>

12.14 [...] ei, visi, kas neturi įkvėpimo! kas neturi nei įkvėpimo, nei noro! bet spaudžia terminai! kviečiu į klubą. [...]

KOVO 12 <SKUKA>

0.21 jis turi laiko žiūrėti pro langą, leistis į lėtus pasivaikščiojimus, stebėti žmones, paukščius ir medžius, skaityti knygas ir apie tai, ką skaito, mąstyti, užsirašyti mintis. tai du visiškai skirtingi gyvenimo greičiai, kuriais mes gyvename. kažkaip skaudu suvokti tą milžinišką gyvenimo būdo, gyvenimo tempo ir visų pojūčių bei minčių atotrūkį, kuriame mes dabar gyvename. per tuos pačius šešis mėnesius, kuriuos mums abiem tarsi vienodai atseikėja kalendorius – jam ten, o man čia, – jis dvasiškai nugyvens daug ilgesnį laiką. augindamas save. aš ilgesnį nugyvensiu fiziškai – bėgdama, stresuodama, skubėdama ir nieko nespėdama. ardydama save.

GEGUŽĖS 29 <SKUKA>

12.59 [...] pamiršau, ką reiškia mąstyti kokiais nors vaizdiniais ar metaforomis. žodžiu, jeigu matau senutę parke ant suoliuko, tai aš tikrai matau tik senutę parke ant suoliuko (čia atsiliepiant į Noros [turima galvoje rašytoja Nora Ikstena – *L. L.*] aimanas vakar per televiziją, kad ji turi dvigubą regą ir nieko nebemoka pamatyti tiesiog šiaip, neperdirbusi į kokį nors literatūrinį pusgaminį, paruoštą vartoti, – čia mano formuluotė, ji, aišku, pasakė subtiliau). velnias, vėl kažkur nuklydau. žodžiu, aš matau tik senutę ant suoliuko. arba dar blogiau: senutę IR suoliuką. suprantat, ką noriu pasakyti, ar ne.

ir nieko nepagalvoju. pamatau ir einu toliau. viskas.

todėl, kad mano darbas toks. [...]

LAPKRIČIO 11 <SKUKA>

1.09 o, tik nesakykit, kad pasitenkinimo negali suteikti vienos sutarties pasirašymas, jei prie jos tu dirbai metus! seni šūdai pasibaigė, prasidės nauji, su tuo galima mane pasveikinti.

1.24 t. y. norėjau pasakyti, kad prie apsakymo niekada nesu dirbusi ilgiau negu mėnesį. su visom pertraukom. [...]

LAPKRIČIO 15 <SKUKA>

8.39 Šįryt kažkas įvyko, viena maža akimirka – chalato kvapas, kuris dvelktelėjo išlipant iš lovos, tyla, tada baltas žiemos dangus virtuvės lange, blankios, beveik permatomos tulpės lango fone, lengvas kavos aromatas. Ramybė. Ir toks lyg vaikystės pojūtis namuose. Kodėl taip negalėtų būti visada – pagalvojau. Net kilo mintis mesti rūkyti. Mesti dėl gerumo, ne dėl blogumo.

Bet prisėdau prie kompiuterio, atsipeikėjau po poros minučių su cigarete dantyse, ir viskas jau buvo išgaravę.

Vertė Laura Laurušaitė

Saulės trūkumas

Mano kaimynė trenkta. Maža taip sakyti, ji tiesiog pamišėlė ar apsėsta. Vakar beldžiasi į duris ir kai jau supratusi, jog neatstos, atidariau, pradėjo vapalioti apie tai, kad turiu pasirašyti.

– Prašau, pasirašykit, čia, čia! – ir baksnoja aplūžusiais ir nuo indų plovimo pajuodusiais nagais į kažkokį purviną popierių.

Buvo beveik taip pat šlykštu kaip kartą Hurgadoj viešajame, ir tuo viskas pasakyta, tualete.

– Čia, čia... Jūs juk turit pažinčių.

Ji nelabai ką žino apie mano pažintis, nebent apie tas vienkartines, kur nei vardų, nei veidų. Bet apie tai – kaip apie Hurgadą: gal smagu paintriguoti, bet pasakoti čia nesirengiu. Turiu dar šiek tiek skonio ir takto.

– Pasirašykit, kitaip išprotėsiu. Jūs juk prof.

Paėmiau lapą. Tiesą sakant, tik dėl to, kad susirūpinau, jog popieriuj pradurs skylę.

– Kas čia? – sutrikau, pamačiusi adresatą.

– Paraiška mokslo tarybai. Didelis projektas. Kaip nusipirkti saulės. Tuoj išprotėsiu, turiu ko nors griebtis. Parašiau projektą. Iškėlus lęšį virš Lietuvos, saulės šviesa būtų surenkama ir nukreipiama į...

– Eikit į soliariumą ir problema išsispręs. Arba žiemą nuskriskit į Indiją...

– Aš ne tik sau, aš visiems. Žiūrėkit, kiek aplinkui depresijos, sąstingio, kaip mus ryja priklausomybės...

Ji varė kaip geros mašininkės iš Agatos detektyvų tarškinama rašomoji mašinėlė. Paėmiau popiergalį ir pasirašiau. Negi man gaila tų titulų, galiu jais pasidalinti. Pasirašiau veikiausiai dėl to, kad netrenkčiau jai.

Uždariusi duris pastovėjau atsirėmusi į sieną. Paskui grįžau į kambarį. Čia jau galiu įeiti, mat išmečiau didžiąją dalį savo knygų. Mėginau surasti, kam jos įdomios, bet galiausiai pasidaviau. Dabar bent jau ant lovos galiu atsisėsti. Tiesa, miegoti vis dar tenka pusiaugula, nes albumų atsikratyti nepavyko. Jie didžiuliai, sunkūs. Jei neščiau į konteinerį, tai tik po vieną. O gyvenu 5 aukšte be lifto. Ne mano jėgoms.

– Daugiau saulės užsimanė, – pasakiau garsiai, kaip man pastaruoju metu vis labiau įprasta. Pažiūrėjau į lango ertmės pusę. Ant palangės pūpsojo knygų kaugės, ant jų rikiavosi keletas kvepalų buteliukų.

„Gali nukristi“, – pamaniau, bet numojau ranka. Ne mano jėgoms visą pasaulį sutvarkyti.

Priėjusi prie galvūgalio iš palovio išsitraukiau brendžio, įsipyliau ir išgėriau. Saulės trūkumą kiekvienas junta, o gal susikuria pagal save, pagal save ir sprendžia.

– RIMA MALICKAITĖ –

Paskaita apie sveikatą

1. Norint gerai dirbti reikia gerai pailsėti. Pa-il-sė-ti. Kažką sėti, pasėti. O ką sėti? Save (ką pasėsi, tą ir pjausi). O tam, kad galėčiau save pasėti, reikia grūdėti, darytis labiau grūdeliu, grūdintis.

2. Galima grūdintis keliais būdais. Pavyzdžiui, mankštintis: atlikti plūgo pozą – išsiarti savo žemės plotelį. Tada susiriesti į grūdelį ir ten įkristi (galima atlikti jogoje žinomą vaiko pozą). Taip pat galima eiti į šaltą dušą ir naudoti „Garnier“ šampūną (skamba kaip „garnyras“). Svarbu ir išoriškai apsirūpinti grūdais ir rinktis kokius nors grikius, o ne bulves, nes svarbu, ką mes valgome, kuo mintame. Ką veikti – misti. Galbūt nuo žodžio „mistinis“.

3. Įpavasarėjus grūdintis taip pat patartina gamtoje – upėse, ežerėliuose, vandens telkinėliuose. Ten būnant galima atlikti dar vieną procedūrą. Susirasti savo asmeninę įdomumo dėlę, leisti jai įsisiurbti ir ją išsitraukti. Čia reikia atidos ir saiko, kad nepersiurbtų, nes paskui galima išsekti. Atlikus tokią procedūrą įvyksta toks savotiškas detoksikacijos procesas.

4. Taip pat svarbu ir aplinkos tvarka, estetika, švara. Tad savo drabužius, audinius reikia lyginti ne su savimi, ne su kitais, o su tam skirtu prietaisu – lygintuvu. Žinoma, su laiku susiglamžo ir vėl reikia kartoti šią išmoktą, pastebėtą pamoką ir reiškinį.

Tada jau galima rengtis ir eiti į renginius.

Pabaigoje noriu jus pasveikinti.

Sveikinu – dabar jūs sveikesni.

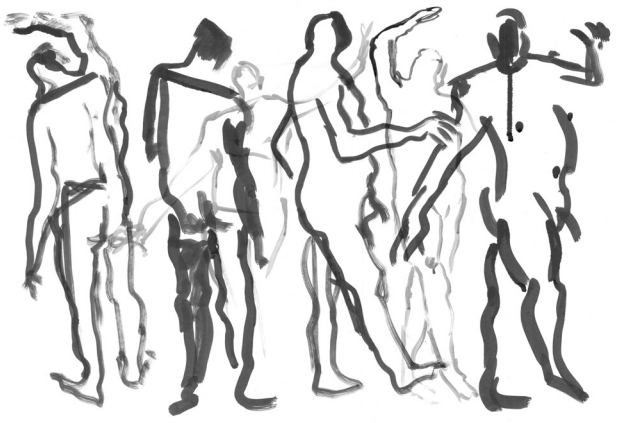

Autorės piešinys

Fūra

Kai būni mažas, apie daug dalykų galvoji vienaip. Paskui pamažu ištinka visokio lygio epifanijos ir tenka suprasti, kad dalykai iš tikrųjų yra kitaip.

Pavyzdžiui, atsimenu, kad labai nustebau, kai supratau, kad per Vilnių teka Neris, o ne Nemunas. Augant Klaipėdoje Lietuva atrodė didelė, Vilnius tolimas, bet didžiausia Lietuvos upė turi tekėti per sostinę.

Pasirodo – ne.

Kitas toks nušvitimas-supratimas buvo, kai sužinojau, kas yra fūra.

Būdavo, kad tėtis vairuodamas pakomentuodavo:

– Va kaip fūra išsuko.

Tada aš, sėdėdama gale, greit žvilgtelėdavau pro langą tikėdamasi išvysti fūrą. Bet taip jos niekad ir nepamatydavau... Galvodavau, ji tokia greita, kad ėmė ir nulėkė.

Pats žodis „fūra“ – žargonas. Man, mažai, šio žodžio skambesys reiškė greitą, lenktyninę, raudoną mašiną (gal dėl to, kad yra „Ferrari“ ir „Formulės-1“ lenktynės).

Taip niekad ir nepamačiau tos fūros.

Kol galiausiai, kuriam laikui praėjus, nutiko tasis nušvitimas, kad fūra – ne greita, lenktyninė, raudona mašina, o automobilinis traukinys!

– KOTRYNA NAVICKAITĖ –

Žaidimas su mirtimi

Palata. Įeina gydytojas, vilkintis mėlynu chalatu. Senukas ligonis lovoje dūsta.

Gydytojas:

– Kaip jaučiatės?

Ligonis:

– Ačiū, gerai... mirštu...

– Dar per anksti. Pas jus atėjo svečias.

– Aš nenoriu nieko matyti.

– Tai Mirtis. Nori jus aplankyti.

– Tegul užsuka kitą dieną.

– Ji turi labai daug klientų, atidėlioti pasimatymo negali. Bus savivaldybės nubausta už plano nevykdymą.

– Kaip ji atrodo, ta Mirtis? Su dalgiu?

– Ne, paprastai apsirengęs, su džinsais... Sako, dalgio negavo, šventėms parduotuvės uždarytos.

– Aaaa... sakot, mirtis su džinsais, labai įdomus variantas.

– Laiko vėjai, tokia dabar mada.

– Ar aš jį pažįstu? Gal čia koks nors mano giminaitis?

– Mirtis visiems giminė. Netgi jeigu ir ne giminė – vis tiek artimas asmuo. Tai man pakviesti jį?

– Aš iškeliauju į Anapilį... Kam man ta giltinė su džinsais...

– Toks ritualas. Ligoninės taisyklės – prieš paciento iškeliavimą į Anapilį visada turim suteikti galimybę pamatyti jį paskutinį kartą. *Humanismus sanctus spiritus medicus!*

– Sakėt, kad aš gerai atrodau ir gyvensiu dar šimtą metų.

– Tokia vizitacijos instrukcija. Visiems taip sakom... nuraminam...

– Ar mano pinigus kišenėj vakar radot?

– Gydytojai gyvena iš savo atlygio... Mes neimam jokių pakišų.

– Gaila, aš į voką įdėjau, kiek turėjau.

– Į voką? Kompromituojantis įkaltis. Aš jį išmečiau į šiukšlių konteinerį.

– Aaaa... Aš mirštu... Šitokia netektis... Ar konteinerį jau išvežė?

– Sakiau, kad šventės, niekas nedirba.

– Labai gerai, labai gerai, kad šventą dieną poilsis vairuotojams. Dėkui Dievui... Kvieskit jį.

– Dievą?

– Pasitraukit nuo lango, labai man jūsų drabužis akyse mėlynuoja. Aš dūstu.

– Tai kviesti jaunuolį?

– Reikia pasimelsti. Gal mirtis man atnešė maldaknygę? Paklauskit jo.

– Laikykitės, jūsų liga visai dar nesurietė. Pragyvensit iki šimto metų...

– Daktarėli, tai kad man jau šimtas vieni...

– Baikos, baikos... aš suklydau... Gyvensit, kiek norėsit.

Gydytojas išeina. Į palatą įsiveržia jaunuolis su pliumažo violetine šukuosena ir peiliu rankoje.

– Tėvai, sakyk iškart, kur laikai pinigai, ir kapec! Aš skubu.

– Vaikeli, kaip tu gražiai atrodai...

– Neužkalbėk man dantų, seni.

Jaunuolis išsitraukia iš užančio planšetę, atkiša ją ligoniui.

– Pirma pasirašyk, aš verslinė Mirtis.

– Čia maldaknygė?

– Šūdaknygė – kompiuteris, dėk savo pirštą.

Senukas drebančia ranka spaudžia papiliarinį parašą.

– Viskas?

– Kiek duosi?

– Ohohoho... Pirmą kartą pasirašau sau mirties nuosprendį.

– Seni, kol tu pakratysi kojas, man reikia gauti atlyginimą.

– Neturiu, visą savo skarbą atidaviau daktarėliui...

– Meluoji. Jis man sakė, kad gydo nemokamai.

– Dieve, Dieve... Nieko neturiu.

– Pažiūrėk po pagalve... Greičiau...

– Rytą užvalkalą slaugė pakeitė, čia naujas, nieko jame nėra.

Ligonis varto pagalvę, sukiojasi lovoje. Mirtis puola prie spintelės – ji tuščia. Po lova pamato batus, ima juos kratyti.

– Nu, diedai, tu duodi... Žinai, ką aš tau padarysiu...

Jaunuolis grėsmingai artinasi prie ligonio, griebia jį už gerklės, smaugia.

– Tokie kaip tu tik sako, kad biedni, kur paslėpei lobį, prisipažink, o tai viens du pasmaugsiu.

– Aaaa... aš mirštu...

– Kur tavo santaupos grabui? Kur sutaupyti pinigai, kiek jų turėjai?

– Mirtie, pasigailėk seno ligonio, aš noriu dar pagyventi. Atitrauk savo kaulėtas rankas... Išduosiu paslaptį...

– Taip iš karto ir reikėjo sakyti. Kur pakavojai? Tualete?

– Duokš ausį.

Jaunuolis paleidžia senelio kaklą, klauso, patapšnoja seniui per veidą.

– Paskutinis tavo žodis, lūzeri... Kur pinigai?

– Nueik į koridoriaus galą, ten stovi šiukšlių konteineris. Jame – vokas su mano pinigais. Tik žiūrėk, kad seselė nepamatytų... Ten visos mano santaupos, tau ant naujo aifono užteks.

– Skiedi, seni.

– Kaip Dievą myliu, nenorėjau, kad gydytojas palatoj ieškotų, paslėpiau konteineryje. Ten tikrai niekas nerastų. Ei, skubėk, vaikeli, kol šventės nesibaigė.

Jaunuolis palieka senolį ramybėje, skubiai išeina. Senis griūva į lovą, žegnojasi.

– O, dabar tai šimtą dvejus metus pragyvensiu!

Staiga durys atsidaro, įbėga Mirtis, rankoje laikydama suglamžytą voką.

– O tu doras lavonas, lūzeri, neapstūmei manęs... Neblogos babkės. Kaip tau šovė į galvą tokia nesąmonė – konteineryje slėpti...

– Dievas apšvietė protą.

– Daugiau neturi, čia viskas?

– Aaa... Aš mirštu... Nė nudvėsusios blusos nebesublusinėtum...

Jaunuolis prieina prie kretančio senuko, išsitraukia peilį, suvaro jam į krūtinę.

– Parašas yra, aš savo darbą atlieku sąžiningai!

Koridoriuje pasigirsta vaistų vežimėlio skimbčiojimai ir gydytojo žingsniai.

Jaunuolis Mirtis atsidaro langą ir iššoka į nežinią.

– ANDRIUS ŠIUŠA –

Redaktorė – Eglė Frank
(*egle.frankone@gmail.com*, +370 698 80 890).
Vertimai, „Skaitykla Nr. 5“ – Andrius Patiomkinas.
Kalbos redaktorė – Audrė Kubiliūtė.
Maketuotoja – Zita Remeikienė.
Finansininkė – Danuta Churtasenko (+370 652 87 978).
Redakcijos adresas Maironio g. 10, LT-01124 Vilnius.
El. paštas *satenai@gmail.com;* tinklalapis *www.satenai.lt.*
Dvisavaitinis laikraštis išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.

Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“. ISSN 1392-7760.
4 spaudos lankai. Indeksas 0109. Tiražas 1 224 egz.
Redakcijos ir autorių nuomonės nebūtinai sutampa.
VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“ sąskaita banke
LT36 7300 0100 0000 7071, AB „Swedbank“.
Spausdino UAB „Respublikos“ spaustuvė,
M. Sleževičiaus g. 7, LT-06326 Vilnius.
Medijų rėmimo fondas 2025 m. suteikė 58 291 Eur
paramą laikraščio leidybai, 45 000 Eur projektui
„Žmogaus intelektas dirbtinio intelekto pasaulyje“.

MRF MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

KPLA NARYS

9 771392 776033